

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav pro dějiny umění

Diplomová práce

Církevní textil období historismu
Liturgical textile in the historicism period

Markéta Janatová, 2005

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi v mé práci pomohli radou, konzultací, zpřístupněním materiálu či vstřícným jednáním.

Především pak své vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Janě Kybalové, CSc., dále PhDr. Evě Uchalové z Uměleckoprůmyslového muzea, PhDr. Heleně Bravermanové z oddělení uměleckých sbírek Správy Pražského hradu, PhDr. Petru Maškovi, PhDr. Vladimíru Brychovi a paní Zárubové z Národního muzea, Mgr. Liboru Štuncovi, vedoucímu uměleckých sbírek Královské kanonie Premonstrátů na Strahově, řádu Křižovníků s červenou hvězdou a Lukáši Lipenskému, Páteru Cúthovi a Heleně Filčíkové z farnosti u kostela Sv. Cyrila a Metoděje, Páteru Gereonovi z farnosti u kostela Sv. Ludmily, PhDr. Milanu Bubnovi, PhDr. Karlu Otavskému, Mgr. Radku Martínkovi a mnoha dalším.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Marešková Janalín

Obsah

1. Úvod	
1.1. Pojmové a časové vymezení	3
1.2. Situace ve druhé polovině 19.století	6
1.3. Obrodné hnutí- německé prostředí	8
1.4. Obrodné aktivity v domácím prostředí	10
1.5. Technické vynálezy textilního průmyslu	13
2. Akademie křesťanská	
2.1. Vznik, struktura, založení Paramentického ústavu	14
2.2. Umělci Paramentického ústavu Křesťanské akademie	21
2.2.1. František Sequens	21
2.2.2. Josef Mocker	27
2.2.3. Antonín Viktor Barvitus	32
2.2.4. Kamil Hilbert	36
2.2.5. Josef Fanta	37
3. Významné zakázky a návrhy umělců mimo Křesťanskou akademii.	56
3.1. Bedřich Wachsmann	56
3.2. Jan Koula	60
3.3. Josef Šíma starší	62
4. Paramenta v 19.století	64
4.1. Střih	64
4.2. Dorzální kasulový kříž	66
4.2.1. Vidlicový kříž	66
4.2.2. Palliový kříž	69
4.2.3. Latinský kříž se čtvercově podloženým křížením	70
4.3. Tkaniny	72
4.3.1. Neobarokní tkaniny	74
4.3.2. Vzory inspirované středověkými tkaninami	79
4.3.2.1. Tkaniny s motivem granátového jablka	86
4.3.2.2. Tkaniny s motivem kvadrilobu	89
4.4. Techniky výzdoby	93
4.4.1. Výšivka křížkovým stehem	96
4.4.2. Výšivka barevným hedvábím	100
4.4.3. Strojová výšivka	103
4.4.4. Výšivka kovovými nitěmi	103
4.5. Témata výzdoby	107
4.5.1. Beránek Boží	108
4.5.2. Pelikán krmící svá mláďata	109
4.5.3. Srdce Ježíše Krista, Boží oko, figurální motivy	111
4.5.4. Ornamentální výzdoba	112
4.5.5. Erby	114
5. Závěr	117
6. Bibliografie	120
7. Příloha	
7.1. Textová část	
7.2. Obrazová část	

1. Úvod

1.1. Pojmové a časové vymezení

Tématem této diplomové práce je projev historismu v oblasti liturgického textilu a to jak v období historických slohů druhé poloviny devatenáctého století, tak v pozdějším období století dvacátého.

Tento časový přesah nesouvisí pouze s konstatováním, že historismus je svým způsobem obsažen v každé epoše a je jakési „věčné druhé téma“¹ umění.

Výraznější souvislost je zde dána objednavatelem-tedy církví a účelem, který paramenta a ostatní umělecko-řemeslné předměty liturgického užití staví na zcela jinou úroveň v rámci celého projevu oboru uměleckého řemesla.

V oblasti liturgických textilií je možno pro srovnání nahlédnout ve stejném časovém období devatenáctého století mezi synagogální textilie, při jejichž hodnocení je historismus popsán jako „dovršení intenzivního vědomého tradicionalismu“², v jehož souvislosti se posouvá i ona tradiční hranice období historických slohů na našem území směrem dále, do (počátku) dvacátého století.

Obdobné hodnocení se zdá odpovídat také liturgickému církevnímu textilu sledovaného období, který do jisté míry je vyjádřením tradičních hodnot a historického trvání církve.

První otázka, která by měla stát na počátku této práce a na niž by snad mohla sebraná fakta naznačit odpověď, se tedy týká poměru historismu a liturgického textilu, je-li historismus ve tvorbě parament záležitostí období historických slohů, či její trvalou součástí, tedy oním „věčně druhým tématem“.

---

¹ Jarmila Brožová- *Historismus, umělecké řemeslo 1860- 1900*, Katalog výstavy Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, 1975, stránky nečíslovány.

² Ludmila Kybalová- *Historismus na synagogálních textiliích devatenáctého a počátku dvacátého století, Starožitnosti a užitě umění 12*, 1996, s.10- 12.

Pojmové vymezení historismu v liturgickém textilu představuje škálu podob, vzhledem k materiálovým možnostem tkanin a výzdobných prvků.

Jestliže historismus „více či méně tvůrčím způsobem napodobuje nebo se inspiroje tvary, ornamentikou či ikonografickými prvky starších, vývojově uzavřených slohových epoch“³, pak v textilním prostředí se skutečně vyskytují všechny varianty.

Vznikají tkaniny, které přesně kopírují desény historické (někdy se také na základě archeologických nálezů nejprve rekonstruuji a po té přetkávají), jindy se jimi volně inspirojí nebo doplňují novými prvky (v rámci objednavatele se může jednat o křesťanské motivy, které se na původních tkaninách nevyskytovaly).

U výzdobných prvků se jedná jak o inspiraci použitou technikou (ta mohla být převedena do strojového provedení nebo ručně zpracována po způsobu historických vyšívacích technik), tak o ornamentální či figurální motivy (ikonografické celky).

V některých konkrétních případech lze hovořit o eklektickém propojení různých historických motivů a prvků na jednom oděvním kusu či souboru (také na jedné tkanině).

Volnější vymezení časového období historismu v liturgickém textilu je podpořeno bohužel velice malou mírou zpracování této oblasti v českém prostředí a obecně pro textilie charakteristickou nesnadností přesného časového zařazení běžné produkce. Na jednom textilním kusu se mohou setkávat tkanina (tkaniny) a výzdobná technika vzniklá v odlišných časových obdobích. Neobvyklé nejsou ani pozdější přepracování a „restaurační“ zásahy laiků, které více než k uchování historických tkanin měly přispět k prodloužení životnosti v rámci liturgického užívání.

---

³ Oldřich J. Blažiček, Jiří Kropáček- *Slovník pojmů z dějin umění*, Praha 1991, s.77.

Historizující paramenta mají v české umělecké literatuře malý prostor. Základní literatura pro tuto práci tedy vychází především z německé oblasti. Ale i zde je často problém datace jednotlivých parament nahrazen obecnějším určením do poloviny či čtvrtiny století.⁴

Absence přesného časového zařazení jednotlivých kusů (až na výjimky, které nesou donační nápis s časovým určením) bude provázet také liturgické textilie zařazené v obrazové části této práce.

Značná část položek pochází přímo z církevního prostředí -z majetku kanonie Premonstrátů na Strahově a rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou se sídlem u kostela Sv.Františka v Praze. Obě „sbírky“ jsou ovlivněny svozy textilií z dalších oblastí a mají tak omezenou možnost vypovídat o původním určením (objednavateli,..).

Využita jsou také paramenta z kostelů, postavených v období druhé poloviny 19.století, konkrétně z kostela Sv.Cyrila a Metoděje v Karlíně a kostela Sv.Ludmily na Vinohradech.

Muzejní a sbírkové položky z majetku Uměleckoprůmyslového muzea, Národního muzea, Správy Pražského hradu, mají větší vypovídací hodnotu pro své zpracování a zařazení (týká se především Pražského hradu a Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, kde část odborného zpracování prováděla PhDr.Milena Zeminová).

---

⁴ „Die stilistische Vielfalt der historischen Textil- und Paramentendekorationen erschwert ihre Datierung“.- Ruth Hagen- *Die Paramente der Heidelberger Jesuitenkirche*, Heidelberg 1990, s.49.

1.2. Situace ve druhé polovině 19.století- muzea, výstavy

Umělecké řemeslo druhé poloviny devatenáctého století bylo značně ovlivněno kulturním a společenským děním.

Zásadní událostí s dosahem na tuto oblast bylo zakládání umělecko-průmyslových muzeí, která sbírala a prezentovala významné příklady užitého umění a nabízela tak v období historických slohů umělcům studijní materiál.

Pražské Umělecko-průmyslové muzeum bylo založeno roku 1885, vzorem mu byla světová muzea zakládaná od poloviny století- roku 1852 South Kensington Museum (nynější Victoria and Albert Museum) v Londýně , později v roce 1863 Österreichisches Museum für Kunst und Industrie ve Vídni.

Prezentace se však netýkala pouze historických předmětů. Na mezinárodní úrovni probíhaly od padesátých let devatenáctého století světové výstavy, které představovaly mimo jiné také dosažené výsledky uměleckého řemesla své doby.

Jarmila Brožová připomíná, že umělecké řemeslo, díky častým výstavním počínům umožňujícím předávat impulsy vývoje mezi státy, bývá označováno jako tvorba „epochy světových výstav“⁵.

První světová výstava se konala v Londýně roku 1851.

Vedle světových výstav se v devatenáctém století uskutečnilo množství výstav specializovaných na užité umění a také na církevní užité umění- roku 1887 a 1888 se uvádí vatikánská výstava, na které byla hojnými položkami zastoupena také pražská arcidiecéze.

---

⁵ Jarmila Brožová (cit. v pozn.1), stránky nečíslovány; Jaroslav Halada, Milan Hlavačka- *Světové výstavy od Londýna 1851 po Hannover 2000*, Praha 2000.

Výstavu darů jubilejních věnovaných Jeho Svatosti papeži Lvu XIII., která byla nejprve k vidění v Praze, zaznamenal v *Methodu* F.Lehner, uvádí stručný popis významných prací a zmiňuje donátory.

Křesťanská akademie věnovala bílou kasuli s figurální výšivkou Dobrého Pastýře a Panny Marie⁶.

Více podrobně o výstavě informoval umělec A.V.Barvitijs, sám autor nejméně jedné položky (pluviál) v oblasti liturgického textilu, vyrobené pro tuto příležitost⁷.

V roce 1884 proběhla výstava církevního umění v Brně a roku 1887 ve Vídni. Vídeňskou výstavu pořádalo Museum für Kunst und Industrie a zastoupeny na ni byly mnohé položky rozličných sbírek zahraničních muzeí či soukromých majitelů.

Na výstavě byly v oddílech věnovaných jednotlivým materiálům práce z kovu, slonoviny, dřeva, práce tkané, rukopisy,..- ukázky rozličných časových období seřazeny chronologicky, s tím, že byly zastoupeny také novodobé výrobky. Jmenovitě je uveden misál pokladnice metropolitní kapituly dle návrhu J.Mockera z roku 1883⁸.

Liturgické umění bylo vystaveno 1891 na retrospektivní výstavě v Praze a o čtyři roky později na Národopisné výstavě československé.

Národopisné výstavě bylo na stránkách *Methodu* v rozmezí let 1895 a 1896 věnováno celkem deset pokračování podrobného popisu zde vystavených parament. České památky paramentiky počínajíc rukavicí a mitrou „Sv.Vojtěcha“ a konče příklady liturgického odění

---

⁶ *Method XIII*, 1887, 10, s.109.

⁷ Antonín V.Barvitijs- Bericht über die Ausstellung Geschenke für Papst Leo XIII. in Prag, Prag 1887, novinový výstřižek.

⁸ K.Konrád- Církevní umění na rakouské výstavě Ve Vídni leta páně 1887, *Method XIII*, 1887, 12, s.140.

z osmnáctého století byly popsány a někdy také fotograficky reprodukovány A.Podlahou a E.Šittlerem⁹.

Ve dvacátém století byla paramenta významnou položkou na výstavě k dvacátému pátému výročí založení Křesťanské akademie, 1901¹⁰.

Následujícího roku se konala, po vzoru výstavy vatikánské, Jubilejní výstava pražské arcidiecéze, zde vystavené práce byly později rozdány nemajetným kostelům¹¹.

V domácím prostředí byly vystavovány také paramenta pracovaná pro karlínský chrám Sv.Cyrila a Metoděje, což mohlo být podpořeno také množstvím významných donátorů. Výstava v roce 1863 proběhla v prostorách síně Staroměstské radnice¹².

V roce 1874 byla vystavena paramenta zhotovená pro rotundu Sv.Kříže na Starém městě a to v Kolíně nad Labem a Kutné Hoře¹³.

1.3. Obrodné hnutí- německé prostředí

V průběhu druhé poloviny devatenáctého století vznikaly obrodné spolky a organizace, které se přímo a aktivně podílely na utváření názorů na soudobou produkci uměleckého řemesla.

Významným impulsem jejich existence byla kritika dosavadní produkce.

V německé oblasti se od poloviny devatenáctého století začínají šířit snahy o reformu liturgického oděvu. Do té doby užívaná běžná profánní produkce tkanin, která kolem poloviny století vychází

⁹ Antonín Podlaha, Eduard Šittler-Vyšívání roucha bohoslužebná na národopisné výstavě Československé, *Method XXI*, 1895, 10, s.112-116; *Method XXII*, 1896, 10, s.110-113.

¹⁰ Josef Vajs- K pětadvacetiletému výročí trvání Křesťanské akademie, *Method XXVII*, 1901, 9,10, s.97-102.

¹¹ *Method XXVIII*, 1902, 5,6, s.57-59.

¹² *Časopis katolického duchovenstva*, 1863, s.473.

¹³ Jarmila Brožová- Umělecké řemeslo historismu, Čechy 1860-1890, in: Taťána Petrasová, Helena Lorenzová (ed.)- *Dějiny českého výtvarného umění 1780-1890*, III/2, Praha 2001, s.205.

z inspirace barokními a rokokovými převážně rostlinnými vzory, je označena za nevhodnou pro církevní prostředí. Hledají se vzory více odpovídající kostelnímu určení, z historické oblasti především v gotických a renesančních desénech tkanin. Velkou oblibu si získávají tkaniny s motivem granátového jablka italského 15. a 16.století a geometrizační síť s motivem čtyřlístu, vycházející ze vzorů 13. a 14.století.

Oba typy tkanin v modifikacích přetrvávají celou druhou půli devatenáctého století a pokračují i ve století dvacátém.

Oblast liturgických tkanin je v této době obohacena novotvory, které se na historických tkaninách nevyskytují, jedná se především o jasné církevní motivy jakými jsou andělčí okřídlené hlavy, trnová koruna aj.

Obrodné hnutí vycházející z německého Porýní zasáhlo další oblasti země (Kolín nad Rýnem, Cáchy, vliv na Vídeň).

Nacionalistický podtext celého reformního úsilí vedl k odmítání francouzské (lyonské) textilní produkce se vzory nového baroka a rokoka.

Výsledkem byla podpora domácí výroby a následné zakládání specializovaných tkalcovských domů, jejichž produkce byla určena pouze pro církevní účely.

Na významu získalo textilní centrum Krefeld¹⁴, kde v devatenáctém století pracovalo několik tkalcovských firem značné důležitosti.

Prvním tkalcovským domem se specializací na tkaniny s liturgickým určením byla firma Friedrich Josef Casaretto, založená roku 1848.

Úspěch firmy byl podpořen spoluprací s Francem Bockem, tehdejší kaplanem v krefeldském farním kostele Sv.Dionýsia. Bock v roce

---

¹⁴ Více k tématu- Ingeborg Neubert- *Die Krefelder Paramentenstoffproduktion 1852-1914, Paramente aus Rheinland im 19.Jahrhundert*, disertační práce, filozofická fakulta Rýnsko-Vestfálské Technické vysoké školy, Cáchy 1990.

1851 inicioval a připravil výstavu středověkého sakrálního umění, která představila především jeho hlavní oblast zájmu, paramenta.

Vystavené historické vzory byly doporučeny pro soudobé výrobce tkanin a našly příznivou odezvu také u objednavatelů.

Na produkci parament se specializovaly také firmy F.X.Dutzenberg (1873), Wolters a Co. (1888), Theodor Gotzes (1889), a další¹⁵.

Obrodný proces (podporující změny přicházející „zdola“) dal vzniknout spolkům, které prováděly výzdobné techniky liturgického textilu, často podle tištěných vyšívacích předloh. Roku 1865 vznikla paramentická jednota v Heidelbergu.

Vedle laických uskupení fungovaly dílny v rámci ženských řádů na příklad „Schwestern vom armen Kinder Jesu zu Aachen“, zakládající filiálky v dalších městech a školící vyšívačky laické¹⁶.

1.4. Obrodné aktivity v domácím prostředí

V českém prostředí je bezesporu největším počinem v rámci výroby bohoslužebného textilu, odpovídajícího liturgii i vkusu, založení Křesťanské akademie v roce 1875. Konkrétně vznik Paramentického ústavu o rok později.

Podrobněji je jeho fungování a výroba zpracováno v příslušné kapitole.

Výrobou parament se zabývaly benediktinky beuronské školy v opatství Sv. Gabriela v Praze. V prostorách kláštera, založeného na konci osmdesátých let devatenáctého století a dokončeného roku 1891, se uvádí existence ateliéru Sv.Anny „*pro návrhy a výrobu parament*“¹⁷.

---

¹⁵ Ibidem, s.45-48,169-191.

¹⁶ Ruth Hagen (cit. v pozn.4), s.53-54.

¹⁷ Hana Čížinská- Beuronská *umělecká škola v opatství sv.Gabriela*, Praha 1999, s.17.

V době před vznikem sídla u Sv.Gabriela, byl působištěm beuronské školy klášter v Emauzích, působení textilní dílny se zde nezmiňuje.

Hlavní směr umělecké beuronské školy určil Pater Desiderius Lenz, který po svém působení v Beuronu a Praze, kde se podílel na architektonických návrzích kostelních architektur (Beuron) a především na jejich vnitřní výzdobě (Beuron, Praha), sepsal v roce 1898 estetické postuláty školy.

Lenz přebírá z oblasti starověkého umění principy pro výstavbu lidské figury, nauku o proporcích a kánon postavy zakládá na přesných geometrických vztazích.

Obecně se jako inspirační zdroje Lenzových fresek uvádí motivy raně křesťanské, umění byzantské, spřízněnost s prerafaelisty a secesí.

Vazba na soudobé umění se pak nabízí v podobě Patera Willibrorda, umělce s občanským jménem Jan Verkade, uměleckým pseudonymem Nabi Obelisk, který v devadesátých letech vstoupil do beuronského kláštera.

Umělecké řemeslo beuronské umělecké školy je charakterizováno jako spojení dekorativismu a symbolismu, produkce pak jako „*bez obtíží zařaditelná*“¹⁸.

V roce 1902 se benediktinky od Sv.Gabriela účastnily Jubilejní výstavy pražské arcidiecéze, z oboru parament jsou popsány dvě položky. Kasule červené barvy s latinským křížem, jeho břevna vyplňuje ornament s motivem květu mučenky, provedený „*aplikací žlutých šňůrek*“.

Druhou prací je pluvíál bílé barvy. Pruh lemující rovnou stranu zdobí úponkový ornament s odštěpujícími se růžicemi. Úseky úponkové přerušují modrá pole s „*románskými křížky*“. Na štítku rovnoramenný kříž s monogramem „XP“ a písmeny alfa, omega. Technika je

---

¹⁸ Hana Čížinská (cit. v pozn.17), s.11.

popsána jako aplikace tkaniny, výšivka zlatem s použitím zlatých cetek, perliček a granátů¹⁹.

Na knižně publikovaných příkladech beuronské paramentiky se historismus projevuje v užití středověkého typu vidlicového kříže, zdá se, že zde je užit jak na pektorální tak dorzální straně kasule. V křížení je umístěn kruhový medailon, figurální náměty čerpají z projevů počátku křesťanského umění (Ravenna), figury a tváře jsou konstruovány dle Lenzových geometrických vztahů. Na břevnech kříže je pletencový ornament vycházející z románského umění, palmetový ornament jiné kasule je zjednodušen a stylizován. Datace obou kasulí se pohybuje v rozmezí let 1913 až 1918²⁰.

Vedle organizovaných spolků a dílen²¹, vzniklých jak na půdě církevní i mimo, je ve stejném období druhé poloviny 19.století třeba zmínit volněji organizovaná společenství, jejichž vznik je spíše spontánní a souvisí s jednorázovou potřebou výroby parament.

Zde je možno uvést uskupení kolem kostela Sv.Cyrila a Metoděje v Karlíně (paramentní jednota), které usilovalo o obnovu a doplnění parament po více než čtvrtstoletí od jeho otevření, „...*dlouhým užíváním počínají (roucha) chatrněti a dlužno je nahrazovati novými, neméně skvostnými. Zbožnému pohlaví osady Karlínské nastává tudy nový, vděčný úkol*“²². Dále je popsána první kasule, k tomuto účelu vyrobená, na bílém hedvábném podkladu zlatem vyšitá, která je prací slečny Marie Srencové.

¹⁹ *Method XXVIII*, 1902, 5,6, s.58.

²⁰ Hana Čížinská (cit. v pozn.17), s.66,67.

²¹ Mezi firmy specializující se na výrobu parament je možno uvést Josefa Neškudlu z Jablonného nad Orlicí, který před první světovou válkou získal titul „c.k. dodavatel kostelních paramentů“. - [online]. [cit. 2004-11-07]. Dostupné z: <<http://www.jablonneno.cz/index.php?id=12>>.

²² *Method XV*, 1889, 1, s.11.

Obdobná situace byla kolem nově otevřeného kostela Sv.Ludmily na Vinohradech, „...nové a nové dary přinášely paní a dívky, které pro chrám Sv.Ludmily vlastníma rukama pracovaly. Něžná láska a vroucná zbožnost dýchala z veškerých obětí. Jiné přicházely se tázati, čeho by chrám Páně ještě potřeboval, nabízejíc se k novým a novým darům“²³.

1.5. Technické vynálezy textilního průmyslu

Důležitým prvkem utvářejícím situaci v textilní výrobě v průběhu 19.století byly nové technické vynálezy a zlepšení.

Již na počátku 19.století byl takovým revolučním počinem vývoj tkalcovského stavu Josepha-Maria Jacquarda z Lyonu²⁴.

Jacquardův stav zjednodušil výrobu vzorovaných tkanin.

Při použití papírových destiček (patron) s přenesenou perforovanou podobou vzoru a systému háčků, které skrz otvory zachycují vzorující vlákno, byl vytvořen zcela nový způsob tkaní vzorovaných látek.

Počáteční odpor k Jacquardově stavu, především z řad zaměstnanců tkalcovských dílen, jejichž počet se díky nové výrobě musel snížit, byl v průběhu 19.století přeměněn a Jacquardův stav se stal základním výrobním prostředkem tkalcovských dílen.

---

²³ *Method XIX*, 1893, 11, s.110.

²⁴ Thomas Brandlmeier- Vom Luxusartikel zum Konsumgut. [online]. [cit. 2005-06-30]. Dostupné z: <<http://www.deutsches-museum.de/ausstell/meister/web.htm>>.

2. Akademie křesťanská

2.1. Vznik, struktura, založení Paramentického ústavu

„*Jednota katolíků, pro pěstování věd a umění v duchu katolické církve, pro pečování o reformu a zvelebení liturgického i lidového zpěvu a hudby chrámové, tolikéž i pro zachování a zvelebení uměleckých a historických památek církevních- Akademie křesťanská v Praze*“²⁵ byla založena roku 1875.

První valná hromada se uskutečnila 15.srpna stejného roku. Již v květnu časopis *Method* informuje o záměru zřídit tuto instituci úsilím Svatováclavské záložny.

Hlavními aktéry a zakládajícími členy jsou vyšehradský kanovník Dr. Mikuláš Karlach, probošt kapituly vyšehradské P.Václav Štulc, univerzitní profesor K.Borový, s příspěvkem 300 zl. arcibiskup pražský Bedřich kníže Schwarzenberg a další osoby českého církevního života, jakož také katolicko-politická jednota Svatováclavská záložna²⁶.

Ve statutech Akademie byly ustanoveny čtyři odbory činnosti- vědecký, hudební, výtvarný, který „*jest při pořizování a opravování církevních děl uměleckých radou a skutkem nápomocen*“ a odbor archeologický jenž „*dbá o zachovávání starožitných památek církevních, a za tou příčinou je sbírá*“²⁷.

Akademie měla ve své náplni badatelskou a publikační činnost.

V roce 1875 vychází první ročník časopisu výtvarné a archeologické sekce *Method*, jehož vydavatelem byl Ferdinand Lehner. Časopis *Cyrill* hudebního odboru a pro německy mluvící členy časopis *Christliche Akademie*, vydávaný E.Langerem.

---

²⁵ *Method* I, 1875, 6, s.29.

²⁶ *Method* I, 1875, 8, s.57.

²⁷ *Method* I, 1875, 6, s.29.

Do provozu byla uvedena knihovna, která již následujícího roku darem získala publikaci s významem pro paramentiku- *Liturgische Gewänder* od Franze Bocka.

Celkový počet přírůstků na sklonku prvního roku jejího působení vzrostl na 1750 položek.

Shromažďování památek církevního umění náleželo archeologickému odboru. Ve stanovách je zmíněn záměr vytvoření stálé expozice, která měla obsahovat jak předměty v majetku Akademie tak zápůjčky²⁸.

Ve vedení výtvarného odboru pro rok 1876 je uveden předseda V.Hellich, členové F.Lehner , A.V.Barvitijs, J.Mocker, F.Sequens, L.Šimek a farář Edmund Langer. Poslední zmiňovaný se stal prvním ředitelem nově zbudovaného Paramentního ústavu při Křesťanské Akademii.

Akademie měla být garantem kvality církevního umění, v umělecké řemesle pak nejen kvality umělecké, zaručené prací výše uvedených členů činných pro umělecký odbor, ale také kvality z hlediska vhodnosti pro potřeby liturgie.

Nabízela také nižší pořizovací ceny, vzhledem k množství objednávek.

Na počátku roku 1876 je v časopise *Method* v rubrice „Dobré zprávy“ komentován úspěšný start výtvarné sekce na pole liturgického náčiní a nádob. Dosavadní neutěšený stav české produkce je napraven návrhy A.V.Barvitijs²⁹. Z počátku se tak hlavní zájem soustředil zřejmě na oblast pretios, zatímco objednávka parament byla vyřizována prostřednictvím jiných firem či dodavatelů, ověřených a

---

²⁸ Josef Tumpach, Antonín Podlaha- *Český slovník bohovědný*, Praha 1912, s.199.

²⁹ Kritika neuskutečněního vzniku vlastní dílny pro výrobky ze dřeva a kovu.- *Method* XXVII, 1901, 9,10, s.102.

doporučených Akademií³⁰.

Záměr zbudování vlastní dílny pro výrobu liturgického oděvu je uskutečněn v druhém roce existence Akademie, 1.června 1876 začíná pracovat Paramentní ústav.

Vedení se ujal Edmund Langer, který přijal ředitelku ústavu, slečnu Augustu Rosenkranzovou (+1900), ta nejprve sama aktivně vyřizovala objednávky. Postupně byly přijímány nové pracovnice. Na sklonku roku 1876 zde bylo zaměstnáno pět osob. Během dalšího roku vzrostl počet na jedenáct zaměstnanců.

Využívání produktů osvědčených firem pokračovalo, což byla nutnost především při odběru tkanin, zmiňovány jsou také tkané kříže, odebírané od lyonského výrobce³¹.

Zdroje, ze kterých Akademie odebírala tkaniny či výzdobné prvky parament, jsou popsány velice stručně. Dá se předpokládat francouzská- lyonská provenience, bez přesného určení firmy výrobce. Později (1897) jsou uvedeny tkaniny původem z Krefeldu a Vídně, ze kterých byly v Paramentickém ústavu ušity soubory pro české objednavatele. Firmy opět nejsou jmenovány přímo.

Desátý ročník *Methodu* z roku 1894 kladně hodnotí firmu Henry z Lyonu. V souvislosti s tímto francouzským producentem také zmiňuje domácí firmu Herzfeld a Fischel, která „*hotoví sice kostelní látky, ale jen slabší hodnoty*“³².

Při hodnocení činnosti uměleckého odboru v roce 1912, byla vyzdvížena blíže nekomentovaná zásluha, která spočívala v tom, že „*se v poslední době přičinil i o výrobu liturgických látek v Čechách*“³³.

---

³⁰ Práce paramentické zadávány klášteru „Dcer Božského Spasitele“ ve Vídni a ústavu do Řep u Prahy.- *Method XXVII*, 1901, 9,10, s.102.

³¹ *Method III*, 1877, 9, s.107.

³² *Method XX*, 1894, 5, s.59.

³³ Josef Tumpach, Antonín Podlaha (cit. v pozn. 28), s.200.

Materiál tkaniny je pro výrobu parament důležitý především z hlediska liturgického. Ideální a doporučovanou látkou liturgického oděvu a textilií je hedvábí, které je nezbytné pro vélum, které přichází do bezprostřednímu styku s kalichem. Otázka použitého materiálu se řeší také na stránkách *Methodu*. V roce 1876 se uvádí doporučení firmám, které podala výtvarná sekce Křesťanské akademie, aby pro chudé kostely na místo polohedvábného damašku, „*který za všelikých poměrů zůstává látkou velmi nesolidní*“³⁴, raději bylo užito damašku vlněného. Jako odůvodnění je připojen poukaz na františkánskou řeholi, která má jako projev chudoby, povolené užívání vlněných látek jak pro hábit, tak pro liturgický oděv. Akademie se tak domnívá, že tuto vyjimku je možno vztáhnout na všechny nemajetné kostely.

Na konec je připojeno ujištění, že nikterak není mimo platnost nařízení pražského provinciálního sněmu³⁵.

V jiném ročníku téhož časopisu se připomíná napomenutí z roku 1881, ve kterém je naopak připuštěno užití polohedvábné látky pro bohoslužebná roucha na úkor čisté vlny, která je nevhodná³⁶.

Při popisu prvního výrobku, který vzešel z Paramentického ústavu v roce 1876, je předesláno, že materiálem byla zvolena vlna, především však z důvodu nutnosti vyzkoušet si postup práce v reálu.

Kasule s pořadovým číslem jedna byla zakoupena Dr.Řehákem, neuvádí se, zda byla používána při liturgii nebo uchována jako památeční kus.

Charakter této první kasule předznamenává svou formou následující výrobky ústavu. Ozdobou kasule z červené vlněné tkaniny se stal palliový kříž a to na dorzální i pektorální straně, jehož konce

---

³⁴ *Method II*, 1876, 4, s.51.

³⁵ Pražská provinciální synoda z roku 1860 se zabývala také předpisy v rámci liturgického textilu.

³⁶ A. Soldát- O účelnosti liturgických předpisů k barvě a látce paramentů, *Method XXIV*, 1898, 11,12, s.121-130.

okrouhlého příčného břevna se v oblasti ramen setkávají. Kříž je vyplněn ornamentem z „jemných šňůrek žlutého hedvábí“. Jelikož se jednalo o první výrobek svého druhu, nebylo jeho provedení příliš náročné, s absencí figurální výzdoby či některé z obtížnějších technik ručních výšivek.

Při popisech parament vycházejících z dílny Křesťanské Akademie v prvním roce její činnosti, se neuvádí autoři návrhů či zdroje předloh.

Zdůrazněn je zájem ředitele Langerera o teoretické náležitosti oboru a historické příklady parament, který se dobře hodí pro současnou produkci.

Mitra, vzniklá v roce 1876, jako jeden z darů pro českobudějovického biskupa Jirsíka, k jeho pětadvacetiletému výročí uvedení do úřadu, je zevrubně popsána mezi kusy produkovanými Paramentickým ústavem. Na rozdíl od jiné položky, pektorálního kříže s řetězem, dle návrhu architekta Barvitia, ale není uveden autor koncepce její figurální výzdoby.

Mitra byla ve stejném roce vyrobena ještě nejméně v jednom provedení, tentokrát jako výroční dar pro opata želivského kláštera Arnošta Sychravu³⁷. [1]

V případě účasti některého z umělců, komponujících pro Paramentický ústav výzdobné prvky bohoslužebných rouch, je zmíněno autorství návrhu.

U této mitry je tedy snad možno předpokládat aktivitu ředitele Langerera, který mohl při znalosti historických příkladů iniciovat návrh výzdoby. Vyloučit nelze ani podíl některého z umělců výtvarného odboru.

Mitra typu pretiosy má tvar středověkých infulí, trojúhelníkové výseče jsou pojety jako gotizující štít s trojlaločným obloukem. Na přední straně dominuje mandorla s Vykupitelem sedícím na duze, po

---

³⁷ *Method II*, 1876, 10,12, s.122, s.132.

stranách kruhové medailony se Sv.Vojtěchem a Mikulášem. Na zadní straně zřejmě stejně v mandorlovém poli umístěný výjev „*Vykupitele do nebe se navracejícího*“, v medailonech Melchisedech a Aron. Spodní okraj (circulus) lemuje řada kruhových medailonů s rostlinnými motivy.

Technikou je výšivka barevným hedvábím, zlatem a stříbrem, aplikace tkaniny, perel a granátů.

První zakázkou, kterou *Method* popisuje a u které je zároveň uveden autor předlohy, je soubor pro arciděkanský chrám v Plzni z roku 1877³⁸. [2]

Kasule, stejně jako pluviál a dalmatika, je z bílého hedvábného damašku se zlatými vetkávanými květy, palliový kříž ze světle žlutého hedvábí opět zdobí pektorální i dorzální stranu, na svislém břevně je v místě křížení provedena figurální výšivka.

Na zadní straně postava Panny Marie „*s rukama na prsou přes kříž položenými na oblaku stojící, oděna jsouc fialovým pláštěm a červeným rouchem spodním*“, na přední Ježíš Kristus „*s plamenným srdcem maje ruce rozepjaté*“. Břevna kříže jsou vyplněna rostlinným stylizovaným ornamentem různých barev. Práce je provedena výšivkou hedvábím.

Štítek pluviálu nese vyobrazení Boha Otce, pravicí žehnajícího, v levici držícího sféru (zeměkouli), ve spodní části „*archa vlnami zmítaná..., pne se nad ní již duha míru*“.

Autorem figurální výzdoby je F.Seguens.

F.Seguens se podílel na řadě návrhů pro Paramentický ústav Akademie, někdy ve spolupráci s jinými umělci.

Vedle hlavní náplně činnosti ústavu, výroby liturgických oděvů a textilií, se dílna podílela také na restaurátorských zásazích v této

---

³⁸ *Method* III, 1877, 11, s.128-129.

oblasti. Opravované památky paramentiky někdy posloužily za inspiraci pro novodobé zakázky.

V roce 1898 prováděný soubor pro děkana metropolitní kapituly Antonína Horu, vychází z výzdobných motivů a techniky kasule z druhé poloviny 17.století, kterou k restaurování svěřil Paramentickému ústavu arcibiskupský seminář. Náročná technika výšivky zlatými vlákny různého charakteru s motivy palmet, růžic, jablíček a dalších rostlinných prvků měla zřejmě vliv na konečnou cenu souboru za 2200 zl.³⁹.

Některé vyšívačské práce byly přenášeny na nový podklad. V roce 1886 zlatá výšivka na novou mitru⁴⁰.

V roce 1896 bohaté rokokové vyšívání dvou kasulí z majetku řádu křižovníků opraveno a přeneseno na novou tkaninu⁴¹.

Katalog Křesťanské akademie ze třicátých let dvacátého století zdůrazňuje odbornost provádění konzervátorských prací a restaurátorských zásahů.

Rozšiřuje pole působnosti a ve stejné době nabízí také možnost zhotovování liturgických rouch pro církve řecko-katolickou⁴².

Ve vedení Paramentického ústavu v roce 1878 vystřídal Langera kanovník Florian Schwarworth. V roce 1892 sem nastoupil Eduard Šittler, který se aktivně podílel na návrzích výrobků. Ve stejném období zastával funkci komisaře ústavu Josef Hammerschmied, převor rytířského řádu maltézského. Roku 1901 je vedoucím kaplan Josef Vajs⁴³.

---

³⁹ *Method XXIV*, 1898, 5,6, s.70-71.

⁴⁰ *Method XII*, 1886, 3, s.36.

⁴¹ *Method XXIII*, 1896, 5, s.59.

⁴² *Akademie křesťanská v Praze*, nabídkový katalog, nedatováno (r.1932 nebo po r.1932), strany nečíslovány.

⁴³ Josef Vajs- K pětadvacetiletému výročí trvání Křesťanské akademie, *Method XXVII*, 1901, 9,10, s.97-102.

Významnou a umělecky výraznou osobou paramentiky devadesátých let devatenáctého století a století dvacátého byl Josef Fanta.

2.2. Umělci Paramentického ústavu Křesťanské akademie

Podíl jednotlivých umělců na návrzích bohoslužebného textilu je možno určit především díky popisu významných výrobků paramentické dílny v časopisu *Method*.

Z majetku Uměleckoprůmyslového muzea pochází část archivu Křesťanské akademie.

Jedná se o fotografickou dokumentaci produkce Paramentického ústavu, která zahrnuje textilie z období počátků fungování ústavu, ale také návrhy J.Fanty z prvních desetiletí dvacátého století.

Některé fotografie jsou opatřeny dobovými přípisy (do jaké míry jsou autentické?), na některých jsou na zadní straně novodobé poznámky, týkající se zařazení výrobku či odkazu na ročník *Methodu*.

Je pravděpodobné, že nové přípisy prováděla PhDr.Milena Zeminová, pracovnice muzea a odbornice v oblasti liturgického textilu.

Objevené torzo archivu Akademie a časopis *Method* jsou tak hlavními zdroji pro tuto kapitolu.

2.2.1. František Sequens (1836-1896)⁴⁴

Členem Křesťanské akademie byl František Sequens od jejího vzniku v roce 1875. V letech 1893 až 1896 předsedal výtvarnému odboru.

Profesor náboženského malířství a dějinné malby na pražské Akademii výtvarných umění a od roku 1887 rektor, pracoval na širokém spektru zakázek církevního určení. Vedle oltářních obrazů,

---

⁴⁴ Roman Musil- František Sequens, in:Anděla Horová(ed.)- *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha 1995, s.731.

nástěnných maleb a restaurování historických fresek je autorem návrhů okenních výplní pro chrám Sv.Víta a kostel Sv.Václava na Smíchově.

Pro Paramentický ústav navrhoval především figurální témata vyšíváných částí bohoslužebného odění. V rámci Akademie se podílel na návrzích liturgických nádob⁴⁵.

První jeho zmíněnou prací je výše popsaná bílá souprava pro plzeňský chrám, s vyobrazením Panny Marie a Ježíše Krista na palliových křížích kasule a Boha Otce na štítku pluviálu. Především postava Panny Marie je v *Methodu* (1877) oceněna.

Sequensova práce je vyzdvížena pro stupeň stylizace a idealizace odpovídající názoru katolického umělce.

V archivu Křesťanské akademie je kasule (pektorální strana) s přípisem, který ji určuje jako plzeňskou zakázku Sequensovu.[2]

Blízkou prací je, co se návrhu týká anonymní, kasule vyrobená ve stejném roce (1877) pro Klobouky na Moravě⁴⁶. [3]

V obdobné kompozici palliových křížů vyplněných vinnými úponky jsou v oblasti křížení břevna figury Ježíše Krista (ukazující rány) na dorzální straně a personifikace Církve jako ženské figury typu orantky, s nápisovými páskami „Sancta Catholica Apostolica Una“, na pektorální straně.

Postavy této kasule jsou stejného druhu jako u kasule plzeňské, působí však více lapidárněji (pojetí záhybů roucha personifikované církve, tváře obou figur).

---

⁴⁵ Jarmila Brožová (cit. v pozn. 13), s.212, 295.

⁴⁶ Method III, 1877, 9, s.106.- Přípis na zadní straně karty z archivu Křesťanské akademie.

V roce 1883 navrhuje figurální části kasule a pluviálu pro kardinála Bedřicha knížete Schwarzenberga.[4] Ornamentální část je prací J.Mockera.

Kasule z červeného sametu je na obou stranách ozdobena palliovými kříži, v místě protnutí břevnen je mandorlovité pole s poprsím Sv.Vojtěcha na dorzální straně a Sv.Bedřicha na pektorální straně. Sv.Vojtěch je zde zobrazen v nízké mitře, s řasnatým fialovým rouchem a palliem na ramenou. Pravicí žehná, v levici drží veslo. Výšivka je provedena barevným hedvábím, na světle modrém vyšíváním podkladě.

Bílý brokátový pluviál zdobí postavy českých patronů (Sv.Vít, Vojtěch, Jan Nepomucký, Ludmila, Václav a Prokop) na lemovém pruhu rovného svrchního okraje a scéna Navštívení Panny Marie na štítku⁴⁷. [5]

Prostor jednotlivých světeckých figur i výjev Navštívení je vymezen motivem lomené archivoltly s kraby a završující křížovou kytkou. Početnější figurální výjev štítku vymezuje arkáda s trojitou archivoltou.

Dle archivu Křesťanské akademie je prací F.Sequense pluviál, navržený společně s Barvitiem, který byl určen za jubilejní dar Svatému Otcí⁴⁸. [6]

Jedná se zřejmě o jeden z pěti pluviálů, které *Method* roku 1887 uvádí mezi dary pražské arcidiecéze pro jubilejní výstavu vatikánskou.

⁴⁷ *Method* IX, 1883, 8,9, s.100,124.

⁴⁸ Na zadní straně fotografie špatně čitelný dobový(?) přípis „Pluviál- jubilejní dar pap. ... originální výkres ... signovaný, ve sbírce naší- Dar sv.Otci dle Barvitia a Sequense“.

Jelikož je na štítku vyobrazen Sv.Václav v doprovodu dvou andělů, mohlo by jít o dar Svatováclavské záložny, která byla mezi donátory pluvialů uvedena na prvním místě⁴⁹.

Tkanina pláště odpovídá svým vzorem granátového jablka látce pluvialu kardinála Schwarzenberga, zde v jiné barevné variantě.

Svrchní rovný okraj lemuje pás výšivky s rostlinnými motivy. Štítek je rozdělen trojdílnou arkádou, oblouky s půlkruhovou archivoltou, v jejímž středu stojí Sv.Václav a po stranách andělské figury.

Postavy jsou pojaty frontálně, vzpřímeně a bez výrazových gest.

Kasule pro kapli Sv.Václava Strakovy akademie [8] z roku 1897, byla opět spojením Mockerova ornamentu a kompozice za použití Sequensovy předlohy pro figurální část. Ta je stejně jako u kasulí pro Plzeň nebo Klobouky na Moravě umístěna zhruba do oblasti křížení palliového kříže, který je vyplněn rostlinným ornamentem.

Celá postava Sv.Václava s korouhví a štítem, pracována vyšivací technikou malba jehlou, je provedena dle Sequensovy skleněné výplně kaple Sv.Zikmunda (Černínské kaple) ve svatovítské katedrále, z roku 1875⁵⁰.

Do druhé poloviny devatenáctého století je určena bílá „*novogotická kasule*“ z katalogu pražské výstavy církevních výšivek. Sequensovy figurální výšivky jsou provedeny malbou jehlou a v medailonech pektorálního kříže jsou zobrazeni čeští patroni Sv.Václav, Jan Nepomucký a tehdy blahoslavená Anežka.

---

⁴⁹ *Method XIII*, 1887, 10, s.109.

⁵⁰ Sequens roku 1896 zemřel, proto bylo použito jeho figurálních návrhů okenní výplně; Michal Šroněk- Výzdoba a zařízení katedrál, in: *Katedrála sv.Víta v Praze*, Praha 2003, s.274-275, obr.XIV; *Method XXIII*, 1897, 9,10, s.104-107.

Blíže nepopsaný dorzální kříž a pektorální pruh je pracován křížkovou technikou⁵¹.

Figurální témata jsou charakteristická především pro středověkou paramentiku.

M.Zeminová zmiňuje existenci antependia s Ukřižováním a dalšími výjevy od donátorky Konstancie, manželky Přemysla Otakara I.⁵²

V českém prostředí patří k nejstarším dochovaným památkám Chebské antependium z doby kolem roku 1300, zde jsou však postavy svatých provedeny technikou aplikace.

Figurální výšivka provedená barevným hedvábím obvykle na zlatém pozadí, se uplatňuje na ozdobných částech parament druhé poloviny 14.století.

Technicky se pracuje s rozeklaným stehem, kdy následující steh prostupuje stehem předešlým. Vytváří se tak jednoduší obraz, který dovoluje jemné barevné přechody a tvarovou modelaci.

Nejkrásnějšími příklady jsou mariánská kasule z Rokycan, kasule z Broumova s výjevem Ukřižování, obě s vidlicovým dorzálním křížem, nebo tzv. třeboňské antependium. Všechny uvedené příklady jsou datovány do 80. (až 90.) let 14.století⁵³.

Spojení výšivky pracované barevným hedvábím s aplikací perel se objevuje na pretextách s polopostavami svatých z pokladnice chrámu Sv.Víta, datovány jsou do druhé poloviny 14.století.

Figurální prvky jsou užity také v průběhu následujícího století, vedle výšivky hedvábím se na konci 15.století používá plastická výšivka, která se svou kvalitou více než malbě blíží reliéfu.

---

⁵¹ Emanuel Poche, Josef Šámal- *Výstava církevních výšivek v Čechách*, Katalog výstavy, Praha 1938, kat.č.214.

⁵² Milena Zeminová- *Textilie*, in: *Dějiny uměleckého řemesla a užitého umění v českých zemích od Velké Moravy po dobu gotickou*, Praha 1999, s.72.

⁵³ *Ibidem*, s.168.

Kasule se Sv.Václavem a Pannou Marií z Moravské galerie v Brně je datována rokem 1487⁵⁴.

Ve stejném období se figura umísťuje do architektonického rámce, který vymezuje její prostor. Kutnohorská kasule mincmistra Horstoffara z devadesátých let 15.století⁵⁵.

Ve století sedmnáctém se užití figury minimalizuje, převládá ornamentální výzdoba s rostlinnými motivy. Výšivka je nahrazena tkaninou s rozmanitými efekty.

Kasule z druhé poloviny 17.století s výšivkou rostlinných rozvilin a postavou archanděla Michaela z Uměleckoprůmyslového muzea v Praze⁵⁶.

Sequens navrhuje figurální složku liturgických rouch, které jsou pojaty jak v gotickém (J.Mocker) tak renesančním (A.V.Barvitijs) slohu. Nejlépe je srovnání obou principů zřejmé na pluviálech pro Bedřicha hraběte Schwarzenberga (1883) [5] a papeže Lva XIII. (1887) [6].

Oba pluviály mají mnoho společného, shodný je střih, tvar dorzálního štítku i jeho kompoziční uspořádání. Stejná je použitá základová tkanina se vzorem granátového jablka v laločnatých polích, vytvářejících souvislou síť a velice blízké je pojetí lemové borty s rostlinným prvkem.

Tkanina s motivem granátového jablka v tomto uspořádání vychází z desénů 15.století⁵⁷. Ve století devatenáctém patří mezi nejoblíbenější a nejvíce variované vzory liturgických tkanin.

---

⁵⁴ Ibidem, s.173.

⁵⁵ Zorošlava Drobná- *Les Trésors de la Broderie Religieuse en Tchécoslovaquie*, Praha 1950, kat.č.37,38.

⁵⁶ Milena Zeminová- *Barokní textilie, ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze*, Katalog výstavy, Praha 1974, kat.č.11.

⁵⁷ Barbara Markowsky- *Europäische Seidengewebe des 13.-18. Jahrhunderts*, Katalog des Kunstgewerbemuseums Köln, Köln 1976, kat.č. 32-51.

Lemová vyšívaná borta v obou případech vychází z dvojice pravidelně propletených úponků, vytvářejících mandorlová pole.

U goticky pojaté výzdoby jsou jednotlivá pole doplněna vnitřními odštěpkami, zakončenými dvojím druhem rostlinného motivu.

Pozdější renesanční pojetí je více přehledné, s vnitřní růžicí. Úponky zde u spodního okraje vychází z motivu vázy.

Figurální složka pluviálu pro pražského arcibiskupa je více dynamická, jednotlivé postavy jsou zobrazeny v kontrapostu s prohnutím těla či náznakem gesta. Také kompozice štítu vzhledem k tématu je více dějová. Architektonická složka pomocí konzolek a navazujících fiál rytmičuje rozčlenění figurálních prvků.

U pluviálu pro papeže Lva XIII. jsou figury mnohem více statické, ústřední Sv. Václav je v lehkém nakročení, to však nemá vliv na jeho vzpřímenou a frontálně působící postavu. Figurální složka je v tomto případě podřízena složce architektonické, určené třemi půlkruhovými archivoltami arkády a dvojicí sloupů.

Postavy Sv. Václava štítu i lemového pruhu obou pluviálů, stejně jako Sv. Václav kasule pro kapli Strakovy akademie, mají shodné atributy - knížecí čapku, řasnatý plášť, korouhev a štít s orlicí.

2.2.2. Josef Mocker (1835-1899)⁵⁸

Od roku 1896 předseda výtvarného odboru Křesťanské akademie.

Mocker se podílel na podobě několika prací, které byly roku 1883 určeny pro kardinála Bedřicha knížete Schwarzenberga k jeho kněžským druhotinám. Ač od různých dárců, všechny provedeny Paramentickým ústavem.

---

⁵⁸ Taťána Petrasová- Josef Mocker, in: Anděla Horová (ed.)-*Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha 1995, s.525-526.

Kasule [9] a štola z bílé látky se stříbrným efektem „lama d'argento“, se zlatou, částečně plastickou výšivkou. Dorzální strana kasule je ozdobena palliovým křížem, jehož příčná břevna jsou rovná. Kříž vyplňují růžové úponky ve tvaru navazujících mandorlových polí, do jejichž středu se odštěpují květy růží, v mandorlovém poli křížení mariánský monogram. Boky tvoří subtilnější mandorlovitá pole liliových úponků, se středovým květem. Okraj kasule i dorzálního kříže lemuje zlatá výšivka s motivem stylizované lilie⁵⁹.

Mitra [10] typu pretiosy, spolu s rukavicemi a stěvici věnována Svatováclavskou záložnou, komponována ve shodě s bílou kasulí. Na stříbřité tkanině a žlutém atlasu circulu a titulu, členícím symetricky plochu mitry, zlatá výšivka s motivem růží, listů a kytic⁶⁰.

Druhá kasule [4], dar uměleckého odboru Akademie, má za základ červený samet. Palliové kříže na obou stranách mají příčné břevno okrouhle prohnuté, podkladem výšivky je zde červené hedvábí. Po celé ploše je rozložen úponkový rostlinný ornament s navazujícími mandorlovými poli, do nichž se střídavě zprava a zleva štěpí stylizované květy, pole křížení je vyplněno polopostavou Sv.Vojtěcha dorzální strany a Sv.Bedřicha na straně pektorální, dle návrhu F.Sequense. Rostlinná část je vyšita zlatem, figurální barevným hedvábím⁶¹.

Poslední z textilních darů, pluvíál [5] z tkaniny bílé barvy se zlatým vzorem granátového jablka, věnovaný oslavenci katolickými spolky na důkaz jejich jednoty. Desén látky vychází z italských vzorů patnáctého století.

---

⁵⁹ *Method IX*, 1883, 9, s.88-89; Emanuel Poche, Josef Šámal (cit. v pozn.46), kat.č.212.

⁶⁰ *Method IX*, 1883, 10,11, s.125.

⁶¹ *Method IX*, 1883, 9, s.100-101.

Rovný svrchní pruh vyplňují tři a tři postavy českých patronů dle Sequensových návrhů. Mockerovo je zřejmě jejich umístění do gotické arkády, na štítku s výjevem Navštívení trojdílné.

Architektonické vymezení prostoru figur je provedeno zlatou výšivkou na červeném podkladu, samotné postavy vícebarevným hedvábím na modré tkanině. Výzdobný pruh i štítek lemuje zlatá vyšívaná borta s rostlinným ornamentem, okraj štítku třásně⁶².

V roce 1884 navrhoval Mocker mitru pro budoucího arcibiskupa, zatím však co dar pro nově zvoleného českobudějovického biskupa, Františka de Paula hraběte Schönborna.[11]

Mitra typu pretiosy připomíná svou kompozicí infuli kardinála Schwarzenberga pracovanou předešlého roku.⁶³

Základ tvoří bílá tkanina stříbrně protkávaná. Zlatá výšivka je doplněna aplikací granátu. Zdůrazněný circulus a titulus rostlinným ornamentem, s listy a květy, symetricky člení štíty mitry. V bočních polích rozvilina s květem a odštěpujícími se výhonky. Uvolněnost rostlinných prvků s organickým růstem předchozí práce je zde nahrazena stylizací a přehledností vzoru.

Roku 1896 se zmiňuje zakázka pro Milosrdné sestry v polském Krakově.

Mocker je autorem kompozice bílé kasule s palliovým křížem. Jeho plocha je vyplněna bohatými rostlinnými úponky s motivem květu granátového jablka, v křížení je umístěna postava Sv.Hyacinta „*v cisterciáckém hávu, s monstrancí v rukou*“.

Technikou figurálního vyobrazení je výšivka kolínským stehem⁶⁴.

---

⁶² *Method IX*, 1883, 10,11, s.124-125.

⁶³ *Method X*, 1884, 3, s.30-31.

⁶⁴ *Method XXIII*, 1896, 5, s.59.

Mockerovo jméno je v archivních snímcích Křesťanské akademie uvedeno celkem třikrát. Na kasuli [13a,b] a pluviálu [13c,d], který dle přípisu v roce 1891 získal klášter Křižovníků v Praze, je označení „asi od Mockera“.

Část souboru je v současnosti v majetku řádu Křižovníků s červenou hvězdou. Podařily se dohledat dva pluviály, čtyři dalmatiky, dvě bursy, pět štol a jedna kasule. Kasule neodpovídá svou výzdobou fotografii, jedná se o jednodušší variantu bez zlaté výšivky⁶⁵.

Základem souboru je temně červená tkanina se zlatým vzorem granátových jablek. Pluviál má za podklad vyšívání červený ryps.

Plastická výšivka provedena zlatým dracounem a bulionem. Na pruhu lemujícím svrchní okraj pluviálu jsou mandorlovitá pole se stylizovanými květy a listy, které je symetricky obtáčí. Obdobný motiv rozveden také na ploše štítku, zde, vzhledem k tvaru kápě a středovému nápisu „Ihs“ v medailonu, propojen s novými motivy.

Pluviál lemuje zlatá borta s listovými prvky, štítek zlaté třásně a střepec (dnes chybějící).

Kasule ze souboru má na dorzální straně latinský kříž, který je na ploše vyznačen pouze v kontuře zlatou listovou bortou.

Ostatní prvky zachycené na fotografii, procesní velum (na ramena), bursa a pláštiky na ciborium u Křižovníků nenalezeny.

Bílá kasule královehradeckého biskupa Brynycha „dle nákresu architekta Mockera v živých naturalistických barvách provedeným palliovým křížem ozdobená“⁶⁶, je ztotožněna s kasulí z archivu Akademie [14].

---

⁶⁵ Mimo obrazovou přílohu.

⁶⁶ *Method XXIII*, 1897, 5, 6 s.92.- Odkaz na zadní starně fotografie.

V křížení palliových křížů obou stran kasule jsou umístěny medailony s „obrázky Panny Marie Staroboleslavské a Sv.Jana Nepomuckého na zlaté půdě metodou konturovací provedeny“.

Obdobný popis odpovídá také kasuli pro Uherský Ostroh z roku 1894⁶⁷.

Hlavním formálním motivem, který Mocker ve variantách uplatňuje na všech známých návrzích z oblasti paramentiky, je motiv mandorlového pole. Tvořeno dvojicí proplétajících se úponků a zmnoženo, vytváří průběžné, vertikální linie.

Mandorlové pole akcentuje svým tvarem gotický lomený oblouk a v případě kasule kardinála Schwarzenberga je možno nalézt další vztahy ornamentu k architektonickému tvarosloví.

Zde je svrchní část pole tvořena dvojitým překřížením odštěpujících se úponků, které asociují kružbové motivy, středový úponek, přecházející do květu mučenky, připomíná křížovou kytku⁶⁸.

V českém vyšivačství se užití mandorlového pole v dekorativní funkci objevuje na antependiu z Pirny, datovaném před rok 1343⁶⁹. Zde je v mandorle zdůrazněn vepsaný kruhový prvek a jednotlivé motivy jsou volně ložené, nenavazují.

Užití navazujících mandorlových polí, která vymezují prostor vnitřním (v některých případech figurálním) prvkům, se objevuje na vyšívaném kasulovém pruhu, určeném jako anglická práce třetí

---

⁶⁷ *Method XX*, 1894, 4, s.43.

⁶⁸ Obdobné utváření mandorlových polí na svrchním rovném lemu pluvíálu z Kolína nad Rýnem, datovaném do 1.poloviny 19.st.- Brigitte Tietzel- *Paramente des 19.Jahrhundert aus Kölner Kirchenbesitz*, Katalog výstavy, Köln 1980, kat.č.24.

⁶⁹ Milena Zeminová (cit. v pozn.52), s.160.

čtvrtiny 14.století⁷⁰, nebo na kasulovém kříži německého původu z druhé čtvrtiny 15.století⁷¹.

2.2.3. Antonín Viktor Barvitijs (1823-1901)⁷²

Po studiu architektury v Praze a ve Vídni studijní pobyt v Itálii. V padesátých letech se A.V.Barvitijs usadil v Římě. Po roce 1867 opět v Praze.

Od roku 1869 činný v uměleckém odboru Jednoty pro dostavění chrámu Sv.Víta.

Zakládající člen Křesťanské akademie⁷³.

Pro Křesťanskou akademii navrhoval především liturgické náčiní. Barvitijsova pretiosa byla s úspěchem vystavována v Čechách i za hranicemi. V roce 1867 na světové výstavě v Londýně, roku 1884 na výstavě v Brně, 1887 ve Vídni, 1887 Vatikánská výstava.

Konkrétní zakázkou je kalich pro vyšehradskou kapitolu, či kalich ke kněžským druhotinám opata J.Rottera z 80.let 19.století.

Na obou pracích spolupracoval s Františkem Sequensem, který byl autorem návrhů světeckých figur, malovaných na emailových destičkách⁷⁴.

---

⁷⁰ Christa C.Mayer-Thurman- *Raiment for the Lord's Service, a Thousand Years of Western Vestments*, Katalog výstavy, Chicago 1975, kat.č.14.

⁷¹ Ibidem, kat.č.41.

⁷² Jarmila Brožová- Antonín Viktor Barvitijs, in:Anděla Horová (ed.)-*Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha 1995, s.50-51.

⁷³ Barvitijs z počátku vedl Paramentický ústav.- Ibidem, s.50.

⁷⁴ Jarmila Brožová (cit. v pozn.13), s.212; Fotograficky zachycené kovové kostelní náčiní, provedené dle Barvitijsových návrhů s vlastními popisky poskytuje soubor „Altargeräthe“ z roku 1897.

Jestliže jeho návrhy kostelního náčiní jsou popsány jako výtvary „*v duchu italské renesance*“, literatura se o popisech návrhů parament nezmiňuje.

V archivu Křesťanské akademie se nalézá fotografie pluviálu s přípisem na zadní straně, který práci přiznává autorské dvojici Sequens, Barvitiis.[6]

Jedná se o pluviál, který byl určen jako dar papeži Lvovi XIII., u příležitosti jubilejní výstavy vatikánské v roce 1887.

F. Sequens také v tomto případě provedl návrh figurální části štítku pluviálu s postavou Sv. Václava mezi anděly, Barvitiiovou prací je vedle celkové kompozice, ornamentální olemování svrchního rovného okraje.

Potvrzením tohoto autorského rozdělení jednotlivých částí pluviálu je návrh A. V. Barvitia ze sbírky grafického oddělení Umělecko-průmyslového muzea.[7]

Jedná se o dvě tušové kresby. Jedna představuje celkový pohled na více než polovinu pluviálu se zakreslením dorzálního štítku. Vedle celkové kompozice je zde také rozkreslen návrh lemové borty a zřejmě také návrh spony pluviálu.

Uvedeny jsou rozměry celku a jednotlivých částí, včetně přesného popisu jejich umístění pomocí udání vzájemných vzdáleností.

Druhá kresba (přípevněna na plátěnou podložku) představuje symetrickou polovinu svrchního rovného lemu. Rozměry tohoto druhého nákresu (19,5 x 160,5 cm) odpovídají reálné velikosti pluviálu (délka cca 165 cm, šířka 310 cm), jedná se tedy o nákres pro člověka, který realizoval návrh prakticky.

Obě kresby jsou signovány, první datována.

Kresebný způsob odpovídá určení, jasná pevná linie je vyjimečně doplněna náznakem stínování, šrafura je použita u několika prvků,

které měly být patrně barevně odlišeny. Zdůrazněna je technická kresba.

Lem má na svém středu řecký kříž v ozáření, umístěný ve čtvercovém rámci, od kterého se na obě dvě strany zrcadlově odvíjí souvislý vlys.

Ten jednotlivé prvky, převážně rostlinného charakteru, řadí do podoby sloupku (podpěry), na jehož vrcholu spočívá kalich s vystupující hostií. Protiváhou hostie je ve spodní části oválné pole s erbem příslušejícím papeži Lvu XIII.- centrální strom, tvarově blízký piniové šišce je v polovině přetát příčným břevnem, ve spodní části dvojice lilií, v horní stoupající kometa (hvězdice s chvostem). Erbové pole je umístěno mezi listové motivy s drobnými rozvilinami, které jsou nesený trojicí zvířecích (lvých?) nohou.

Zcela u spodního okraje je obdélné pole s nápisem „Lumen de coelo“.

Zdá se, že technikou lemu je plastická výšivka kovovými (zlatými) nitěmi, některé části mohly být barevně akcentovány.

Součástí výšivky byla aplikace kovových terčků a drobných kamének (zakončení břevna kříže, drobné rostlinné prvky s vypuklými středy).

Okraje jsou opatřeny bortou s motivem vázy, ze které vychází dva pravidelně propletené úponky, vytvářející navazující mandorlovitá pole s vnitřní rosetou. Stejná borta, doplněná třásněmi, lemuje štítek.

Prostor figurálních prvků štítku je vymezen třemi poli arkády s půlkruhovou archivoltou. Pozadí je zploštěno čtvercovou sítí.

U spodního okraje nápis „Soli deo gloria“.

Barvitiův návrh štítku a jeho konečná realizovaná podoba se lehce odlišují. Změna je způsobena především zakomponováním nápisu, který na návrhu chybí.

Spona pluviálu na kresebných návrzích není detailně propracována. Zřejmý je oválný tvar se širším ornamentálním okrajem lemovaným perlovcem.

Na celkovém charakteru návrhu převládá architektonický způsob „výstavby“ a návaznosti jednotlivých motivů, se zdůrazněním horizontální složky.

Provedení připomíná smyslem pro detail a jemnou práci zlatnické výrobky, s čímž koresponduje vrcholový kalich i trojice zvířecích nohou v základně.

Do souvislosti je možno dát Barvitiův návrh pluviálu s jeho hlavní oblastí, návrhy pretios.

Před odesláním celého konvolutu darů do Vatikánu, byly jednotlivé předměty v období od 24.září do 2.října roku 1887 vystaveny v Praze, konkrétně v prostorách letního refektáře Klementina.

A.V.Barvitijs referoval o průběhu výstavy v tisku. Ve zprávě zmiňuje textilní položky věnované Svatováclavskou záložnou- kromě vela, bursy a pláštíku na ciborium také nádherný, bohatě vyšíváný pluviál a pět kasulí, vše s figurální výšivkou dle F.Sequense. Svůj podíl na návrhu neuvádí⁷⁵.

Ze zmíněných informací lze předpokládat, že Svatováclavská záložna si u Paramentického ústavu Křesťanské akademie k příležitosti Vatikánské výstavy 1887 objednala soubor liturgického odění, jehož autory byli F.Sequens a A.V.Barvitijs.

Pluviál z tkaniny s motivem granátového jablka s ornamentální výšivkou lemového pruhu a figurálním pojetím štítku byl součástí tohoto celku.

---

⁷⁵ Antonín V.Barvitijs- Bericht über die Ausstellung Geschenke für Papst Leo XIII. in Prag, Prag 1887, novinový výstřižek.

Pětice kasulí měla zastupovat všechny liturgické barvy, netvořila tedy soubor v liturgickém smyslu, charakter výzdoby byl ale shodný.

Barvitiův kostel Sv.Václava na Smíchově, z let 1880 až 1885, měl být architektem vybaven také vlastními návrhy vnitřního zařízení a pretios. O návrzích parament v literatuře není zmínka⁷⁶.

2.2.4. Kamil Hilbert (1869-1933)⁷⁷

Od roku 1899, po smrti Josefa Mockera, architekt katedrály Sv.Víta. Autor návrhů liturgického náčiní a nábytku.

Z Hilbertových návrhů pretios bylo v roce 1935 vystaveno několik prací- schránka na hostii, ciborium, kalich a patena⁷⁸.

Jediným zjištěným přípisem tomuto autorovi v oblasti církevního textilu je návrh antependia (inv.č.V254) z chrámu sv.Víta.

Bílé antependium, datované do roku 1918, tvoří rypsová tkanina, u spodního okraje je soustředěna výšivka na lidové motivy, provedená hedvábím a stříbrným dracounem.

Jako místo vzniku této vyšivané práce je uvedena Křesťanská akademie.

Autorství K.Hilberta je třeba v tomto případě změnit. V roce 1895 bylo publikováno velmi podobné antependium jako práce Josefa Šímy staršího⁷⁹. [66]

---

⁷⁶ Na faře o původních paramentech, z doby vysvěcení kostela, nemají informace. Údajně zde v současnosti žádná dobová paramenta nemají.

⁷⁷ Taťána Petrasová- Kamil Hilbert, in: Anděla Horová (ed.)-*Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha 1995, s.259.

⁷⁸ *Jubilejní výstava- 50 let výtvarné práce, architektura, byt- užitě umění 1885-1935*, Katalog Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, 1935, s.24, kat.č. 86-88.

⁷⁹ *Český lid IV*, 1895, obr.příloha 1.

2.2.5. Josef Fanta (1856-1954)⁸⁰

Činný v oblasti uměleckořemeslných návrhů profánní i sakrální oblasti.

Roku 1880 navrhuje „*první český interiér nové doby, koncipovaný do všech drobných dekorativních detailů jedním autorem*“, pro byt Bohumila Bondyho v pražském domě U černé růže⁸¹.

Na světové výstavě v Paříži roku 1900 společně s Janem Koulou vytváří tzv. Český interiér pro Obchodní a živnostenskou komoru. Na návrzích nábytku tohoto interiéru, oceněného zlatou medailí, zčásti uplatňuje secesní ornamentiku⁸².

V roce 1895 pracoval Fanta na instalaci ústředního paláce Národopisné výstavy, pro kterou uspořádal sbírky keramiky, skla, rukopisů a miniatur.

Ve výstavním katalogu k pětadevadesátým narozeninám Josefa Fanty jsou uvedeny společně s jeho návrhy nábytkových kusů také práce ze skla, keramiky a textilu. V úvodu katalogu je oslavenec popsán jako znalec „*všech technik a rádce při jejich výrobě*“⁸³.

Pro Křesťanskou akademii pracoval návrhy parament a pretios.

---

⁸⁰ Zdeněk Lukeš-Josef Fanta, in: Anděla Horová (ed.)-*Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha 1995, s.170.

⁸¹ Jarmila Brožová (cit. v pozn.13), s.221.

⁸² Ibidem, s.210.

⁸³ Zdeněk Wirth- *Dílo arch. Dr. h. c. Josefa Fanty k 95. Narozeninám umělcovým*, Katalog Uměleckoprůmyslového muzea, Praha 1951-1952, s.4.

Dvacátý sedmý ročník časopisu *Method* přinesl reprodukce výrobků, provedených dle Fantova návrhu Paramentickým ústavem v roce 1901.

Prapor patronátu mládeže v Praze s gotizující arkádou vymezující prostor figurální scény [15] a tzv. románská kasule pro faráře Antonína Hynka z amerického Clevelandu⁸⁴. [16]

Kasule ze světlé tkaniny s damaškovým vzorem, uspořádaným v síti mandorlovitých polí, má pektorální pruh a dorzální latinský kříž pracován výšivkou na hedvábí.

V křížení dorzální strany monogram „XP“ v kruhovém medailonu s paprsky ozáření vystupujících na čtyřech stranách do břevna kříže. Ve spodní části klasy a hrozny. U svrchního okraje pruhu pektorální strany nápis „Maria“, doplněný stylizovanými klasy a vinnými úponky, vystupujícími z travnatého základu. Vinné hrozny jsou geometrizovány čtvercovými útvary, úponky se vyznačují táhlou siluetou s odštěpujícími se spirálovitými výhonky. Okraj výšivky lemují linie se zvlňenými a rovnými úseky s obdélnými poli.

Výzdoba kasule je blízká kasulím [17,18] z archivu Akademie, zelené kasuli z majetku Křižovníků [19] a kasuli z chrámu Sv. Víta (inv.č.V725).

Kasule [17] ze stejného bílého (světlého) damašku, se shodným tvarem výstřihu předního dílu. Pektorální pruh a dorzální latinský kříž proveden výšivkou na hedvábném podkladu.

V křížení dorzální strany monogram „XP“ a písmena alfa, omega, v medailonu tvaru trojúhelníka s postupujícím trojlistem. Břevna vyplňují zvlňené úponky, prostoupené útvary složenými ze

---

⁸⁴ *Method* XXVII, 1901, 9,10, s.98-101; *Akademie křesťanská v Praze*, nabídkový katalog (cit. v pozn. 42)-kasule uvedena pod číslem 6, „kasule z těžkého damašku, kříž a veškeré výšivky ručně pravým hedvábím a zlatem vyšíváné- 2 600,- Kč“; prapor pak ilustračně pod číslem 17, s odkazem, že návrhy se provádí dle přání nebo dle dodaných návrhů objednavatelem, jednotlivé návrhy se neopakují.

čtvercových prvků. Ve svislém břevnu úponky tvoří okrouhlá pole a vychází z travnatého základu, nad nímž je umístěn motiv ptáka.

Obdobné pojetí pektorálního pruhu doplňuje v horní části kruhový medailon se čtveřicí trojlistů.

Kasule [18] z bílého damašku⁸⁵, jehož desén s motivem granátového jablka vychází z italských tkanin 15.století.

V křížení dorzálního latinského kříže mariánský monogram v kruhovém medailonu, paprsky ozáření směřují do vodorovných břeven. Svislé břevno a pektorální pruh vyplňuje průběžný rostlinný motiv se svěšenými větévkami, doplněný zlatými puklicemi.

Oba snímky kasulí [17,18] z archivu Křesťanské akademie jsou na svém rubu označeny dobovým nápisem, který je určuje za práce J.Fanty.

Zelená kasule [19] z tkaniny s damaškovým vzorem se stylizovaným květem mučenky má na svém dorzálním kříži obdobně provedený motiv kruhového medailonu s monogramem „XP“ a písmeny alfa, omega. Paprsky ozáření jsou pravidelně vedeny ze středu křížení do břeven. Ve spodní části svislého břevna jsou vyšity klasy vystupující ze zvlněného podkladu s kapkovými motivy. Výšivka barevným hedvábím a zlatým dracounem na zeleném podkladu je doplněna aplikací tkanin, zlatých puklic a pajetek.

Ve srovnání s výzdobou kasule J.Fanty pro faráře Antonína Hynka, jsou zde výrazové prostředky zjednodušeny formálně i technicky, odpadl zdobný motiv lemující okraj kříže, plochu tak jasně vymezuje zlatá borta.

Ke kasuli patří štola.

---

⁸⁵ *Akademie křesťanská v Praze*, nabídkový katalog (cit. v pozn. 42)- kasule pod číslem 5, „kasule z hedvábné látky, kříž tamborovaný, částečně pravým zlatem přizdobený, porty zlaté,- podle jakosti látky, poret a bohatosti vyšívání- 1 300,-Kč“.

Fotografický archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie je hojně zastoupen návrhy Josefa Fanty.

Do roku 1903 lze datovat kasuli [20] a pluviál [21] pro královehradeckého biskupa Doubravu⁸⁶.

Pluviál byl roku 1951 vystaven, popsán jako „bílý pluviál, brokátový, zlatem vyšívaný; zhotoven Křesťanskou akademií v Praze pro biskupa královehradeckého Dr.Doubravu“⁸⁷.

Základem kasule⁸⁸ i pluviálu je bílý damašek se vzorem tvořícím sítí dotýkajících se polí s vnitřními rostlinnými prvky (granátové jablko nebo jiný rostlinný motiv), tkanina odpovídá výše uvedené kasuli.

[17] Schéma vzoru vychází z členění vzorů tkanin 16.století.

Výzdoba kasule se soustředí na svislý pruh dorzální a předpokládá také pektorální strany. Výšivka zlatem na bílém hedvábném podkladu je doplněna zlatými pajetkami.

Vzor výšivky je středově symetrický. Vytváří nepravidelná kartušová pole, vymezená rozvilinovými motivy, rostlinnými prvky a organicky působícími linií.

Vnitřní prostor těchto polí a některé další vymezené úseky vyplňují do pruhů uspořádané zdvojené pajetky, tvořící v různé hustotě rastr jednotlivých polí, v jejichž středech je stylizovaná rostlinný prvek- palmeta, granátové jablko.

Výzdoba pluviálu se soustředí na rovný svrchní okraj a štítek.

Pás výšivky okraje nepřebírá symetrii výzdoby kasule. Zvlněná linie zde vyváží tvarově i velikostí nepravidelná pole s odštěpujícími se

---

⁸⁶ Obě fotografie jsou na zadní straně opatřeny dobovým přípisem „Pluviál/kasule dle návrhu p. archit. Fanty pro J. Milost biskupa T.Doubravu r.1903 zhotovený“.

⁸⁷ Zdeněk Wirth (cit. v pozn.79), kat.č.380.

⁸⁸ *Akademie křesťanská v Praze*, nabídkový katalog (cit. v pozn. 42)- kasule vyobrazena pod číslem 8, „kasule z těžkého damašku (střih římský), vyšívaná pravým zlatem a se zlatými portami- 3 800,- Kč“.

rostlinnými motivy ve stylizované podobě, liliovité květy a hroznovité prvky složené z kruhových motivů.

Na středu celého pruhu, nad připevněným štítkem, řecký kříž vepsaný do kruhu, ve stylizovaném ozáření.

Linie vzoru štítku je ještě více zvlněna, opisuje prostor vyplněný pajetkovým rastrem.

Charakter celé výšivky obou kusů připomíná svou nepravidelnou formou a prolínáním prvků, které tak vytváří nové útvary- kartušová pole, barokní výšivky 18.století⁸⁹.

Táhlá výrazná secesní linie štítku připomíná zvlněné stuhy kytic rostlinných vzorů stejného období.

Pro biskupa Doubravu navrhoval Fanta mitru. S popisem, „*bílý brokát, vyšíváný zlatem a drahokamy*“, je možno ztotožnit infule z archivu Akademie⁹⁰. [22,23]

U obou prací se jedná o typ pretiosy, s převahou lehce plastické výšivky zlatým dracounem a bulionem, s aplikací pajetek a drahých kamenů.

Obě mitry mají také obdobně pojatou výzdobu, bez členění vnitřní plochy titulem.

Vzor vycházející z motivu granátového jablka, doplněného listovými rozvilinami a zabírá celou plochu štítu mitry. Části vzoru a podkladu jsou vyplněny rozmanitými rastry z pajetek a zlatých nití, vytvářejících body, linie, sítě nebo mřížky.

Fanony zdobí akantové listy s květy [22] a klasy s volutovými motivy a zvlněnou linií [23], ukončeny jsou zlatými třásněmi.

---

⁸⁹ Karen Stolleis- *Messgewänder aus deutschen Kirchenschätzen vom Mittelalter bis zur Gegenwart*- Regensburg 2001, kat.č. 25.

⁹⁰ Obě fotografie s dobovým přípisem označujícím za autora J.Fantu a příjemce zakázky biskupa Doubravu.

Pluviál [24] je také určen jako zakázka navržená J.Fantou pro biskupa Doubravu⁹¹.

Pluviál z hedvábné nevzorované tkaniny, s výšivkou zlatem a aplikací pajetek, puklic, na pruhu svrchního okraje a štítku. Rovný pruh má na svém středu kruhový terč, od kterého se paprskovitě štěpí linie proložené květy a nepřehlednou zvlněnou linií (secesní kouřová linie), úseky výšivky jsou doplněny pajetkami. Na štítku je dominantním prvkem sedm kruhových terčů s vnitřním křížem, které jsou loženy na prohnuté linii ohraničující paprsky, prostupující na plochu štítku ze svrchního okraje. Ve spodní části je symetricky rozvržen rostlinný prvek.

Do doby kolem roku 1910 je datován rozsáhlý soubor parament z inventáře chrámu Sv.Víta v Praze.[25,26]

Soubor čítající celkem třicet čtyři kusů zahrnuje třinácti pluviálů (a-m), včetně jednoho nedošíteho, pět dalmatik (n-r), jednu kasuli (s), gremiale (t), velum (u), bursu (v), čtyři štoly (x-ž), šest manipulů (aa-ff), pallu (gg) a jednu mitru⁹².

Materiál je popsán jako „slonovinově bílý damašek se vzorem orlů, paprsků a rotulů s kvadriloby“⁹³.

Kasule je ozdobena na obou stranách křížem vidlicového tvaru. Výzdoba pluviálů se soustředí na štítek a rovný svrchní pruh. Výšivka na rypsu a taftu bílé barvy je provedena zlatým dracounem, bulionem, pajetkami, kovovými terčíky a částečně barevným hedvábím. Součástí figurální a ornamentální výšivky latinské nápisy.

---

⁹¹ Na zadní straně fotografie přípis "Pluviál vyšíváný zlatem pro J.M. biskupa J.Doubravu dle návrhu J.Fanty".

⁹² Mitra původně zařazena samostatně pod inv.č. V 527.

⁹³ U nedošíteho pluviálu použito umělé hedvábí se stejným vzorem, u jednoho z pluviálů pak původní tkanina nahrazena bílým damaškem se vzorem kruhů s vnitřními kříži a kvadriloby.

Pluviály mají zlacené spony zdobené poprsím světců.

V křížení pektorální strany kasule (s) motiv pelikána krmícího mláďata svou krví, mezi rameny písmena alfa, omega a nápis svislého břevna „Miserere Ns“. Dorzální strana opatřena v křížení kruhovým medailonem s vepsaným křížem a písmeny „E-G-P-F“. Mezi rameny vložena písmena „M-M-L-J“, další iniciály podél svislého břevna. Ze středového medailonu vycházejí stylizované paprsky, na konci svislého břevna „*slavík mezi olivovými ratolestmi*“⁹⁴.

Eucharistické téma pelikána se objevuje také na výzdobě pluviálu. Na vyšívaném pruhu lemujícím svrchní okraj pluviálu se střídá pelikán (a, e-m)⁹⁵, holubice jako symbol Ducha Svatého (b) a žehnající ruka v mandorle (c, d).

Na štítku šestice holubic (mláďata pelikána) obklopující paprsky s krůpějemi krve (a), nebeská tělesa a paprsky (b), symboly evangelistů Sv.Jana a Marka (c), Sv.Lukáše a Matouše (d), „*svazek devíti klasů ukončených rotulemi s kříži*“ (devět pečeti- e-m).

Bordury i štítky pluviálů jsou opatřeny latinskými nápisy⁹⁶.

Základ mitry typu pretiosy tvoří bílé hedvábí. Výzdoba, provedena zlatou plastickou výšivkou dracounem s aplikací zlatých pajetek,

---

⁹⁴ Viz popis na kartě.

⁹⁵ Emanuel Poche, Josef Šámal (cit. v pozn.51), kat.č.218; Zdeněk Wirth (cit. v pozn.79), kat.č.374, 375.

⁹⁶ a-bordura- štítek „Pleni sunt coeli et terra gloria tua- sanguis christi nobis ad vitam aeternam potum praebe“; b- „Gloria patri et filio et spirito sancto- deus in funde cordibus nostris tui amoris affectum“; c-bordura jako b, štít „Emitte lucem tuam et veritatem tuam ipsa me deduxerunt“; d-bordura jako b, štítek „Dominus sit in corde meo et in labiis meis“; e-m- „Pleni sunt coeli et terra gloria tua- ecce panis angelorum factus cibus viatorum“.

perel, granátů, kamenů a oválného emailového medailonu, je soustředěna na celou nečleněnou plochu.

Dominantní nápis „Ihs“ v nepravidelném kartušovém poli, ze kterého vystupují výhonky s klasy a stylizovanými hrozny (penízkovité plody). Circulus nese nápis „Beránku Boží smiluj se nad námi“. Fanony rozvíjí motiv hroznů odštěpujících se od průběžného zvlněného úponku, zakončeného meandrem, okraj lemují zlaté třásně. Pajetky jsou kladeny v různém rytmu a hustotě do jednotlivých částí vymezených vzorem.

Mitra je fotograficky zaznamenána v archivu Křesťanské akademie⁹⁷.
[26]

Do roku (nebo po) 1912 je možno datovat kasuli pro Svatý Hostýn⁹⁸.
[27,28]

Materiálem je zde bílé hedvábí s motivem orla, stejné jako u předchozího souboru a také několika následných prací. Bohatá vyšívaná výzdoba, provedená barevným hedvábím se zlatými aplikacemi, se soustředí především na dorzální díl. Zde je bortou vyznačen latinský kříž, ale figurální scéna jeho prostor překračuje a výšivka pokrývá téměř celou zadní stranu.

Vyobrazena je zde korunovace svatohostýnské Madony. Postava madony typu Assumpty s dítětem, z jehož levice vychází k zemi směřující svazek blesků, vyplňuje od křížení dolů svislé břevno, v horní části z oblaků vystupují dlaně a koruna, kterou nad hlavou Madony přidržuje dvojice klečících andělů příčného břevna. Mariánská postava je podložena polem mandorly, z které vychází paprsky, stýkající se u kraje kasule s růžovými úponky.

---

⁹⁷ Na zadní straně s přípisem „Pracováno pro J. M. gen. vikáře Te. Opatrného“.

⁹⁸ *Akademie křesťanská v Praze*, nabídkový katalog (cit. v pozn. 42)- publikována fotografie dorzální i pektorální strany.

Plocha kříže je vyplněna trojúhelnými motivy, paprsky ozáření kovovými terčíky, úponky růží volně kladenými pajetkami.

Nad příčným břevnem nápis „Královno- nebeské říše“, u paty kříže „Zůstaň matkou lidu svému“.

Na pektorální straně svislý pruh s figurální výšivkou Panny Marie jako prosebnice, ve spodní části had a stylizovaný akant. Příčný nápis „Matko- milosrdenství“.

Korunovace Panny Marie, užitá zde jako ikonografické téma, v souvislosti s Hostýnem přerůstá do roviny historického záznamu.

V rámci šestsetšedesátého výročí od zázračného zásahu proti Turkům, 15.srpná 1912, zde proběhla slavnostní korunovace Madony olomouckým arcibiskupem a kardinálem Františkem Bauerem.

Korunky, které ve stejném roce putovaly do Říma pro papežské posvěcení, navrhl Josef Fanta.

Koruna Madony kasule je tak přesným záznamem reálné korunky, obé dle návrhu jednoho umělce⁹⁹.

Stejná tkanina s motivem orla je použita na dvou kasulích z archivu Akademie.[29,30]

Kasule [29]¹⁰⁰ má v dorzálním latinském kříži zdůrazněno křížení, polopostava Madony s anděly držícími nástroje umučení a obtížně čitelnými nápisy, podobně jako břevna v úsecích stejné délky, vyplněna růžovým porostem s trojicí květů, tak akcentují řecký kříž v rámci latinského. Spodní část svislého břevna a pektorální pruh vyplňují růžové úponky na bílém podkladu. Přední strana obsahuje trojici srdcí s nápisy „Jesus- Maria- Joseph“ a „S.familia“.

Okraj lemuje zlatá výšivka s občasnými odštěpujícími se rozvilinami.

---

⁹⁹ Návrh korunky viz- Josef Tumpach, Antonín Podlaha (cit. v pozn. 28), příloha II.; Miroslav Pojsl- *Svatý Hostýn, bazilika Nanebevzetí Panny Marie, Velehrad 1992, s.17.*

¹⁰⁰ Na zadní straně fotografie opatřena přípisem „Amerika- P.Matějů“.

Bílá kasule [30] byla dle přípisu na zadní straně určena pro Karlův Týn¹⁰¹.

Výzdoba se soustřeďuje na dorzální latinský kříž, pektorální pruh a vyšívanou širokou bortu s motivem klasů.

V křížení dorzální strany kruhový medailon s nápisem „Ihs“, spojený pletencovým ornamentem se čtveřicí medailonů se symboly evangelistů a ve svislém břevnu dále s čtvercovým polem nesoucím nápis „Maria ora pro nobis“, které navazuje na arkádu s postavou korunované Panny Marie. Plocha kříže vyplněna kompaktním listovým ornamentem s šiřticemi, stejně jako čtvercové výstupky připojené k jeho okraji. Obdobně pojat pektorální pruh s nápisem „Maria“ a pětící kruhových medailonů s motivy růží a architektonických prvků.

Také kasule [31], na jedné z fotografií označena stejným letopočtem 1914, je označena dobovým přípisem za zakázku pro Karlův Týn¹⁰².

Kasule je vyrobena ze vzorovaného damašku s motivem granátového jablka (barva jiná než bílá). Obě strany jsou opatřeny palliovým křížem s medailony v křížení, na dorzální straně hlava Ježíše Krista v trnové koruně, na pektorální řecký kříž se čtveřicí písmen ve výsečích, na ramenou a u paty kříže se symboly čtyř evangelistů. Břevna vyplňuje barevná výšivka, vinná réva s hrozny.

---

¹⁰¹ Josef Tumpach, Antonín Podlaha (cit. v pozn. 28), s.31; Na přední straně fotografie je spolu s logem atelieru vyražen letopočet 1914. Na Fantově výstavě v roce 1951 je jedna z položek, pluvíál z černého sametu s výšivkou pelikána, která byla Křesťanskou akademií provedena pro hrad Karlštejn v roce 1915. Jedná se tak patrně o vícečetnou zakázku uvedeného časového období.- Zdeněk Wirth (cit. v pozn.79), kat.č.376.

¹⁰² Na zadní straně fotografie přípis "Prob. Klusáček- Kar.Tyn".

Do druhé poloviny druhého desetiletí dvacátého století se dají zařadit zakázky pro pražského arcibiskupa Huyna a pro kostel v Bohnicích.

Pavel Huyn byl do funkce jmenován 4.října 1916, po vzniku Československé republiky se zdržoval v zahraničí a v prosinci 1918 byl administrátorem arcidiecéze pražské zvolen biskup Doubrava. V červenci 1919 Huyn oficiálně rezignoval¹⁰³.

Součástí archivu Akademie je kasule [32] a pluviál [33]¹⁰⁴.

Základ kasule¹⁰⁵ tvoří bílá nevzorovaná tkanina, výšivka zlatem s aplikací pajetek a puklic pokrývá její celou plochu, členěnou zvlněnou vyšívanou bortou na tři svislé pruhy.

V horní části středního pruhu dorzální strany okrouhlý medailon s latinským křížem a písmeny alfa, omega, ve spodní části kardinálský klobouk s erbem.

Boky vyplňuje táhlá linie se stylizovanými rostlinnými motivy a rokajovými útvary. Střední pruh pektorálního dílu, tvaru písmene T, nese nápis „Pax“.

Okraj lemuje vyšívaná borta.

Pluviál je vyroben z hedvábného damašku s bohatým rostlinným vzorem, ten odpovídá barokním desénům tkanin.

---

¹⁰³ Martin Bejček-Pavel Huyn (1916-1919), in: *Pražské arcibiskupství 1344-1994*, Praha 1994, s.339-340.

¹⁰⁴ Na zadní straně fotografie kasule přepis „Fanta“ a letopočet 1917 vyražený společně s firemní značkou ateliéru H.Eckert. Na zadní straně fotografie pluviálu „Pluviál bohatě zlatem vyšíváný pro arcibi. pražského Huyna návrh prof.Fanty“, na přední straně značka fotografického ateliéru a letopočet 1918.

¹⁰⁵ Návrh provedený perokresbou: Zdeněk Wirth (cit. v pozn.79), kat.č.391.

Zlatá výšivka výzdoby rovného svrchního pruhu a štítku tematicky vychází z rostlinných prvků, květy a listové větévky, které jsou propojeny zvlněnou linií a rozvilinovými útvary.

Okraj lemuje poměrně široká zlatá borta se zvlněným krajem.

Kasule [34] a pluviály [35,36,37,38] jsou opatřeny přípisem se jménem umělce a místem určení, kterým je pražská čtvrt Bohnice.

Jedná se patrně o zakázku pro zemský ústav v Bohnicích¹⁰⁶.

Kostel Sv.Václava v jeho areálu byl postaven architektem Roštlapilem v roce 1914, v roce 1919 vysvěcen¹⁰⁷.

Kasule [34] a pluviál [38] jsou ze stejného souboru, do kterého patří také antependium publikované v katalogu Křesťanské akademie¹⁰⁸.

Vyrobeny jsou z damašku, se vzorem čtyřlístů vzájemně propojených pletencem. Tkanina vychází ze vzorů 13. a 14.století. V českém prostředí je obdobný desén použit na tzv.Svatováclavské kasuli.

Kasule je na pektorální straně opatřena svislým pruhem z nevzorovaného hedvábí s motivem zlatem vyšívaných (?) trnových větévek a pletence. Pod výstřihem oválný medailon s poprsím Sv.Václava, nápis „St.Vence- slavus“.

Pluviál má na svém rovném pruhu lemujícím svrchní okraj pláště trnové větévky a pletenec, proložené nápisy „Kyrie-eleison, christe-eleison“.

---

¹⁰⁶ Josef Tumpach, Antonín Podlaha (cit. v pozn. 28), s.31; Pluviálu [37] je výzdobou blízký pluviál z chrámu Sv.Víta (inv.č.V717).

¹⁰⁷ Jindřich Vybíral-Václav Roštlapil, in:Anděla Horová (ed.)-*Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha 1995, s.692; Kostel Sv.Václava- [on line].[cit. 2005-07-01].Dostupné z: <[http://www.praha8.cz/\(phtldw5554vrdrvjy2vnymcrv\)/zdroj.aspx?typ=2&id=47&sh=234441848](http://www.praha8.cz/(phtldw5554vrdrvjy2vnymcrv)/zdroj.aspx?typ=2&id=47&sh=234441848)>.

¹⁰⁸ *Akademie křesťanská v Praze*, nabídkový katalog (cit. v pozn. 42).

Na štítku nápis „Ihs“ v medailonu z trnové koruny s řeckým křížem v ozáření.

Okraje lemuje zlatá borta, pluviál je opatřen dvoudílnou sponou s kruhovými terčíky¹⁰⁹.

Pluviál [35] je vyroben ze vzorovaného damašku, pruh lemující svrchní okraj a štítek pak z nevzorovaného hedvábí jako podklad výšivky zlatým dracounem s aplikací pajetek a puklic. Lemový pruh je zjednodušen a geometrizován obdélnými poli členěnými úseky s pletencem a šupinovým vzorem. Na štítku kruhový medailon s monogramem „XP“ a písmeny alfa, omega. Okraj štítku opatřen zlatými třásněmi, pluviál lemován zlatou bortou.

Dvoudílná kovová spona má tvar kvadrilobu s vepsaným řeckým křížem.

Pluviál [36] je ze světlého damašku se vzorem stylizovaného granátového květu.

Lemový pruh na středu nese nápis „Salvator mundi“ v obdélném medailonu, ten je propojen pletencem s kruhovými medailony střídavě s andíličí hlavou a čtyřlístem, u spodních okrajů s větším figurálně pojatým polem s postavou Sv. Cyrila a Metoděje.

Na štítku mandorlové pole s trůnícím Kristem, pletencem propojené s bočními úseky štítku. Prostor mezi medailony vyplňuje akant, na štítku listy s hrozny.

Dvoudílná spona pluviálu.

Pluviál [37] je z bílého damašku se vzorem granátového jablka. Rovný svrchní pas lemující okraj a štítek z bílého hedvábí s výšivkou zlatým dracounem a barevným hedvábím.

---

¹⁰⁹ Na zadní straně uvedena cena 3.500,-Kč.

Na středu lemového pruhu kruhový medailon s písmeny „XP“ a alfa, omega, od něho ke spodnímu okraji směřují rovné linie proložené zvlněnými úseky s terčíky, na koncích obdélné pole s trojicí květů. Na štítku část sféry s hvězdicemi a terčíky, z ní vychází paprsky, které zaplňují téměř celou plochu štítku.

Okraj lemován úzkou bortou, štítek třásněmi.

Pluviál opatřen dvoudílnou sponou.

Významnou zakázkou zahrnující soubor o mnoha kusech představuje tzv. jubilejní parament svatohorský (1932).

Fanta navrhl vzor tkaniny, popsáné jako bílý brokát s desénem lilií¹¹⁰.

Stejná tkanina v červeném provedení se zlatým vzorem byla použita na výrobu kasule pro velmistra řádu Křižovníků s červenou hvězdou Josefa Vlasáka v roce 1937¹¹¹. [39]

Olemování okrajů a vnitřní členění na tři svislé pruhy zlatou paličkovanou krajkou.

Archiv Křesťanské akademie obsahuje řadu snímků výrobků pro Svatou Horu.

Kasule [40], tři dalmatiky [41,42,43], tři pluviály [44,45,46], šatičky na sochu svatohorské Madony a pokrývku na které bude umístěna [47], nebesa [48], která jsou datována do roku 1932, štolu, manipul, vélum, bursu, pallu, antependium a procesní vélum [49].

Kasule [40] má vyšívanou výzdobu soustředěnu do svislých pruhů obou dílů, výstřih lemuje široký vyšívaný pruh s motivem pletence a růží a nápisem „Zdravas- královno“. Na dorzální straně je na

---

¹¹⁰ Zdeněk Wirth (cit. v pozn.79), kat.č.387; V roce 1932 proběhly oslavy 200 let od slavnostní korunovace mariánské sochy.

¹¹¹ Kasule s donačním nápisem v majetku řádu Křižovníků; Zdeněk Wirth (cit. v pozn.79), kat.č.382.

ozdobném podstavci svatohorská Madona, korunovaná, oděna do zlatých šatečků, její pozadí tvoří růžové úponky s trojicí květů. Ve spodní části oválný medailon a obtížně čitelné nápisy.

Na pektorální straně jméno Mariino s nápisem „Požehnána jsi- Pán s tebou“, ve spodní části růžové úponky s květy.

Dalmatiky mají středový pruh obou stran z bílého hedvábí, členěný listy s růžovými květy, v horní části kruhový medailon s polopostavou Sv. Ignáce [41], Sv. Františka [42] a mariánským monogramem [43]. Na pektorální straně řecký kříž s písmeny alfa, omega. Pruh listoví s květy růží a ozdobným okrajem také na rukávech.

Pluviály mají bohatou figurální výzdobu, soustředěnou do rovného pruhu lemujícího svrchní okraj a na štítek. Ve středu lemového pruhu vždy kruhový medailon, ze kterého vystupují na obě strany paprsky, které směřují ke dvojici figur u obou spodních okrajů. Ve středovém medailonu motiv dlaní [44], holubice Ducha Svatého [45] a Božího oka [46], ve dvojicích světeckých figur možno rozeznat Sv. Ludmilu se Sv. Václavem a Sv. Anežku se Sv. Vítem (?) [44], Sv. Petra a Pavla se Sv. Cyrilem a Metodějem [45], Sv. Prokopa s jiným světce a dvojici svatých v černém rouchu s kolárkem [46]. Na štítku ve stejném pořadí Zvěstování, trůnící Madona s žehnajícím Ježíškem¹¹² a dvojicí andělů, Korunování Panny Marie.

Štítky a úseky pod figurami opatřeny texty¹¹³.

Okraj štítků lemují zlaté bambulky, celý pluviál pak široká zlatá borta.

---

¹¹² Tematicky je blízký výzdobě pluviálu z majetku Křižovníků s červenou hvězdou, na štítku s trůnící Madonou a žehnajícím Ježíškem, bez andělů, s masivním trůnem a růžovým pozadím. Pluviál je na podšívce opatřena štítkem Křesťanská akademie s letopočtem 1939. Mimo katalog.

¹¹³ Čitelné jsou pouze texty u horního okraje štítků „Požehnána mezi ženami, zdrávas královno...“.

Šatečky na svatohorskou Madonu [47] jsou z bílé tkaniny s ornamentálními motivy, spodní okraj lemuje listoví s růžovými květy použité na dalmatikách.

Pokrývka pod mariánskou sošku má bílý základ, s převahou zlaté výšivky. Motiv centrální vázy s kyticí doplňuje dvojice ptáků a větévky po stranách. U spodního okraje nápis „Požehnána mezi ženami“.

Nebesa [48a] mají světlý základ, na kterém technikou aplikace a výšivky, proveden ve středovém oválném medailonu pelikán krmící mláďata svou krví. Medailon objímá pruh s pěticípími hvězdami, z něj prostupují paprsky ozáření, ohraničené mělkým čtyřlístem, po jehož obvodu probíhá nápis. V rozích monogramy čtyř evangelistů. Okraj lemuje ozdobný pruh s úseky hvězd¹¹⁴.

Součástí nebes snad byly bočnice [48b]. Květinové girlandy vytváří na středu medailon s nápisem „Ihs“ a písmeny alfa, omega (delší strana), s vloženým polem s Kalvárií, o kříž opřeným kopím a houbou, písmeny „St-Mr“ (kratší strana)¹¹⁵.

Spodní stupňovitý okraj lemují třásně a štrapse.

Soubor textilií souvisejících s oltářem, antependium, vélum, palla a bursa, drobné prvky oděvu celebranta, štola a manipul a procesní vélum [49] jsou pojaty ornamentálně s převahou geometrizujícího členění a drobnými nápisy. Antependium má základ z bílé tkaniny se

---

¹¹⁴ V levém dolním rohu vyšita písmena „KŘ-A“ s letopočtem 1932, z průběžného nápisu čitelné pasáže „Veledůstojný pan Karel Vošahlík a jeho sestra Anna Znarysová ... V Čechách“; Na zadní straně fotografie nápis „Nebesa zhotovena na sv.Horu 1932“.

¹¹⁵ U svrchního okraje nápis „Stal se stravou pozemšťanů“, pod girlanou „Svatý-svatý“ (delší strana) a „Synům v podíl pravý dán- Svatá Hora“ (kratší strana).

vzorem lilií, na kratších stranách s listovým a růžemi, u spodního okraje delší strany rostlinný motiv.

Procesní vélum je vyrobeno z bílé nevzorované tkaniny, na středu kruhový medailon s řeckým křížem a monogramy čtyř evangelistů, paprsky ozáření vychází do čtyř stran, navazujících na břevna vnitřního kříže. U spodního okraje podélné strany nápis „Rosvítíž v nás plamen věčného milosrdenství“, u okrajů obou kratších stran zvlněný úponek s listy.

Kalichové vélum z bílé tkaniny, na středu spodního okraje kruhový medailon s geometrizovaným řeckým křížem a paprsky ozáření. Okraj lemují tři řady zlatých paprscitých motivů proložených terčíky.

Výzdoba štoly a manipulu se soustředí na lehce rozšířené spodní okraje se stylizovaným latinským křížem s písmeny alfa, omega a „XP“ (štola).

Bursa z bílé tkaniny s kruhovým medailonem středu, kterým prostupuje řecký kříž složený z klasových motivů, a čtveřice čtvercových polí s písmeny „M M L J“. V rozích rostlinné motivy.

Palla s řeckým křížem středu a čtvercovými poli v rozích s písmeny „E G P F“.

Přípisem se jménem Josefa Fanty jsou označeny čtyři pláštíky na ciborium [50a,b]. Dva z nich byly publikovány v katalogu Křesťanské akademie¹¹⁶. Oba jsou z bílé tkaniny s motivem kříže nebo nápisem „Ihs“, okraj a plochu vyplňuje výšivka, která se srdíčkovými a listovými motivy připomíná lidové práce.

Další dva pláštíky mají nápis „Ecce Panis angelorum“ se srdíčky a výšivkou okraje s kruhovými terčíky spojenými vzájemně trojúhelnými prvky a průběžný nápis „Beránku Boží jež snímáš hříchy

---

¹¹⁶ *Akademie křesťanská v Praze*, nabídkový katalog (cit. v pozn. 42), obr.14, 15- „pláštík na ciborium, s okrajem hedvábím a zlatem vyšitým, 280,-Kč“.

světa, smiluj se", s vějířovitě stylizovanými paprsky a úponkem s hrozny.

Katalog výstavy z roku 1951 uvádí některé další návrhy provedené Josefem Fantou. Pro kajetánský kostel Panny Marie dvě kasule, jedna datovaná do roku 1915¹¹⁷.

Do roku 1926 je datován návrh bílé kasule pro Velehrad¹¹⁸.

Pro pražské křížovníky vedle již zmiňované červené kasule s liliovým vzorem, fialová kasule z brokátu s aplikací zlaté šňůrky, z roku 1934¹¹⁹.

Pro stejného objednavatele výšivka pektorálního pruhu kasule¹²⁰.

Fantovy návrhy byly určeny pro kostel Sv.Gotharda v Bubenči¹²¹, navrhoval paramenta pro vyšehradskou kapitolu¹²².

Josef Fanta je bezesporu nejvýznamnější a umělecky nejvýraznější postava Křesťanské akademie v oblasti návrhů parament.

Některé jeho práce používají přímo historické prvky (prapor patronátu mládeže v Praze), v některých případech je možno objevit reminiscence na minulá období, stylizovaná novými výrazovými prostředky (kasule a pluviál pro biskupa Doubravu).

Někde se historismus objeví u desénů tkanin, použitých jako základ oděvu (soubor se Sv.Václavem pro kostel v Bohnicích).

---

¹¹⁷ Zdeněk Wirth (cit. v pozn.79), kat.č. 377, 379.

¹¹⁸ Ibidem, kat.č.390.

¹¹⁹ Ibidem, kat.č.383.

¹²⁰ Ibidem, kat.č.389.

¹²¹ Josef Tumpach, Antonín Podlaha (cit. v pozn. 23), s.31.

¹²² Dana Stehlíková- *Klenotnice Vyšehradské kapituly, pretiosa a paramenta deseti století*, Katalog výstavy Národního muzea, Praha 2001, stránky nečíslovány.

Nejvýrazněji se ve Fantových návrzích liturgického textilu projevuje secesní cítění, bohatá ornamentika, spojující táhlou zvlněnou linii s geometrickými prvky, stylizace rostlinných i zvířecích motivů.

Na významu nabývají figurální témata, kde postavy často přesahují obvyklý rámeček pro ně vymezený (Mariánská kasule pro Hostýn).

Do systému výzdoby zapojuje, na poměry liturgického oděvu rozsáhlé, latinské texty, citace a monogramy, svědčící o promyšleném obsahu celého výzdobného programu.

Fantovo dílo je v rámci paramentiky velice rozsáhlé, zahrnuje řadu početných souborů (katedrála Sv. Víta, Svatá Hora) a rozmanitých prvků (šatičky na svatohorskou Madonu), často tematicky zaměřených na konkrétní místo a objednavatele.

3. Významné zakázky a návrhy umělců mimo Křesťanskou akademii

Do doby před vznikem Křesťanské akademie spadá úsilí o paramentickou výbavu dokončovaného chrámu Sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně.

V říjnu roku 1863 proběhla na Staroměstské radnici výstava parament, věnovaných kostelu mnoha významnými dárci. Záznam o vystavených položkách vybraných donátorů přinesl *Časopis katolického duchovenstva*¹²³. Dle uvedených čísel jednotlivých položek je zřejmé, že vystavovaných kusů bylo nejméně jedenašedesát, včetně spodního odění kněze, alby.

Na čestném prvním místě je jmenována kasule od arcivévodý Františka Karla. Dále jsou zmiňovány ženské donátorky, spolky a skupiny (možná i samotné tvůrkyně parament)- kněžna Zdenka Lobkowiczová, kněžna Vilemina Auersperk-Colloredová¹²⁴, paní Marie Riegrová, slečna Hulešová, Sbor paní pod vedením J.O. hraběnky Schönbornové rozené kněžny z Lobkowicz, paní kutnohorské a stejně tak zdejší jeptišky.

V seznamu je doslovně uveden pouze jeden autor návrhu, a to takzvaných slavnostních parament pod číslem 40 až 48, Bedřich Wachsmann.

3.1. Bedřich Wachsmann (1820-1897)

Soubor o devíti blíže nespécifikovaných kusech, byl objednáán od Sboru paní a jeho pořizovací cena byla 1200 zl.

Do dnešní doby zachované prvky tvoří torzo původní soupravy- jeden pluviál a dvě dalmatiky.[51]

¹²³ *Časopis katolického duchovenstva*, 1863, s.473.

¹²⁴ Ve sbírkách Pražského Hradu se nalézá souprava s vyšívanou kasulí ze 3.čtvrtiny 19.století, u které je autorství označeno „asi Vilemína Auerspergová“.- inv.č. V 653.

Tyto tři kusy jsou zapsány jako kulturní památka.

Základem soupravy je bílá, stříbrem protkaná látka. Na ploše pluviálu¹²⁵ jsou pravidelně rozloženy v diagonální síti motivy pletenců a řeckého kříže s vepsanými monogramy „SC“ a „SM“ , u svrchního rovného okraje je aplikován vyšívaný ornamentální pruh na růžovém podkladě, s motivy navazujících pletenců a kruhových medailonů, v jejichž středech jsou nápisy „Ihs“, „Ave-Mra“, nebo okřídlená hlava anděla¹²⁶.

Štítek pluviálu je rozdělen na tři trojúhelná pole s ornamentálními výplněmi, jeho spodní okraj lemují třásně.

Výzdobné motivy jsou provedeny výšivkou barevným hedvábím, plochým a řetízkovým stehem, aplikací zlatého dracounu.

Pluviál je opatřen dvoudílnou kovovou sponou s motivem kvadrilobu, složeného z propletených částí a na koso vloženého čtverce.

U obou dalmatik je výzdoba soustředěna do svislých a vodorovných pruhů, které člení plochu tkaniny. Výzdobné prvky vycházejí z motivu složitých pletenců a medailonů s nápisy „Ihs“ a „Ora pro-nobis“.

Čtvrt století po opatření paramentické výbavy pro nově postavený chrám Sv. Cyrila a Metoděje, otiskl časopis *Method* zprávu Františka Lehnera o činnosti Karlínské jednoty, která si dala za cíl obnovit původní roucha z doby vzniku kostela a zároveň doplnit kostelní inventář novými liturgickými oděvy¹²⁷.

Zmiňuje se první prováděná práce, bílé hedvábné roucho zlatem vyšívané slečnou Marií Srncovou.

---

¹²⁵ Emanuel Poche, Josef Šámal (cit. v pozn.51), kat.č.223.

¹²⁶ Okřídlené andělské hlavy jsou v kontrastu s okřídlenými dračími těly, která provedena výšivkou řetízkovým stehem růžové barvy, tvoří podklad zlatým iniciálám na tkanině pluviálu.

¹²⁷ *Method* XV, 1889, 1, s.10-11.

Uveden je také čestný člen Jednoty, Josef Mocker, „*který ve veškerých záležitostech uměleckých zůstal upřímným a obětavým rádcem*“¹²⁸.

Mezi fotografiemi archivu Paramentického ústavu Akademie, jsou dvě kasule, označené dobovým přípisem „Karlín- Praha- Wachsmann“.[54,52]

V případě, že by se u obou prací jednalo skutečně o zakázky pro karlínský chrám, jejich dataci by bylo možno spojit právě s úsilím o obnovu liturgických oděvů z doby vzniku kostelní stavby, s obdobím kolem roku 1889¹²⁹.

Kasule [54] je z damašku světlé, zřejmě bílé barvy, se vzorem propojených kruhových medailonů s listovými prvky uspořádanými do tvaru řeckého kříže.

Na dorzální straně je palliový kříž, vyplněný pravidelným úponkem se střídavě obtočenými listy k pravé a levé straně. V křížení je zasazen mandorlovitý medailon s polopostavou Ježíše Krista s hořícím srdcem na hrudi, ukazuje své rány na rukou.

Technikou je patrně výšivka barevným hedvábím a zlatým dracounem, ornamentální výplň kříže je provedena v omezené barevné škále¹³⁰.

Bílá kasule [52] je na své dorzální straně opatřena vidlicovým křížem s přímými břevny. Plochu kříže člení kruhové medailony, vzájemně propojené pletencovým ornamentem, který tak tvoří okrajovou bortu. V medailonech rozděleny nápisy „Cyril-le, Metho-di“, ve svislém břevnu pak „Ora-te-pro-no-bis“. V křížení jsou medailony částečně překryty mandorlovým polem s nápisem „Ihs“ v ozáření, viditelné výseče čtyř medailonů vyplňují symboly čtyř evangelistů.

---

¹²⁸ Ibidem, s.11.

¹²⁹ Žádná z kasulí nebyla mezi paramenty karlínského kostela dohledána.

¹³⁰ Ornamentální výplň kasule odpovídá vzoru vyšítemu na dorzálním kříži a pektorálním pruhu kasule z kostela Sv.Ludmily na Vinohradech.[70]

Technika výšivky barevným hedvábím a zlatem je doplněna aplikací kamenů či korálků v mandorle křížení.

Kříž této kasule odpovídá původnímu Wachsmannovu pojetí parament novorománského kostela Sv.Cyrila a Metoděje v použití pletencového ornamentu, který organicky prostupuje plochou.

Vzhledem k restaurátorským aktivitám Paramentického ústavu se dá předpokládat, že původní Wachsmannova kasule z roku 1863 byla Křesťanskou akademií restaurována, možná i částečně upravena (medailon křížení) a výšivka (dorzálního kříže) patrně přenesena na nový podklad.

Kasule je zachycena na fotografii ze slavnostní mše ke stému výročí kostela Sv.Cyrila a Metoděje, z roku 1963¹³¹. [53]

Zaznamenán je také pluviál a dvě dalmatiky, které se do dnešní doby ze souboru zachovaly.

Bedřich Wachsmann pracoval v sedmdesátých letech devatenáctého století na další paramentické výbavě, tentokrát pro rotundu Sv.Kříže na Starém městě¹³².

Základem dochovaného antependia je bílá hedvábná tkanina. Figurální výjevy Poslední večeře Páně, Ukřižování, Kristus v hrobě, Zmrtvýchvstalý Kristus a Kristus ve slávě, jsou umístěny v pěti nepravidelných polích, vzájemně spojených.

Výšivka je provedena stonkovým stehem fialové barvy.

Vnější rostlinné motivy jsou pracovány barevným hedvábím. Datace do roku 1873.

---

¹³¹ Fotografie z majetku farního úřadu karlínského kostela.

¹³² Jarmila Brožová (cit. v pozn.13), s.205; Emanuel Poche, Josef Šámal (cit. v pozn.51), kat.č.224.- Antependium ze souboru je dnes ve sbírkách Muzea hl.m. Prahy.

3.2. Jan Koula (1855-1919)

V oblasti uměleckého řemesla pracoval v osmdesátých a devadesátých letech devatenáctého století na návrzích výrobků ze skla či na nábytkových souborech. Jeho návrhy charakterizuje neorenesanční pojetí.

Koulův teoretický zájem se zaměřoval na lidové textilie a výzdobné techniky. Je autorem studie *Několik myšlenek v čem a kde je dlužno hledati starožitnosti vyšívaní československého*, v roce 1890 připravil přednášku *O kroji lidu slovenského*. Publikoval *Nejlepší vzory vyšívaní československého z muzea Náprstkova*¹³³.

Své folklorní poznatky uplatnil na vlastních návrzích výšivek.

V roce 1891 je na Jubilejní pražské výstavě zastoupen vzorovanou prostírkou, jejíž ornament i vyšívací technika vychází z polabských loktuší. Práci provedly žákyně Městské pokračovací školy pro dívky v Praze¹³⁴.

Stejná škola vyšila textilní výplně dvířek kabinetu, určeného pro český interiér na světové výstavě v Paříži roku 1900. Motivy granátových jablek čerpajících z lidových předloh jsou vyšity zlatem a zeleným hedvábím¹³⁵.

Na výstavě Jana Kouly roku 1955 byl pod číslem 107 uveden „výběr návrhů a fotografií reprodukcí výšivek dle návrhů J.Kouly provedených školami, především Pokračovací školou v Praze“¹³⁶.

Jiná položka představovala „návrh na vyšívaný ornát“¹³⁷. Kolorovaná kresba z doby kolem roku 1890 zde není blíže popsána, není uvedeno zda byl návrh realizován.

¹³³ Ladislav Machoň- Architekt Jan Koula, úvodní slovo k otevření výstavy k oslavě stého výročí narození umělce v Národním technickém muzeu, in: *Sborník Národního technického muzea*, Praha 1956, s.142-145.

¹³⁴ Jarmila Brožová (cit. v pozn.13), s.229.

¹³⁵ Ibidem, s.230; Architekt Jan Koula (cit. v pozn.133), kat.č.105.

¹³⁶ *Architekt Jan Koula, výstava ke 100. Výročí narození*, Katalog Národního technického muzea, Praha 1955, kat.č. 107.

¹³⁷ Ibidem, kat.č.104.

Národní muzeum v Praze má ve svých sbírkách tři soubory liturgických textilií, které jsou označeny za návrh Jana Kouly, z doby kolem roku 1900.

Všechny tři se dostaly do majetku muzea stejnou cestou, patřily faráři z Koránce u Mladé Boleslavi.

Bílá souprava [61] z hedvábného damašku se vzorem dotýkajících se čtyřlístů, zahrnuje kasuli, štolu, manipul, bursu a vélum. Kasule je ozdobena dorzálním křížem a pektorálním svislým pruhem, technikou je křížková výšivka na kanavě.

Pektorální pruh představuje květinové motivy umístěné v arkádě s lomeným obloukem a trojlístým záklenkem (možná s motivem visutého svorníku)¹³⁸.

Souprava [62], z bílé hedvábné tkaniny s damaškovým vzorem, s motivem drobných kytic s plody garnátového jablka, obsahuje stejnou pěticí prvků jako předešlý soubor.

Technika dorzálního kříže a pektorálního pruhu je také shodná, křížková výšivka (bavlnkou) na kanavě. Dorzální latinský kříž je vyplněn listovými úponky ve tvaru volných nepravidelných mandorlových polí, s květy růží a vloženou kyticí-věncem se stuhou, ve spodní části svislého břevna a v křížení. Zde tvoří věnec medailon s nápisem IHS. Vyšívaný podklad kříže je modrý.

Temně červený damašek soupravy [63] je vzorován sítí dotýkajících se čtyřlístů. Počet a určení kusů souboru odpovídá oběma předešlým soupravám. Výzdobná technika počítané nitě, křížková výšivka na kanavě, odpovídá provedení dorzálního kříže a pektorálního pruhu. Přední stranu zdobí rozměrné listy s trojicí mučenkových květů, natočených střídavě k pravé a levé straně.

---

¹³⁸ Kasule je umístěna v mimopražském depozitáři, fotografie dorzální strany není k dispozici. Platí pro všechny tři soubory.

Popisy Koulových návrhů skla s neorenesančním ornamentem a architektonicky pojatého nábytku ve slohu renesance se neshodují s pojetím výzdoby kasulí. Ty čerpají především ze středověkého tvarosloví gotizujících architektonických motivů a typu písma.[61]

Dorzální kříž kasule [62] schéma navazujících mandorlových polí popírá organickým pojetím růží a květinovými věnečky se stuhou.

Slohový nesoulad známých Koulových prací z oboru uměleckého řemesla s výzdobou kasulí všech třech souborů z majetku Národního muzea vede k domněnce, že se jedná spíše o výšivky z okruhu Jana Kouly, než o jeho vlastní návrhy. V úvahu přichází prostředí Městské pokračovací školy v Praze, se kterou architekt Koula spolupracoval.

Koulova práce restaurátorská byla uplatněna na kasuli z kostela Sv.Gotharda v Českém Brodě. Výzdoba kasule (figurální část) pocházející ze 16.století, zde byla přenesena na nový podklad a z části doplněna novou ornamentální výšivkou „*dle původního, stářím již steřelého vyšívání*“. Celá akce, při které bylo pracováno převážně kovovými nitěmi, proběhla za dohledu profesora Kouly. Rok ani místo provedení restaurátorského zásahu není uveden¹³⁹.

3.3. Josef Šíma starší (1859-1929)

Profesor kreslení, krasopisu a zeměměřičství, se zájmem o národopis a spolupracovník Městské pokračovací školy v Praze.

Ve svých návrzích z přelomu 19. a 20.století se J.Šíma starší výrazně inspiruje lidovým uměním.

Na kasuli z majetku Uměleckoprůmyslového muzea [64] se uplatňují motivy z polabských loktuší.

---

¹³⁹ Antonín Podlaha- *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Českobrodském*, Praha 1907, s.12-13, obr.22 a 23.

Základem kasule, která je součástí souboru, je bílý hedvábný rypš. Výšivka je provedena žlutým hedvábím a zlatým dracounem s aplikací zlatých pajetek a červených kaménků. V ploše dorzálního vidlicového kříže je použita zvlněná úponka s odštěpujícími se květy tulipánů, karafiátů a plody granátového jablka, v křížení medailon s nápisem „Jhs“. Vnější strany kříže doplňují snítky s květy. Bortu tvoří šachovnicový vzor s lemující vlnovkou a pravidelnými trojlisty. Lidový charakter kasule převažuje, stříhová podoba a zvolený tvar dorzálního kříže však upomínají na produkci Paramentického ústavu. Shodná kasule byla vytvořena nejpozději v roce 1895 dle J.Šímy, patrně v Městské pokračovací škole v Praze, pro P.Hájka v Jenišovicích u Turnova¹⁴⁰. [65]

Nedá se přesně určit zda je totožná s kasulí z Umělecko-průmyslového muzea, motivicky a barevně však odpovídá.

Mezi publikované práce patří antependium pro chrám v Hořovicích (1895), nebo mitra pro biskupa Strossmajera (1897)¹⁴¹. [66,67] Obě práce vychází z lidové ornamentiky¹⁴².

---

¹⁴⁰ Čeněk Zíbrt- O praktickém použití lidového ornamentu českého I., *Český lid* V, 1896, s.39-45.

¹⁴¹ Renata Tyršová- O pěstování národního vyšívání, *Český lid* IV, 1895, s.42-49; Čeněk Zíbrt- O praktickém použití lidového ornamentu českého II., *Český lid* VI, 1897, s.48-53.

¹⁴² Některé z dalších návrhů J.Šímy st. na liturgickou výšivku jsou uloženy v Umělecko-průmyslovém muzeu, sbírka grafiky.

4. Paramenta v 19.století

Podoba parament devatenáctého století byla ovlivněna soudobými názory na jejich podobu v různých historických obdobích, především v období středověku.

To se týká nejen použitých tkanin a jejich vzorů, výzdobných technik, jejich provedení a obsahu, ale také stříhového pojetí liturgického oděvu, především kasule.

Tvarově se také proměnila v závislosti na stříhu kasule podoba dorzálního kříže, který mohl být zdvojen a použit symetricky také na pektorální straně, s tím, že příčná břevna vidlicového kříže se na ramenou spojila.

Při použití formy latinského kříže dochází k podkládání středu křížení čtvercovým polem, které vytváří více prostoru pro vnitřní výzdobu. Tento typ dorzálního kříže je charakteristickým znakem paramentiky (kolem poloviny) 19.století, jeho paralely se nachází u italských kasulích století sedmnáctého.

4.1. Střih

Ve tvarové podobě stříhu svrchního liturgického oděvu, kasule, je nejvíce patrný příklon ke středověkému pojetí tohoto oděvního prvku.

Drobné narážky na stránkách časopisu *Method* jasně dávají na srozuměnou, jaký typ kasule je nejvíce ceněn.

V počátcích *Methodu*, v roce 1876, je odmítnut basovitý stříh kasule, který pracuje především s těžkými tkaninami, pro které bylo nutné přesné stříhové vymezení. Tzv. basička byla užívána v barokní paramentice, kdy se užívaly nákladně provedené tkaniny, plastická výšivka zlatými nitěmi a jiné techniky, které činily látku těžkou a v některých případech neohebnou.

„Knězi není třeba odívati se pancířem, když koná obřad církevní... jelikož kněžský úřad je zvěstovatelem pokoje a nikoli války“¹⁴³.

Pro zcela odlišné vlastnosti byl upřednostňován řasnatý typ roucha, *„střih...malebně řasnatý, a s ramenou až k loktům splývající...“¹⁴⁴.*

V produkci Paramentického ústavu však nedošlo k plnému návratu ke zvonovitému střihu středověkého období, který zcela zakrýval paže a tkaninu nechal volně „řasnatě“ splývat dolů.

Vyvinul se střih, který nese kříž ve formě pallia, a na ramenou je rozšířen právě tak, aby se zde konce příčného břevna mohla setkat.

Největší šířku má tak kasule v oblasti ramen, směrem dolů se střih mírně zužuje, spodní okraj je okrouhlý, někdy až zašpičatělý¹⁴⁵.

Jinde, především v německé oblasti, se produkce přiblížila více zvonovitému střihu, typem kasule, který respektuje pohyb paží pojetím střihu v oblasti ramen¹⁴⁶.

Tedy typu, který se z plně zvonovitého střihu vyvinul v průběhu 13.století.

Volný zvonovitý střih se zkrácenou délkou v oblasti ramen byl zajímavý také pro umělce navrhující kasule v různých časových obdobích století dvacátého¹⁴⁷.

Dorzální kříž má u většiny uvedených příkladů klasickou podobu latinského kříže, vyjimečně je užit vidlicový kříž.

Současně se používá střih blízký tzv.římskému typu kasule¹⁴⁸.

---

¹⁴³ *Method II*, 1876, 6, s.72.

¹⁴⁴ *Method XXI*, 1895, 11, s.123.

¹⁴⁵ *Method XXIII*, 1897, 9, 10, s.106.

¹⁴⁶ Brigitte Tietzel (cit. v pozn.68), kat.č.4, 13, 20, 21, 22, 25, 28; Ruth Hagen (cit. v pozn.4), kat.č.35; Karen Stolleis (cit. v pozn.89), kat.č.38.

¹⁴⁷ Karen Stolleis (cit. v pozn.89), kat.č.39, 40, 41, 42, 43,44; Klara Antons-Paramente, *Dimension der Zeichengestalt*, Regensburg 1999, s.45, 47, 48.

¹⁴⁸ Brigitte Tietzel (cit. v pozn.68), kat.č. 2, 5, 8, 9, 10, 11, 14, 15.

U tohoto typu stříhu se užívá latinský dorzální kříž, nebo jeho forma se čtvercově podloženým středem.

U ostatních textilních prvků se stříhová podoba výrazně nezměnila.

4.2. Dorzální kasulový kříž

Tvarová podoba dorzálního, někdy také pektorálního kříže, v období druhé poloviny devatenáctého století do jisté míry závisí na zvoleném stříhu kasule.

Při užití zvonovitého gotického stříhu se nabízí kombinace s gotickou formou vidlicového dorzálního kříže, jeho užití však zdaleka není podmínkou. Stejně tak je možné užití latinského typu kříže

Výše je zmíněno přizpůsobení stříhu kasulí s použitím palliového kříže na zakázkách pracovaných Paramentickým ústavem Křesťanské akademie.

Obecně se dá tvarová podoba dorzálního kříže v daném období shrnout do tří základních variant. Kříž vidlicový s rovnými úseky příčných břevna (Y) a jeho varianta s oblým pojetím příčného břevna (U), kříž palliový¹⁴⁹, latinský kříž a latinský kříž se čtvercově podloženým křížením, který se objevuje již v první polovině 19.století.

4.2.1. Vidlicový kříž

Forma vidlicového kříže se zachovala na nejstarších středověkých památkách paramentiky.

Na zvonovitém stříhu kasule se původně, snad jako překrytí švu tkaniny, užívalo aplikace svislého pruhu po celé délce oděvu¹⁵⁰.

---

¹⁴⁹ Rozlišení těchto dvou variant z důvodu přesnějšího určení tvaru kříže.

¹⁵⁰ Kasule Sv. Willibalda ze 12.století, Eichstätt.- Karen Stolleis (cit. v pozn.89), kat.č.2.

K němu se připojily dva pruhy, užitý pro svislá břevna. Tento typ se zachoval na tzv. Wolfgangově kasuli pokladnice řezenského dómu, která je datována krátce po roce 1050.

Na kasuli arcibiskupa Willigise, z přelomu 10. a 11.století, je vidlicový kříž složen ze zlatých bort, vzniklých ve 12. a 15. století¹⁵¹.

Množství středověkých vyšívaných dorzálních křížů vidlicového tvaru bylo později přeneseno na nový textilní podklad. Změněný stříh liturgického oděvu si někde vyžádal zásah do původního tvaru kříže¹⁵².

V českém prostředí se zachoval vidlicový kříž kasule z Broumova, datovaný kolem 1390, ze expozice Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a kříž kasule z Rokycan, datovaný do 80.let 14.století, zápůjčka děkanského úřadu v Rokycanech Národní galerii v Praze.

Do doby kolem roku 1400 se datuje vidlicový dorzální kříž se Zmrtvýchvstáním a světci z Národního muzea v Mnichově, který má český původ¹⁵³.

V devatenáctém století je forma vidlicového kříže užitá na kasuli ze souboru, který je v majetku jezuitského kostela v Heidelbergu.

Vyšívaný kříž s geometrizujícím vzorem a mandorlou s polopostavou Madony v křížení, je datován rokem 1868¹⁵⁴.

Z počátku dvacátého století pochází dorzální kříž vidlicového typu z Kolína nad Rýnem. Tkanina kasule zvonovitého stříhu s desénem granátového jablka, stejně jako kříž s úponkovým vzorem a

---

¹⁵¹ Ibidem, kat.č.1.

¹⁵² Kasule z pokladnice dómu ve Frankfurtu nad Mohanem, dorzální kříž z počátku 16.století, tkanina z 18.století.- Karen Stolleis- Ein Spätgotische Kaselbesatz aus dem Umkreis des Meisters von Alkmaar, in: *Opera Textilia*, Stockholm 1988, s.77-92.

¹⁵³ Milena Zeminová (cit. v pozn.52), s.169-170.

¹⁵⁴ Ruth Hagen (cit. v pozn.4), kat.č.35.

střídajícími se motivy jelena a ptáka, je krefeldské provenience. Vzor kříže odpovídá vzorníku firmy Gotzes¹⁵⁵.

Z majetku kanonie premonstrátů na Strahově pochází kasule s vidlicovým dorzálním a pektorálním křížem [96]. Vyšíváný kříž s úponky ve tvaru mandorlových polí, v křížení dorzálního kříže s medailonem P.Marie a mariánským monogramem křížení pektorální strany.

Zelená kasule se zlatým vzorem, z majetku Národního muzea v Praze [83], má vidlicový kříž pouze vymezen v obrysu zlatou bortou. Tkanina je replikou vzoru látky, vyzdvižené z královské hrobky v chrámu Sv.Víta na konci dvacátých let dvacátého století¹⁵⁶. Na počátek třicátých let je možno datovat také kasuli.

Vidlicový kříž je užit na dorzální straně kasule z archivu Křesťanské akademie.[52] Kasule, která byla dle připsu na zadní straně určena pro karlínský kostel Sv.Cyrila a Metoděje, se tvarem kříže odlišuje od běžné produkce Paramentického ústavu, jehož výrobky jsou opatřeny křížem palliovým. Typová odlišnost dorzálního kříže karlínské kasule, spolu s odlišností ornamentální vyšivky, nasvědčuje skutečnosti, že se jedná o původní výbavu kostela z roku 1863, která byla později, patrně kolem roku 1889, dílnou Paramentního ústavu restaurována¹⁵⁷.

Jako jedna z mála kasulí, vzniklých v prvních letech fungování Paramentického ústavu, je opatřena vidlicovým křížem kasule, určená

---

¹⁵⁵ Brigitte Tietzel (cit. v pozn.68), kat.č.20.

¹⁵⁶ Brokát s palmetami a mřížovým ornamentem, Itálie, začátek 15.století. -Jitka Gollerová-Plachá- *Látky z pražské královské hrobky*, Praha 1937, kat.č.11.

¹⁵⁷ Viz kapitola 3.1. Bedřich Wachsmann.

jako dar kardinálu Bedřichu Schwarzenbergovi, k jeho kněžským druhotinám.[9] V roce 1883 byla vyšita dle návrhu J.Mockera¹⁵⁸.

4.2.2. Palliový kříž

Variantou vidlicového kříže, s okrouhle vedenými rameny příčného břevna, je kříž palliový.

Při použití kříže na dorzální i pektorální straně se břevna v oblasti ramen setkávají.

Palliový kříž se stal prototypem kasulových křížů vznikajících v Paramentickém ústavu Křesťanské akademie. A to od doby jejího vzniku, průběžně až do období přelomu 19. a 20.století.

Již první kasule, vyrobená v roce 1877, je opatřena křížem tvaru „*nikoli rovno- nýbrž křivočarého v podobě řeckého písmene PSI, takže kříž zadní na ramenou s křížem předním se setkává*“¹⁵⁹.

Palliový kříž je užit na mnoha zakázkách, které jsou popsány na stránkách časopisu *Method*.

V roce 1877 na kasuli ze souboru určeného pro Plzeň¹⁶⁰. [2]

Ve stejném roce na bílé kasuli z hedvábného damašku a černé kasuli s fialovým palliovým křížem¹⁶¹, na bílé kasuli ze souboru určeného pro Klobouky na Moravě¹⁶². [3]

V roce 1883 dle návrhů J.Mockera a F.Sequense vzniklá kasule, ke kněžským druhotinám kardinála Schwarzenberga, nese na obou stranách palliové kříže¹⁶³. [4]

---

¹⁵⁸ Viz. kapitola 2.2.2. Josef Mocker.

¹⁵⁹ *Method* II, 1876, 8, s.96.

¹⁶⁰ *Method* III, 1877, 2, s.129.

¹⁶¹ *Method* III, 1877, 4,5, s.57.

¹⁶² *Method* III, 1877, 9, s.106.

¹⁶³ *Method* IX, 1883, 9, s.100; viz. kapitola 2.2.1. František Sequens.

Ve dvacátém století je forma palliového kříže na zakázkách Paramentického ústavu nahrazena latinským křížem nebo jiným způsobem členění plochy kasule.

Palliový kříž se objeví spíše vyjímečně, kasule pro Karlštejn z roku 1915 [31], popřípadě je připomenut širokou ornamentální bortou vedenou okrouhle kolem výstřihu, která se napojením na svislý dorzální pruh přibližuje formou palliovému kříži, kasule ze souboru Svatohorských parament.[40]

4.2.3. Latinský kříž se čtvercově podloženým křížením

Typ latinského kříže, jehož střed je podložen čtvercovým polem, charakterizuje dorzální kříže kasulí devatenáctého století.

Datace tohoto typu kříže se pohybuje v rozmezí od počátku 19.století do jeho druhé poloviny, nejčastěji kolem poloviny století . Vyjímečně se čtvercově podložený střed kříže objeví ve století dvacátém.

Analogie k tomuto typu dorzálního kříže se nalézají v paramentice 16.století¹⁶⁴.

Pojetí kříže s podloženým středem se objevuje na textilním kříži¹⁶⁵ datovaném do roku 1616, střed je podložen čtveřicí liliových květů, které vychází ze středu kříže, na kterém byla původně zřejmě aplikována Kristova ukřižovaná postava, jehož hlava tak byla na středu tohoto čtvercového pole.

---

¹⁶⁴ Forma kříže se čtvercově podloženým středem na vyšíváních křížích první poloviny 16.století.- Saskia Durian-Ress- *Textilien Sammlung Bernheimer-Paramente 15.-19.Jahrhundert*, München 1991, s.332; Jindy je typ latinského kříže se čtvercovým podložením označen za francouzský vliv 17. a 18.století.- Karen Stollais (cit. v pozn.89),

¹⁶⁵ Eva Mühlbacher- *Europäische Stickereien vom Mittelalter bis zum Jugendstil aus der Textilsammlung des Berliner Kunstgewerbemuseums*, Katalog Staatliche Museen zu Berlin, Berlin 1995, kat.č.61, s.61-62.

V devatenáctém století k nejčasnějším příkladům patří dorzální kříž kasule z kostela Sv.Albana v Kolíně nad Rýnem, která je datována do počátku 19.století. Kasule z bílého damašku s bohatou figurální výšivkou je určena jako pravděpodobný francouzský import¹⁶⁶.

Z období druhé čtvrtiny 19.století jsou kříže kasulí kaple zámku Nymphenburg¹⁶⁷. V obou případech jsou dorzální kříže vytkány, výplň tvoří rostlinné motivy a na středu je umístěn symbol Božího oka a trnová koruna s nápisem „Ihs“.

V české prostředí je do první poloviny 19.století určen kříž kasule z kaple Sv.Kříže v chrámu Sv.Víta. Výšivka zlatými nitěmi a barevným hedvábím. Na středu motiv Beránka Božího, plocha kříže vyplněna gotizujícími motivy kružeb v mandorlových polích, přetínaných nápisovými páskami¹⁶⁸.

Do druhé třetiny 19.století patří tkaný kříž kasule ze sbírky Bernheimer¹⁶⁹.

Kolem roku 1840 vznikla tkanina a vytkaný dorzální kříž s pektorálním pruhem kasule ze Seligenstand nad Rýnem. Provenience tkanin je pravděpodobně francouzská, u pruhu a kříže, s rostlinnými rozvilinami a Beránkem Božím na středu křížení, je možným místem vzniku Lyon¹⁷⁰.

Do roku 1845 kříž kasule z Mnichova¹⁷¹.

---

¹⁶⁶ Brigitte Tietzel (cit. v pozn.68), kat.č.5.

¹⁶⁷ Lorenz Seelig- *Kirchliche Schätze aus bayerischen Schlössern*, Katalog výstavy Residenz München, Berlin 1984, kat.č.172, 173.

¹⁶⁸ Kasule je součástí stálé expozice „Příběh Pražského hradu“.

¹⁶⁹ Saskia Durian-Ress (cit. v pozn.164), s.332.

¹⁷⁰ Karen Stolleis (cit. v pozn.89), kat.č.34a.

¹⁷¹ Lorenz Seelig (cit. v pozn. 167), kat.č.171.

Polovina 19.století určuje dobu vzniku kasule zámecké kaple Nymphenburg¹⁷². Tkanina damaškového typu s vytkávanými motivy, na středu křížení kvadrilob s křížem, gotizující kružby doplňuje anděl nesoucí roušku Veroničinu, kalich s hostií, kotva a kříž.

Kasule z kostelů Sv.Jana Křtitele a Sv.Kuniberta (2) z Kolína nad Rýnem¹⁷³ jsou vřazeny do období druhé poloviny 19.století.

Všechny označeny za německou práci.

Kříže s rostlinnými prvky mají na středu motiv Beránka Božího a hořící srdce v ozáření sepnuté trnovou korunou.

Na konec 19.století patří kříž kasule z pokladnice dómu Sv.Bartoloměje ve Frankfurtu nad Mohanem¹⁷⁴. Kříž vyšíváný barevným hedvábím a zlatem nese na svém příčném břevnu kopii milánského obrazu Poslední večeře od Leonarda da Vinci, ve svislém břevnu pak andělské figury se symboly eucharistie v architektonickém rámci.

Kasule ozdobené latinským křížem, jehož střed je podložen čtvercovým polem, jsou v určitém smyslu charakteristickým prvkem produkce 19.století, tedy zasahují také do podoby liturgického oděvu období historických slohů.

Datace tohoto formálního prvku se nejčastěji pohybuje kolem poloviny 19.století, nebo v jeho druhé třetině. Výše uvedené příklady toto vymezení (v obou směrech) překračují.

---

¹⁷² Ibidem, kat.č. 175.

¹⁷³ Brigitte Tietzel (cit. v pozn.68), kat.č. 9-11.

¹⁷⁴ Karen Stolleis (cit. v pozn.89), kat.č.36.

4.3. Tkaniny

Na vzorech tkanin druhé poloviny 19.století se historismus projevuje v několika možných podobách.

Mnohost je podpořena užíváním rozmanitých předloh různých slohových období a také různých směrů v rámci těchto období.

S historickou tkaninou jako inspirací se nakládá různým způsobem, podle tohoto kritéria je možné rozlišit přesné nápodoby (kopie) tkanin, které vychází z historického vzoru a mění se pouze minimálně například v závislosti na nově použité technice výroby.

Volnějším způsobem je využití historického desénu jako inspirace pro novou kompozici s možnou obměnou některého prvku.

S druhým uvedeným přístupem souvisí také možnost zapojení nového prvku do struktury vzoru. Tento nový prvek souvisí s požadavkem tkaniny, jejíž vzor by jasně definoval její liturgické určení.

V druhé polovině 19.století vznikaly specializované tkalcovské domy s výrobou církevních textilií.

Zapojování novotvarů, nejčastěji motiv trnové koruny, kříže, andělské hlavy či celé figury, do schémat vycházejících z historických desénů, tak určovalo tkaninu za liturgickou.

Historicky se specifické tkaniny s církevním určením objevily spíše vyjíměčně v 17.století. Ve století 18. ve Francii fungují manufaktury specializované na výrobu textilií liturgického určení. Církevní objednavatel se zde projevil v začlenění prvků křesťanské ikonografie do obvyklých vzorových schémat profánních tkanin. Florální vzory doplňují eucharistické motivy klasů a vinných hroznů¹⁷⁵.

K tomuto rozčlenění přístupů ve výrobě tkanin bych ještě ráda

---

¹⁷⁵ Barbara Markowsky (cit. v pozn.57), kat.č.679-683.

doplnila možnost určité eklektické tendence, která se může objevit při sestavování parament, tedy při spojení historizující tkaniny s výzdobným prvkem, který může být ovlivněn motivicky nebo zvolenou výzdobnou technikou historickým vzorem.

Souvisí s charakterem materiálu, který je možno přepracovat (přešít), doplnit nebo samostatně zkomponovat z různých dílů (přání objednavatele, dílenské práce).

Možnost střetávání se různých časových prvků na jednom kusu oděvu je v rámci liturgického textilu historickou záležitostí. Vztahuje se k pojetí bohoslužebného oděvu, který není pouze oděvním textilem určeným ke spotřebě (profánní oblast). Určitá forma úcty k liturgickým textiliím se projevuje v uchování výzdobných prvků (dorzální kříž, pektorální pruh) a možnosti jejich následného přenesení na mladší tkaninu.

V českém prostředí se na tzv. broumovské kasuli¹⁷⁶ setkal dorzální kříž z 80.let 14.století s výšivkou umístěnou na pektorální straně, která je z konce 15.století a jejíž původní určení odpovídá výzdobě štítku pluvíálu.

4.3.1. Neobarokní tkaniny

Do této skupiny tkanin je možné začlenit vzory látek, které časově předcházejí historismu druhé poloviny devatenáctého století, ale které přesto kopírují své historické vzory.

Jako raný historismus bývá v oblasti textilií označováno období druhé čtvrtiny 19.století (20. a 30.léta 19.století), které čerpá z desénů tkanin barokních a rokokových.

Inspirace barokními vzory se vysvětluje situací ve francouzském textilním průmyslu v porevolučním období. Po roce 1789 se prudce snížil počet tkalcovských dílen. Podpora textilního průmyslu

---

¹⁷⁶ Milena Zeminová- Malíři a vyšíváči ve středověku, *Umění a řemesla XXV*, 1980,

v napoleonském období, spolu s novými technickými vynálezy, přispěla k opětovnému vzrůstu tradiční textilní velmoci.

S obnovou výroby přichází snaha po navázání na tradici baroka a rokoka, která se vysvětluje potřebou reprezentativního vyjádření aristokratických kořenů nové francouzské šlechty¹⁷⁷.

Obliba tkanin s neobarokními a neorokokovými desény však přetrvala až do období po polovině 19.století.

V roce 1851, na světové vystavě v Londýně, byly nabízeny tkaniny francouzských firem z Lyonu (Mathoven+Bouvard; Le Mire+Fils), které v této tradici pokračovaly¹⁷⁸.

Ruth Hagen zmiňuje nákupy parament z neobarokních tkanin ještě v roce 1858¹⁷⁹.

Neobarokní produkce, na rozdíl od empírových tkanin s jasnými napoleonskými motivy, vyhovovala také výrobcům parament.

Po sto letech se vrací vzory barokních tkanin, často ve snaze po přesném napodobení původních materiálů. Vzhledem k novým technickým postupům a příklonu k levnějším výrobním materiálům dochází k odlišení barokní a neobarokní produkce.

Jako nejmarkantnější znaky, platné obecně pro historizující tkaniny, se uvádí určitá ztuhlost a pravidelnost vzoru, v detailech také jeho zjednodušení¹⁸⁰.

Vrací se rozmanité typy desénů, tzv. Style Revel¹⁸¹ s naturalisticky pojatým rostlinným vzorem podle lyonského návrháře Jeana Revela, ze třicátých let 18.století.

4, s.21-25,69.

¹⁷⁷ Ruth Hagen (cit. v pozn.4), s.49,50.

¹⁷⁸ Barbara Beaucamp- Markowsky – Inspiriert und Imitiert, Anmerkungen zu Seidengeweben des 19.Jahrhunderts, in: *Documenta Textilia*, München, 1981, s.261-268.

¹⁷⁹ Ruth Hagen (cit. v pozn.4), s.52.

¹⁸⁰ Ibidem, s.50.

¹⁸¹ Saskia Durian-Ress (cit. v pozn.164), kat.č.143.

Krajkové vzory¹⁸² s rozměrnými raporty, připomínajícími ve tkané podobě velice jemnou práci výrobců krajek, vznikaly od dvacátých let 18.století.

Vzory s převážně rostlinnými prvky, s listovými motivy a květy, v mnoha variantách.

Tkanina kasule [68], patří v devatenáctém století mezi oblíbené materiály pro výrobu liturgického textilu. Základ vzoru, který vychází z předloh 17.století¹⁸³, tvoří vnitřní stylizovaná kytice (listová palmeta), která je obklopena čtveřicí spirálovitě stočených listových prvků. Motiv se pravidelně opakuje a vytváří souvislou síť.

Na oděvech liturgického určení se tento vzor objevuje na kasuli z chorvatského muzea v Záhřebu, která je datována široce do 19.století¹⁸⁴.

Mnichovská kasule z bílého damašku je určena do 40.let 19.století. Tkanina je označena za pravděpodobnou práci vídeňské firmy Hirsch. Vzor je doložen u jiné vídeňské firmy (Josef Ciani) ještě v 60.letech 19.století¹⁸⁵.

V českém prostředí se stejný vzor tkaniny uplatňuje na kasuli ze sbírek Národního muzea v Praze¹⁸⁶, na několika položkách z majetku Pražského hradu¹⁸⁷, datace se různí, pohybují se v rozmezí druhé poloviny 19.století.

---

¹⁸² Ibidem, kat.č.141.

¹⁸³ Italský damašek s tímto vzorem je zařazen mezi dekorační a nábytková tkaniny, datován je do druhé třetiny 17.století.- Barbara Markowsky (cit. v pozn.57), kat.č.453; Shodně vzorovaný fialový damašek dalmatiky ze sbírky Bernheimer je určen jako italská produkce poslední čtvrtiny 17.století.- Saskia Durian-Ress (cit. v pozn.164), kat.č.100.

¹⁸⁴ Snježana Pavičic- Crkveni tekstil Hrvatskoga povijesnog muzeja, Katalog výstavy, Záhřeb 1998, kat.č.57.

¹⁸⁵ Lorenz Seelig (cit. v pozn.167), kat.č.152.

¹⁸⁶ Inv.č. 36 684.

¹⁸⁷ Inv.č. V715, V760.

Ve svém způsobu utváření vzoru je předešlému typu tkaniny podobný materiál, jehož vzor opět tvoří středová kytice, tentokrát však pevněji uzavřená v síti akantových listů. Inspirací je opět tkanina druhé poloviny 17.století.

Neobarokním příkladem je tkanina tzv. královského ornátu z mnichovské rezidence, který čítá dvanáct pluviálů, dvě dalmatiky, čtyři kasule a čtyři kalichová véla, kombinuje bílý podklad se zlatým vzorem. Soubor je datován do třicátých let 19.století, s tím že v období 1851-1852 byl doplněn o několik kusů, vyrobených z identické tkaniny. Výrobce byla určena vídeňská firma Anton Fries und Zeppezauer, specializovaná na výrobu liturgických tkanin¹⁸⁸.

Stejný vzor se objevuje na krémovém damašku pluviálu z kostela Sv.Ludmily na pražských Vinohradech.[69]

V červeno-růžové variantě na kasuli s Ježíšem Kristem a čtyřmi evangelisty, ze stejného kostela.[70]

Černá tkanina se shodným damaškovým vzorem je použita na kasuli z pražské premonstrátské kolekce parament.[73]

V lehké obměně je vzor použit také na italské kasuli¹⁸⁹ z Arony, ta je datovaná na počátek 20.století. Vzor je dán do souvislosti s činností milánské firmy Bertarelli, produkující církevní tkaniny v tomto období.

Volně je možno připojit také tkaninu německé kasule ze sbírky Bernheimer, ta vychází ze vzorových předloh italských damašků a sametů první poloviny 18.století. Základem je opět ústřední kytice, která je obklopena plnými a bujnými listy, které vytváří nový systém jejich ohraničení. Desén působí více uvolněně a nepřehledně.

---

¹⁸⁸ Lorenz Seelig (cit. v pozn.167), kat.č.153.

¹⁸⁹ Antoneliana Molle-*Tessuti antichi nelle chiesi di Arona a cura di Donata Devoti e Giovanni Romano*, Katalog výstavy, Torino 1981, kat.č.30.

Neobarokní tkanina je vřazena do druhé třetiny 19.století¹⁹⁰.

Jiným vzorem barokního původu, který se objevuje na liturgickém oděvu 19.století, je vzor s listovými motivy. V rámci původních barokních tkanin je určen do druhé poloviny 18.století.

Ornát z Kolína nad Rýnem využívá tohoto historického desénu v kombinaci zlatého vzoru na zeleném podkladu. Barokní italská tkanina, datována do druhé poloviny 18.století, je zde spojena s historizující výzdobou (kasulový kříž, aplikace pluviálu,..) německé provenience, datovanou do druhé poloviny 19.století¹⁹¹.

V českých sbírkách se stejný vzor v 19.století objevuje na oděvech v majetku premonstrátské kanonie na Strahově.

Na kasuli [74] v podobě temně červeno-vínového podkladu se žlutým vzorem, který je akcentován bílými detaily rostlinných prvků.

Liturgický soubor [75], využívá tkaninu s převahou zlatého vzorování na žluto-oranžovém podkladu a drobnými akcenty hnědé barvy uplatňujícími se v obrysových liniích.

V souvislosti s touto zlatou soupravou je možné připomenout zmínku na stránkách časopisu *Method* z roku 1897. Tehdy se zmiňují výrobky Paramentického ústavu pro konkrétní objednavatele, vedle ornátu „ze zlatého brokátu barokového, zhotoveného v Crefeldu“ pro řád Křižovníků, také „ornát podobný z brokátu vídeňského pro vysd. pana arcipata Sig.Starého na Strahově“¹⁹².

Nedá se s jistotou tvrdit, že *Method* uvádí právě tento strahovský soubor, z premonstrátských parament, do této doby dochovaných, však odpovídá popisu nejdůležitější.

¹⁹⁰ Saskia Durian-Ress (cit. v pozn.164), kat.č.144.

¹⁹¹ Brigitte Tietzel (kat.č.68), kat.č.4.

¹⁹² *Method* XXIII, 1897, 5,6, s.93.

Vzorově shodná tkanina se v barevné variantě objevuje na zeleném pluviálu z majetku řádu Křižovníků s červenou hvězdou v Praze¹⁹³.

Bohatě vzorovaná novobarokní tkanina kasule kanovníka Václava Pešiny z katedrály Sv.Víta je datována do roku 1857¹⁹⁴. Uveden je také výrobce Faustinus Martini z Milána.

Textilních látek, jejichž desén je inspirován barokními tkaninami je větší množství, než několik příkladů zde uvedených. Zmíněny byly především ty, které jsou časově (místně) blíže určeny, vyskytují se v odborné literatuře s větší frekvencí a dá se tak předpokládat jejich obliba a rozšíření, a především mají bližší vztah ke tkaninám liturgického oděvu českého prostředí.

4.3.2. Vzory inspirované středověkými tkaninami

Reakcí na výrobu parament z tkanin vycházejících z ornamentiky barokních desénů, byla propagace středověkých vzorů tkanin.

Tato změna nastala kolem poloviny 19.století působením reformních hnutí, usilujících o očištění desénů tkanin pro zhotovování liturgických oděvů od bujných, pestrých a obsahově prázdných rostlinných vzorů, které byly označeny za nevhodné pro církevní použití.

S kritikou vzorového repertoáru však byla kritizována také zahraniční (především lyonská) produkce. Ve svém důsledku tak byl podpořen domácí textilní (německý) průmysl a jeho nově vznikající oblast, specializovaná na výrobu liturgických tkanin.

Současně se zavržením barokních desénů pro kostelní prostředí byla jako vhodný vzor napodobení určena gotika (potažmo středověká

---

¹⁹³ Bez inv.čísla.

¹⁹⁴ Inv.č. K403.

textilní produkce). Ruth Hagen zmiňuje soudobé požadavky po co největším přiblížení se „*vážnému, duchovnímu umění středověku*“¹⁹⁵. Nově objevená inspirační oblast textilního průmyslu byla podporována vznikajícími muzejními sbírkami uměleckého řemesla, které své středověké tkaniny poskytovaly pro kopírování vzorů výrobcům¹⁹⁶.

Rozvíjela se dokumentace a výzkum dochovaných tkanin a také jejich sběratelství, vše je možno v německém prostředí zaštitit osobou Franze Bocka.

Tento muž stál také u zrodu první výstavy středověkého uměleckého řemesla se zaměřením na sakrální umění a paramenta. Výstava se konala roku 1852 v Krefeldu¹⁹⁷. Ve svém důsledku přinesla do tohoto textilního centra komerční úspěch výrobcům zaměřeným na výrobu tkanin církevního určení.

Nový zájem o středověké umění jako předlohu a inspiraci soudobé tvorby se v časně podobě objevil v anglické oblasti v období před polovinou 19.století, v jeho 30. a 40.letech. Spojen je s prostředím kolem osoby architekta a designéra Augusta W.N.Pugina (1815-1852).

Pugin navrhoval převážně nábytek a předměty z kovů, mezi jeho práce patří také návrhy na paramenta¹⁹⁸.

---

¹⁹⁵ Ruth Hagen (cit. v pozn.4), s.52.

¹⁹⁶ Barbara Mundt- *Die deutschen Kunstgewerbemuseen im 19.Jahrhundert*, München 1974, s.133-134, 143-149.

¹⁹⁷ Franz Bock- *Commentar zu der mittelalterlichen Kunst-Ausstellung zu Crefeld, die Geschichte der Paramentik und der kirchlichen Gefäse vom 10.-16.Jahrhundert*, Katalog výstavy, Krefeld 1852.

¹⁹⁸ Mitra katedrály ve Westminsteru z roku 1848, představuje typ pretiosy- s množstvím kovových aplikací, kamenů a perel, s gotickým tvaroslovím jednotlivých prvků.- John Pope-Hennessy a kol.- *Victorian Church Art*, Katalog výstavy Victorian and Albert Museum, Londýn 1971, s.7,8, kat.č. B17.

Mezi vzory, které vychází z raně středověkých předloh, patří typ souměrně uspořádaných zvířecích motivů v kruhovém medailonovém poli. Tato pole s ornamentálním okrajem pak tvoří pravidelnou síť. Typ tohoto desénu vychází z byzantských vzorů tkanin¹⁹⁹. Připomínány jsou také perské vlivy. Oba zdroje se spojují na produkci italských tkanin 12.-13.století s centrem ve městě Lucca²⁰⁰.

Damašek ze sbírek Metropolitního muzea v New Yorku je datován na konec 19.století, jako pravděpodobný výrobce je uváděna krefeldská firma F.X.Dutzenberg²⁰¹, která tento vzor měla ve firemní nabídce.

Předlohou tkaniny, s dvojicí stylizovaných ptáků symetricky rozložených kolem středové větévky, byl materiál kasule Sv.Bernarda. Kasule pochází z první poloviny 12.století. Vzor byl převzat bez obměn, pouze v odlišném barevném provedení.

Obdobný vzor tkaniny se uplatnil na souboru z majetku strahovských premonstrátů.[76] Stejný systém kruhových polí vyplňuje dvojice ptáků (zde pávů) kolem centrálního rostlinného prvku.

Přejímání vzorů tkanin kasulí spojovaných s významnými osobami církevního života často vyznívá paradoxně vzhledem k požadavkům reformního hnutí. Středověké tkaniny nebyly vyrobeny speciálně pro účel liturgie, jedná se původně o světské materiály. Devatenácté století je přes požadavek tkanin obsahově vhodných pro kostelní prostředí uplatňuje jako tkaniny církevní.

V některých výrazných případech dochází alespoň ke změně určitých částí vzoru. To se týká často nápisů, které na historických tkaninách vychází z nápodoby orientálních jazyků. Na tkaninách 19.století jsou

---

¹⁹⁹ Tkaniny 19.století kopírující byzantské vzory typu zvířecího motivu ve výrazném kruhovém orámování.- Ingeborg Neubert (cit. v pozn.14), s.78,79, obr.č.4.

²⁰⁰ Jitka Gollerová-Plachá (cit. v pozn.156), s.7-9.

²⁰¹ Barbara Beaucamp-Markowsky (cit. v pozn.178), s.265-266.

nahrazeny latinskými nápisy se vztahem k církvi, monogramy Krista a Panny Marie.

Stejný postup uplatňuje tkanina z konce 19.století ve sbírkách Metropolitního muzea umění v New Yorku²⁰².

Damašek, jehož vzorem je italská tkanina z druhé poloviny 14.století, nese na místě pseudoarabských nápisů původního materiálu biblické citáty v latině. Do vzoru byl také začleněn nápis „Ihs“.

Změna zasáhla také zvířecí prvky tohoto desénu, původní motiv čínského khilina (Ch'i-lin) nahradil lev a okřídlené zvíře orel.

Mezi historizující tkaniny, jejichž vzory využívají předloh 14.století, patří krémový damašek štoly ze sbírek Národního muzea v Praze.[77]

Vzor tvoří mandorlová pole s vnitřním listovým prvkem, jejichž okraj kříží dvojice ptačích těl. Prostor mezi těmito poli je vyplněn rozvilinami s listy a plody, připomínajícími vinnou révu.

V 19.století je stejný vzor použit na černé damaškové tkanině kasule z majetku kanonie premonstrátů na Strahově.[78]

Originál hedvábné tkaniny z druhé poloviny 14.století patří mezi lucckou produkci²⁰³.

Stejná tkanina se uplatnila na kasuli z kostela v Kolíně nad Rýnem²⁰⁴, která je doplněna pruhy tzv.kolínské borty z 15.století.

Mezi oblíbené vzory neogotické produkce tkanin patří látka s motivem jelenů připoutaných řetězem.

Zvířata jsou symetricky rozložena v polygonálním, ornamentálně pojatém orámování, vzhlíží vzhůru k oblaku s paprsky a dvojicí ptáků.

---

²⁰² Barbara Beaucamp-Markowsky (cit. v pozn.178), s.264-265.

²⁰³ Donald King, Monique King- Silk weaves of Lucca in 1376, in: *Opera Textilia Variorum Temporum*, Stockholm, 1988, s.67-76, obr.3.

²⁰⁴ Franz Bock- *Das heilige Köln*, Leipzig 1858, kat.č.91, obr. XXVII.

Předlohou, která je prováděna v lehkých obměnách detailu, je italská tkanina (lampas) z počátku 15.století²⁰⁵.

Vzor s jeleny patřil mezi velice populární a jeho produkci v barevných obměnách a rozmanitých technických zpracováních přejaly téměř všechny krefeldské firmy zabývající se výrobou liturgických tkanin.

Zmiňována je především firma Casaretto, která je uvedena jako výrobce červené tkaniny kasule, zlaté brokátové tkaniny pluviálu a bílého hedvábného damašku korouhve, vše vystaveno v roce 1862 v Cáchách²⁰⁶.

V souvislosti s tkaninou pluviálu a kasule z kostelů v Kolíně nad Rýnem jsou dále jmenovitě uvedeny firmy F.X.Dutzenberg, H.Gotzes, Joh.Reiners, Wolters a spol. z Krefeldu²⁰⁷.

Ve všech případech je použit zlatý (stříbrný) vzor s jeleny na světlém hedvábném odkladu.

Tkaniny jsou datovány na konec 19.století, určeny obecně jako krefeldská produkce.

Vzor s jeleny je použit na olivově zelené damaškové tkanině štoly ze strahovského souboru parament.[79]

Také zde se dá předpokládat původ tkaniny v Krefeldu.

Motiv jelenů byl použit také na bortách, zde je užití motivu označeno jako variování původního vzoru tkaniny²⁰⁸.

---

²⁰⁵ *Středověké umělecké řemeslo ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, Katalog výstavy, Praha 1986, kat.č.406.*

²⁰⁶ Franz Bock- *Katalog der Ausstellung von neueren Meisterwerken mittelalterlichen Kunst, Aachen, 1862, kat.č.105,127,135.*; Ingeborg Neubert (cit. v pozn. 14), s.80., obr.7, pozn.č.288.

²⁰⁷ Brigitte Tietzel (cit. v pozn.68), kat.č. 26,27.

²⁰⁸ Ingeborg Neubert (cit. v pozn.14), s.85, obr.č.17.

V české oblasti je v souvislosti s nápodobou středověkých tkanin nutno uvést skupinu látek, jejichž vzorem se staly textilní zlomky vyzdvižené v roce 1928 z královské hrobky v chrámu Sv.Víta v Praze²⁰⁹.

Na rozdíl od německého prostředí, které zde bylo popisováno, se v tomto případě zdůrazňuje vědecký záměr. Šlo o provedení pokud možno přesných kopií tkanin středověkého původu.

V první fázi byly tkaniny vyčištěny, po té byla v součinnosti se Státním školským ústavem zastoupeným jeho ředitelem Karlem Vlčkem provedena rekonstrukce vzorů.

Výstupy rekonstrukce a bohužel také originální zlomky tkanin²¹⁰ byly rozeslány na odborné textilní školy v republice a zde nově přetkávány.

Zmiňovány jsou školy v Brně, Liberci, Rýmařově, Ústí nad Orlicí a Jilemnicí.

Nově vyrobené kopie historických tkanin pak byly v roce 1935 použity pro opětné uložení ostatků českých panovníků do nově upravených hrobních prostor.

Z některých tkanin byly vyrobeny liturgické oděvy.

Rekonstruované tkaniny se objevují na dvou kasulích z majetku řádu Křižovníků s červenou hvězdou.

Černá kasule a štola se zlatým vzorem uplatňuje motiv dvojice psů- khilinů a ptáků- fonghoangů²¹¹. [80]

---

²⁰⁹ Přehled většiny vyzdvižených tkanin a jejich rekonstruovaných podob podává nejuceleněji: Jitka Gollerová-Plachá (cit. v pozn.156).

²¹⁰ Originální zlomky tkaniny tak byly nenávratně rozptýleny, zpět se postupně vrátila pouze jejich část. Některé fragmenty jsou nyní uloženy ve sbírkách Uměleckoprůmyslového muzea v Praze; Literatura: Milena Zeminová- Středověká tkanina královského původu, in: *Acta UPM*, XV, Praha 1980, s. 30-51; Nina Bažantová- *Pohřební roucha českých králů*, Praha 1993.

²¹¹ Jitka Gollerová-Plachá (cit. v pozn.156), kat.č.7.

Zvířecí motivy jsou symetricky uspořádány kolem rostlinných prvků, s připojenou páskou s pseudoarabským nápisem. Ten je v rekonstruovaných podobách zachován.

Gollerová-Plachá uvádí původní barevnost se zlatým vzorem na zeleném základě, s tím že v tomto případě byla tkanina dobře zachována a barevná

čitelnost tak byla optimální.

Vzor tkaniny odpovídá luccké produkci 14.století.

Kasule a štola, se vzorem plachetnice s dvojicí postav a ptákem²¹², označeným jako fonghoang na stožáru, v horní části s ženskou polopostavou, která nese nápisovou pásku s pseudoarabským písmem, je provedena na zelené půdě se zlatým a hnědým vzorováním.[81]

Barevnost tkaniny odpovídá předpokládané barevnosti historické předlohy. Přesnou barevnost však vzhledem ke stupni poškození nelze zjistit.

Vzor uvedené tkaniny je opět označen za výrobek italského města Lucca druhé poloviny 14.století.

Tkanina totožná vzorem i barevností se objevuje na kasuli ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze²¹³. [82]

Střih kasule je zvonovitý s aplikovaným pruhem bílé tkaniny na obou stranách.

Kasule z Národního muzea [83] využívá vzor s palmetami a geometrickým mřížovým ornamentem²¹⁴. Gollerová-Plachá tento vzor bez blíže určených analogií spojuje s tkaninami 14. a počátku 15.století.

---

²¹² Jitka Gollerová-Plachá (cit. v pozn.156), kat.č.14.

²¹³ Kasule byla převedena z majetku kláštera v Břevnově.

²¹⁴ Jitka Gollerová-Plachá (cit. v pozn.156), kat.č.11.

Původní zjištěná barevnost, žlutá a zelená, je na kopii tkaniny v podstatě zachována ve spojení zeleného podkladu se zlatým vzorem.

Střih kasule vychází ze středověkého řasnatého, zvonovitého typu kasule, se zdůrazněním vidlicového kříže pektorální i dorzální strany pomocí zlaté borty.

4.3.2.1. Tkaniny s motivem granátového jablka

K nejoblíbenějšímu a nejrozšířenějšímu motivu, který se objevuje na tkaninách liturgických oděvů období historismu patří motiv granátového jablka.

Na historických tkaninách pak charakterizuje vzory 15. a 16.století.

Vztah granátového jablka k církevnímu prostředí je určen také ikonografickými významy tohoto florálního motivu²¹⁵.

Tkaniny uplatňující motiv granátového lze opět rozdělit na přesné kopie historických vzorů a volněji variované vzory.

V první skupině pak mezi velice rozšířené tkaniny patří ty, jejichž desén pracuje s pravidelným uspořádáním plochy do síťového systému, v němž je pravidelně opakován motiv granátového plodu. Granátové jablko tvoří vnitřní základ, k němu jsou připojeny drobné listy na způsob kytice a tato jednotka je ohraničena skupinou laločnatých polí, která navzájem, v různém rytmu, navazují. Historické příklady tohoto typu desénu jsou obvykle označeny za italskou produkci třetí čtvrtiny 15.století²¹⁶. Materiálem jsou samety.

---

²¹⁵ Antonín Podlaha, Eduard Šittler- Vyšívání roucha na Národopisné výstavě Československé, *Method XXI*, 1895, 11, s.126; Jan Royt, Hana Šedinová- *Slovník symbolů- kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha, 1998, s.99-100.

²¹⁶ Barbara Markowsky (cit. v pozn.57), kat.č.34-44.

V jiném případě je obdobný základ tvořený granátovým jablkem rozčleněn do síťového vzoru pomocí silnějšího listového orámování²¹⁷. V poslední čtvrtině 15.století se vyskytuje granátové jablko v podobě méně přehledné, spolu s proplétajícími se listovými úponky²¹⁸.

V 19.století jsou v německém prostředí tkaniny s těmito desény díky jejich oblíbě obtížně přiřaditelné ke konkrétnímu tkalcovskému domu, některé jsou však dohledány podle vzorníkových katalogů²¹⁹.

Datace těchto novodobých tkanin se pohybuje kolem přelomu 19. a 20.století.

Ze vzorů 16.století s motivem granátového jablka vychází tkanina kasule, datovaná do poloviny až třetí čtvrtiny 19.století, jiný systém utváření vzoru v 16.století užívá tkanina pluvíálu, datovaná do druhé poloviny 19.století²²⁰.

Varianty, které vychází volně z historických tkanin, pracují často se zjednodušenými formami, redukuje plochu určenou výzdobným motivům a vytvářejí novotvary ornamentálních prvků²²¹.

V českém prostředí se vzor granátového jablka objevuje na tkaninách liturgických rouch z produkce Křesťanské akademie.

Na většině významných zakázek je použit desén se síťovým uspořádáním v několika barevných variantách.

---

²¹⁷ Barbara Markowsky (cit. v pozn.57), kat.č.45,47.

²¹⁸ Ibidem, kat.č. 48.; Hana Volavková- *The synagogue treasures of Bohemia and Moravia*, Prague 1949, kat.č.1.; Zorošlava Drobná (cit. v pozn.55), kat.č.54; více k formálnímu rozdělení vzorů s motivem granátového jablka – Rudolf Reichelt- *Das Granatapfelmotiv in der Textilkunst*, Berlin 1956.

²¹⁹ Brigitte Tietzel (cit. v pozn.68), kat.č.17-20.

²²⁰ Saskia Durin-Ress (cit. v pozn.164), kat.č.146,147.

²²¹ Ingeborg Neubert (cit. v pozn.14), s.84-85, obr.č.12-16.

Tkanina pluvíálu pro kardinála Schwarzenberga z roku 1883 [5] je blízká tkanině pluvíálu pro papeže Lva XIII. z roku 1887 [6] a objevuje se také na pozdějších zakázkách Paramentického ústavu²²².

Jiným typem desénu, který se opakuje na výrobcích Paramentického ústavu je volnější pojetí síťového utváření vzoru, opět s umístěním granátového jablka do laločnatého pole.

Tento typ tkaniny je použit na soupravě pro americký Cleveland z roku 1897 [12], jejíž základ tvoří černý samet s tlačným vzorem. V dobovém popisu je vzor označen za „imitaci“ tkaniny (sametu) z kostelecké kasule, datované do první poloviny 15.století²²³. Kasule v té době byla majetkem Křesťanské akademie.

V souvislosti s touto informací o vytvoření kopie historické tkaniny ze sbírek Akademie, je možno zmínit poznámku ze stran časopisu *Method* z roku 1895. Tehdy se připomíná, že v Čechách stále není možnost domácí výroby tkanin odpovídajících kvalit a tudíž Akademie křesťanská využívá produkce krefeldské, „známého to sídla textilního umění církevního, ... kde látky podle vzorů u nás zachovaných hotoviti dává“²²⁴.

Z uvedeného se dá předpokládat, že také tkanina zmíněné soupravy byla objednána u některého z textilních domů německého Krefeldu.

V Paramentickém ústavu byla souprava ušita a ozdobena vyšívanými prvky.

Tkaniny s motivem granátového jablka se objevují na liturgických oděvech nabídkového katalogu Křesťanské akademie, z doby po roce 1932.

---

²²² Zakázka pro řád Křižovníků s červenou hvězdou z roku 1891, zde je použit zlatý vzor na červeném podkladu.[13a-d]

²²³ *Method* XXIII, 1897, 5,6, s.91.

²²⁴ *Method* XXI, 1895, 11, s.123, pozn.č.1.

Zajímavým a neobvyklým příkladem vzoru využívajícího motiv granátového jablka je tkanina kasule s příslušenstvím [84] z majetku kanonie premonstrátů na Strahově.

Zde je v kombinaci červeného podkladu se zlatým vzorem na ploše volně loženo nepřehledné množství rostlinných úponků a jejich rozvilinových odštěpků s akantovými listy, rozmanitými květy a plody. Granátové jablko je zde ve stylizované, téměř zlidovělé podobě.

Volnost rozložení jednotlivých motivů připomíná výšivky přelomu 16. a 17.století²²⁵.

4.3.2.2. Tkaniny s motivem kvadrilobu

Tkaniny, jejichž vzor je založen na variování motivu kvadrilobu, tvoří druhou skupinu velice rozšířených desénů v období druhé poloviny 19.století a 20.století.

Vzory těchto tkanin jsou obvykle přehledné, vycházejí z geometrického řazení prvků vytvářejících sítí.

Možnost úpravy základního prvku čtyřlístu do množství tvarových podob, zapojení křesťanských symbolů (rovnoramenný kříž, trnová koruna,..) do vnitřního prostoru vymezeného čtyřlístem a způsob navazování tohoto prvku v síťovém uspořádání tvoří předpoklad množství variant.

Historické předlohy či inspirace těchto tkanin je možno hledat v období 13. a 14.století.

Konkrétní příklady tkanin s geometrickým pojetím vzoru uvádí Markowsky, zde se asi nejvíce blíží pojetí 19.století tkanina (lampas)

---

²²⁵ Blízké pojetí vzoru u sametové tkaniny z druhé poloviny 17.století.-Ernst Flemming- Encyclopedia of Textiles, London 1958, s.115.

označena jako španělský nebo italský výrobek první poloviny 14.století²²⁶.

Základem vzoru je zde motiv kvadrilobu, který ohraničuje linie volně přecházející do dalších navazujících kvadrilobů uspořádaných do diagonálně pojaté sítě. Vnitřní prostor motivu je vyplněn palmetou.

Jako analogie a určitý pomocník datování tohoto způsobu utváření vzoru jsou uvedeny vzory tkanin, použité na obrazech italského malířství 14.století²²⁷.

Příbuznost tohoto typu vzoru je možno hledat také u desénů, které nevycházejí přímo z motivu čtyřlistu, ale z motivů jiných, například hvězdicovitých, jejichž geometrizující pojetí²²⁸ a způsob navazování jednotlivých prvků do sítě se blíží historizujícím vzorům tkanin 19.století.

Jako italská či španělská je označena tkanina tzv. svatováclavské kasule z pokladu chrámu Sv.Víta v Praze²²⁹.

Na červeném podkladu je zde použit vzor zlatých čtyřlistů, jejichž dotýkající se konce se navzájem spojují do čtvercové sítě. V místě dotyku je však spoj proveden pomocí stylizovaného uzlu. Negativní část tohoto spojení vytváří osmicípé hvězdice, vyplněné rostlinnými prvky.

Drobná tkaninu určuje široce do období 13.-14.století.

---

²²⁶ Barbara Markowsky (cit. v pozn.57), kat.č.8.

²²⁷ Brigitte Klesse- *Seidenstoffe in der italienischen Malerei des 14.Jahrhunderts*, Bern 1967.

²²⁸ Lampas s osmicípyými hvězdami a kosočtverečnými motivy vychází z oblíbených vzorů 14.století. Určen je jako španělský produkt 14.-15.století.- Saskia Durian-Ress- *Meisterwerke mittelalterlicher Textilkunst aus Bayerischen Nationalmuseum*, München 1986, s.131.

²²⁹ Zorošlava Drobná (cit. v pozn.218), kat.č.5.

Tkanina se shodným vzorem se v českém prostředí objevuje také na podšívce tzv.svatovojtěšské mitry. Zde se datace přiklání k první třetině 14.století²³⁰.

Výše zmíněný vzor čtyřlistů, spojených v místě dotyku stylizovaným uzlem, se ve zjednodušené a více přehledné podobě objevuje na damaškové tkanině kasule a pluviálu z produkce Paramentického ústavu Křesťanské akademie.

Autorem návrhu kasule [34] s poprsím Sv.Václava v medailonu pektorální strany a pluviálu [38] s ornamentálně pojatými výzdobnými prvky a motivem trnových úponků je Josef Fanta.

Oba oděvy jsou součástí zakázky pro kostel Sv.Václava v Bohnicích, který byl dostavěn v roce 1914 (vysvěcen 1919). Zhruba do tohoto období je možné datovat také textilní vybavení kostela.

Odlišnost vzoru historické tkaniny, sloužící za předlohu tkanině novodobé, je určena především redukcí určitých prvků. Dvojitá linie vymezující prostor čtyřlistu původního vzoru je převedena na linii jedinou, stejně tak kosočtverečná síť s body tvořící výplň čtyřlistu původního pojetí vzoru je redukována pouze na kosočtverečně umístěné jednotlivé body.

Celkový charakter nově vzniklého desénu tkaniny působí více přehledněji a lapidárněji a tato tendence je popisována u řady jiných tkanin, jejichž vzorové pojetí vychází z historických předloh.

Určitým novotvarem tohoto typu utváření vzoru v rámci druhé poloviny 19.století a období následného, je zapojení křesťanských symbolů do systému vzoru.

---

²³⁰ Nina Bažantová- Mitra svatého Vojtěcha, *Památky a příroda XXI*, 1998, 7, s.401-406.

Místem začlenění nového prvku je vnitřní prostor kvadrilobu. Tématicky se nejčastěji objevuje motiv trnové koruny, hřebů nebo tradiční řecký kříž.

Méně obvyklým motivem je seskupení čtveřice andělských hlav kolem středového medailonu s nápisem „Ihs“²³¹. Původ tohoto motivu vzoru je v rámci textilní produkce spatřován v námětové oblasti florentských bort 15.století²³², kde se na figurálních scénách andělská bytost objevuje.

Jiným prvkem, který je nově k tomuto vzoru připojen v průběhu 19.století, je kružbová výplň. Hagen vysvětluje zapojení architektonických motivů do desénů tkanin celkovým vlivem reformního hnutí v německé oblasti a připomíná citaci F.Bocka, týkající se působení středověké architektury jako „*velké učitelky všech ostatních umění*“²³³.

V českém prostředí se tkanina s variovaným prvkem kvadrilobu objevuje na liturgickém textilu 19. a 20.století vzhledem k oblibě a rozšíření vzoru často.

Temně červená damašková tkanina souboru ze sbírek Národního muzea v Praze [63] je vzorována motivem kvadrilobu s vnitřními rostlinnými prvky, uspořádanými do tvaru řeckého kříže.

Kasule zdobená výšivkou křížkovým stehem je datována kolem roku 1900.

Jedná se zřejmě o výrobek Městské pokračovací školy v Praze, jako autor návrhu je uveden Jan Koula.

---

²³¹ Brigitte Tietzel (cit. v pozn.68), kat.č.28.

²³² Barbara Markowsky (cit. v pozn.57), kat.č.60,72-74.

²³³ Ruth Hagen (cit. v pozn.4), s.57, pozn.č.180.

Souprava [61] ze stejné sbírky, je provedena na podkladu bílého hedvábného damašku se vzorem dotýkajících se čtyřlistů tvořících síť. Plocha čtyřlistu je zde rozčleněna kruhovými útvary s vnitřním květem mučenky, završeným křížem.

Souprava ozdobena vyšívkou je, stejně jako předešlý soubor, určena jako návrh J.Kouly a datována kolem roku 1900.

Kasule [85] z majetku kanonie premonstrátů na Strahově má za svůj základ tkaninu členěnou sítí dotýkajících se kvadrilobů. Jejich vnitřní výplň tvoří středový květ růže s listovými úponky odštěpujícími se do tvaru kříže. Vzniklá negativní pole vyplňuje středový křížek s akantovými listy a květy, opět organizovanými do křížového tvaru.

Uvedené příklady vzorů tkanin využívajících prvku čtyřlistu demonstrují variabilitu motivu, který lze kombinovat s množstvím vegetabilních a jiných prvků.

4.4. Techniky výzdoby

Většina parament vzniklých v období historismu a následně také v pozdějším období používá některou z výzdobných technik.

Určitou výjimku tvoří paramenta, jejichž základem je tkanina využívající výrazných, často barokních předlohových vzorů či inspirací.

Zde bohatost převážně florálních a barevně pestrých vzorů může nahradit případné výzdobné části²³⁴.

Bohatost vzoru podkladové tkaniny však případnou výzdobu zcela nevyklučuje²³⁵.

---

²³⁴ Saskia Durin-Ress (cit. v pozn.164), kat.č.141-144.

²³⁵ Brigitte Tietzel (cit. v pozn.68), kat.č.9-12.

V některých případech není dodržena jednota tkaniny s výzdobným prvkem, tedy inspirační zdroje obou složek liturgického oděvu se mohou lišit.

Tato skutečnost je dána podstatou textilního materiálu a také možností jeho následného přeměnění či úpravy a doplnění.

Neubert uvádí možnost zákazníků tkalcovských domů v Krefeldu, samostatně si dle vlastního výběru „sestavit“ bohoslužebný oděv, podle nabídkových katalogů²³⁶. Tedy možnost zvolit si tkaninu a výzdobný prvek.

Stejně jako oblast výroby tkanin, jsou výzdobné techniky sledovaného období ovlivněny novými technickými prostředky.

Vedle tradičních vyšivacích postupů se objevuje vyšivka strojová²³⁷. Rozšířenou technikou je strojová vyšivka řetízkovým stehem, která může být kombinována s jinou výzdobnou technikou.

V některých případech je práce řetízkovým stehem označena jako tzv. tamburování, často tvoří obrysovou linii daného prvku, někdy je jím pokryta určitá vymezená plocha.

Do jisté míry novým postupem v oblasti výzdobných technik je nahrazení vyšivaného prvku vytkávanou aplikací.

Celé plochy liturgického oděvu, u kasule nejčastěji kříž či pruh, u pluviálu pak celý dorzální štítek a svrchní rovný pás, nesou aplikovanou tkaninu s vytkávanou výzdobou.

V historickém období je analogií k tomuto postupu využívání tzv. florentských nebo kolínských bort 15.století²³⁸.

---

²³⁶ Ingeborg Neubert (cit. v pozn.14), s.54.

²³⁷ Vynález vyšivacího stroje (1829) je spojen se jménem Josui Heilmanna, další zlepšení a vývoj vyšivacího stroje s řetízkovým stehem spadají do doby kolem a po polovině 19.století.- Barbara Morris- *Victorian Embroidery*, London 1962, s.70-76.

²³⁸ Barbara Markowsky (cit. v pozn.57), kat.č.54-78.

Tkané borty byly v té době nositeli figurální nebo ornamentální výzdoby liturgického roucha.

V některých případech byly náměty bort italského i německého původu přímou (námětovou) inspirací novodobým výrobkům²³⁹.

V rámci katalogu jsou tkané dorzální kříže a pektorální pruhy použity na dvou kasulích z majetku premonstrátské kanonie na Strahově.[86,84]

V obou případech se jedná o velmi blízké kompoziční pojetí. Figurám je jejich prostor vymezen architektonickým rámcem, bočními sloupky spojenými archivoltou arkády.

Křížení nese centrální vyobrazení postavy Ježíše Krista, v prvním případě ukazuje své rány na dlaních a figura je podložena ozářením tvaru mandorly, u druhého kříže Kristus pravicí žehná a levicí poukazuje na svou hrud' se symbolem hořícího srdce.

Příčná břevna vyplňují andělské postavy.

Svislá břevna a pektorální pruhy jsou členěny na arkádová pole s vnitřní figurou, andělská postava či Panna Marie a Sv.Josef.

V případě první kasule jsou architektonické prvky výrazně gotizující, u druhé je použita půlkruhová archivolta ve spojení s gotizujícími tvary akantových rozvilin.

U kasule [86] je uveden jako výrobce firma „Josef Neškudla“ z Jablonného nad Orlicí.

Analogickou prací je kasule od brněnského výrobce parament Emanuela Wenera²⁴⁰. [87]

---

²³⁹ Ruth Hagen (cit. v pozn.4), kat.č.36,44.

²⁴⁰ Obrázek- [online]. [cit. 2005-06-18]. Dostupné z: <<http://cgi.ebay.com/ws/ eBayISAPI.dll?ViewItem&category=70992&item=6174581268&rd=1#ebayphotohosting>>.

V souvislosti s uvedenými kasulemi je možno připomenout francouzskou kasuli, navrženou a provedenou v Lyonu Henri Bellicardem, z roku 1906²⁴¹.

Hedvábná tkanina kasule nese červený základ se zlatým vzorem. Centrální postava Ježíše Krista je doplněna v horní části holubicí Duchu Svatého a postavou Boha Otce, ostatní prostor je zaplněn andělskými postavami, v převážné většině hrajícími na rozmanité hudební nástroje. V dolní části je na středu figura Panny Marie, po stranách obklopena skupinami apoštolů.

Figurální vyobrazení zaujímá celou plochu oděvu, dorzální kříž je pouze naznačen v obrysu pomocí aplikované borty.

Přes rozdílné pojetí rozložení figurálních prvků na plochu, je podoba s tkanými kříži předcházejících prací patrná jak v technice provedení, tak v tematické oblasti a formálním pojetí postav (centrální postavy en face, boční v profilu, typologie obličejů, utváření oděvů,...)²⁴².

Novodobý výrobek firmy Schreibmayr²⁴³ vychází ze stejných kompozičních principů jako jeho historizující vzory.[88]

Na počátku 20.století se uvádí existence katalogů tkaných prvků, například dorzálních štítků pluviálu, na jejichž ploše bylo vymezeno místo pro figurální scénu provedenou strojovou výšivkou²⁴⁴.

4.4.1. Výšivka křížkovým stehem

Mezi velice rozšířené techniky ručních výzdobných prací 19.století, patří výšivka používající křížkový steh.

---

²⁴¹ Christa C.Mayer-Thurman (cit. v pozn.70), kat.č.165.

²⁴² Obdobné pojetí je možno najít na lemovém okraji pluviálu freiburgské firmy Dischler, který je datován do roku 1901. - Ruth Hagen (cit. v pozn.4), kat.č.36.

²⁴³ Obrázek z nabídkového katalogu- [online]. [cit. 2005-06-10]. Dostupné z:<<http://www.schreibmayr.de/ProductDetail.asp?ProductID=1561&NextPage=%2FProductTree%2Easp%3FcategoryID%3D103%26PPP%3D%26SP%3D0>>.

²⁴⁴ Ingeborg Neubert (cit. v pozn.14), s.54, odkaz č.182.

Křížkový steh patří mezi techniky s počítanou nití, pracuje s přesně vymezenou pracovní jednotkou a jeho rozšíření souvisí s možností přesného přenosu vzoru.

Technika křížkového stehu je ideální vyšivací technikou pro laické vyšivačky a ženské spolky s rukodělným zaměřením.

Technika křížkové vyšivky byla používána také na historických paramentech.

Zeminová uvádí křížkový steh na církevním oděvu spíše za výjimečnou záležitost. Obvyklé je jeho profánní užití na interiérových textilních prvcích.

Barokní příklady obvykle pracují s celou plochou liturgického roucha, které je pracováno touto technikou. Pro jemnější výraz provádí velký a poloviční křížek (gros point a petit point).

Příkladem tohoto způsobu práce je kasule z majetku Umělecko-průmyslového muzea v Praze²⁴⁵, datovaná na počátek 18.století.

Zde je cele plocha kasule provedena velkým a malým křížkem, vzor s bujnými květy je vnitřně členěn třemi svislými pruhy.

Kombinace křížkové vyšivky s jiným druhem stehu je použita na výzdobě pluvíálu s motivem lebky²⁴⁶. Práce je datována do druhé třetiny 18.století.

V 19.století se křížková vyšivka obvykle objevuje pouze na aplikovaném prvku bohoslužebného oděvu, nejčastěji tvaru svislého pruhu nebo kříže dorzální a pektorální strany kasule.

Méně časté je použití křížkového stehu na celé ploše roucha.

---

²⁴⁵ Milena Zeminová (cit. v pozn.56), kat.č.33.

²⁴⁶ Ibidem, kat.č.88.

Toto pojetí se objevuje na kasuli s ústředním motivem beránka Božího na knize se sedmi pečetěmi²⁴⁷, která je určena jako pravděpodobně francouzská práce z doby kolem poloviny 19.století.

Kasule, pracována vlnou a hedvábím, je na dorzální straně členěna vyšitou bortou do tvaru latinského kříže s beránkem umístěným v křížení. Okolní prostor je zaplněn bujnými akantovými rozvilinami s květy.

Z českých prací 19.století je cele křížkovým stehem provedena kasule z majetku strahovských premonstrátů.[89]

Kasule s motivem kříže dorzální strany opakuje na straně pektorální část svislého břevna v podobě pruhu. Kříž je zde složen z navazujících oválných polí, doplněných rostlinnými prvky. Florální motivy s rozvilinami a mřížkovými výplněmi utváří ostatní plochu.

Na podšívce je kasule opatřena donačním nápisem s letopočtem, který práci datuje do roku 1860.

O něco málo mladší příklad křížkového stehu, který v kombinaci s dalšími vyšívacími stehy pokrývá celou plochu bohoslužebného oděvu, se objevuje na kasuli z kostela Sv.Cyrila a Metoděje v Karlíně.

Kasule patří do skupiny dochovaných parament, která tvořila liturgickou výbavu nově vystavěného karlínského kostela.

U spodního okraje dorzální strany je aplikován donační erb s letopočtem 1863.[57]

Plocha zadní strany kasule je vyčleněna latinskému kříži s lehce vykrojenými rameny, v křížení je nápis IHS, ve spodní části svislého břevna motiv hořícího srdce s trnovou korunou.

Okolí kříže je určeno pro akantové rozviliny s květy.

---

²⁴⁷ Peter Barnet- *Clothed in Majesty, European Ecclesiastical Textiles from the Detroit Institut of Arts*, Katalog výstavy, Detroit 1991, kat.č.34.

Ze stejného období jsou další dvě kasule z majetku karlínského kostela.

Fialová kasule je na dorzální straně opatřena křížem, vyšitým křížkovým stehem.[55]

Plochu dorzálního kříže vyplňují květy růží, které přetínají úseky nápisové pásky s textem „Rosu dejte nebesa, přste Spravedlivého!“, na pektorální straně pak svislý pruh doplňuje páska s letopočtem 1862.

U paty kříže zadní strany jsou aplikovány donační erby.

Červená kasule je zdobena svislým dorzálním pruhem.[56]
Křížkový steh zde vytváří pestrobarevné květy a listy na monochromním žlutavém pozadí.

U spodního okraje je aplikován donační erb.

Datace je shodná s předešlými dvěma kasulemi.

Dvě kasule ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea, mají na dorzální straně aplikovaný pruh s křížkovou výšivkou provedenou na kanavě.[90,91]

U obou jsou tematicky provedeny květy s listy, vše vychází ze středové linie. Pojetí dominantních rostlinných prvků je poměrně naturalistické s množstvím barevných odstínů a pozvolných přechodů stínování.

Datace se v obou případech pohybuje v období kolem nebo po polovině 19.století²⁴⁸.

---

²⁴⁸ Datace kolem nebo po polovině 19.století odpovídá dalším výšivkám provedeným touto technikou. Výzdoba středového pruhu kasule, pracovaná výšivkou křížkovým stehem a zároveň využívající naturalisticky podané rostlinné prvky, je datována do druhé třetiny 19.století.- Ruth Hagen (cit. v pozn.4), kat.č. 33.

Obdobně naturalistické pojetí florální výzdoby je použito na středovém pruhu kasule ze Strahova.[92]

Tematicky odlišným okruhem námětů křížkové výšivky použité na paramentech jsou gotizující prvky, nejčastěji kružbové motivy, pole vymezená arkádou s lomeným obloukem nebo užití stylizovaného písma.

Kasule ze sbírek parament Národního muzea, údajně provedená dle návrhu Jana Kouly, je ozdobena svislým pruhem pektorální i dorzální strany.[61]

Prostorové vymezení schematicky pojatým rostlinným prvkům tvoří obdélná pole završená lomeným obloukem a vloženým trojlaločným zakončením.

Datace kolem roku 1900.

Motivicky podobné jsou kasule ze strahovských sbírek.[93,94]

Dorzální kříž a pektorální pruh z Národního muzea [95] jsou provedeny křížkovou výšivkou na kanavě, rostlinné části výzdoby jsou stylizovány do lapidárních tvarů omezené barevnosti a celkově ovlivněny secesním cítěním tvaru (linie).

Datace je možná do počátku 20.století.

4.4.2. Výšivka barevným hedvábím

Klasické ruční provedení figurálních a ornamentálních částí výzdoby parament se objevuje ve sledovaném období souběžně se strojovou výšivkou. Charakterizuje také zakázky Paramentického ústavu Křesťanské akademie poslední čtvrtiny 19.století.

Návrhy figurálních vyobrazení od Františka Sequense použité na kasulích pro Plzeň, Klobouky na Moravě a později na kasuli kaple Strakovy akademie, jsou stejně jako rostlinný ornament jejich okolí, provedeny ruční výšivkou.[2,3,8]

Podle dochovaných fotografií se dá usuzovat na techniku krátkých plochých stehů, označovaných jako malba jehlou.

Tato technika je také na historických příkladech využita především na prvcích, vyžadujících jemnou barevnou modelaci.

Ve středověku byla pro podobné kvality využívána technika krátkých rozeklaných stehů, pracovaných barevným hedvábím.

Konkrétními příklady mohou být kvalitní vyšivačské práce, především s figurálními náměty, z oblasti paramentiky druhé poloviny 14.století²⁴⁹.

Technika plochého stehu je použita na výzdobě pektorálního a dorzálního vidlicového kříže kasule ze Strahova.[96]

Mandorlovitá pole tvořená rostlinnými úponky se střídajícími s květy růže a lilie ve vnitřním prostoru nahrazuje v místě křížení pole s figurální výzdobou. Postava Panny Marie se sepjatýma rukama na základně z obláček je na pektorální straně nahrazena medailonovým polem s mariánským monogramem.

Drobnými plochými stehy barevným hedvábím je provedena figurální výzdoba dorzálního štítu pluviálu ze Strahova.[97]

---

²⁴⁹ Kasule z Broumova, kasule z Rokycan, tzv. třeboňské antependium, vše 80.léta 14.století. - Výběr z literatury: Milena Zeminová- Malíři a vyšivači středověku, *Umění a řemesla* XXXV, 1990, 4, s.21-25; Milena Zeminová- K původu tzv.třeboňského antependia, *Časopis Národního muzea* 143, 1974, 3-4, s.118-150; Milena Zeminová- České gotické výšivky a jejich objednavatelé, *Umění a řemesla* XXIII, 1978, 2, s.23-29.

Architektonické orámování polopostavě Ježíše Krista zde tvoří výšivka kladeným zlatem, v kombinaci s aplikovanými pajetkami a skleněnými kameny.

Formálně výšivka zlatým dracounem tvoří arkádové pole s lomeným obloukem v archivoltě, od tohoto pole se směrem vně odštěpují listové větévky a stylizované květy.

Vlastní postava je provedena barevným hedvábím, inkarnát je dokolorován.

Velice blízké pojetí výšivky zlatým dracounem se objevuje na pluviálu z kostela Sv.Ludmily na Vinohradech [69], jeho štítek s případnou figurální výšivkou se však nedochoval.

Ruční výšivka barevným hedvábím plochými stehy se uplatnila, spolu s dalšími technikami a materiály, na kasuli se Sv.Václavem z kostela Sv.Ludmily.[71]

Zde je v místě křížení dorzálního kříže mandorlové pole s polopostavou světce. Výšivkou je proveden oděv a Václavovy atributy- knížecí čapka, kopí, meč a štít. Tvář a pravá ruka je aplikována- na hedvábném podkladu provedena jemnou malbou.

Jiná kasule z kostela Sv.Ludmily má na svém dorzálním kříži medailony tvaru čtyřlistu, v nichž jsou umístěny polofigury Ježíše Krista a čtyř evangelistů.[70]

Použitou technikou postav, oděvů i tváří, je malba jehlou barevným hedvábím, stehy jsou vedeny svisle. Postavy jsou aplikovány na zlatavém pozadí tkaniny čtyřlistu.

Na ornamentální části dorzálního kříže a pektorálního svislého pruhu je použito plného stehu.

Stejný typ listového ornamentu opakuje výzdoba kasule [54], vyrobená Paramentickým ústavem Křesťanské akademie pro kostel

Sv.Cyrila a Metoděje v Karlíně, patrně někdy na počátku 90.letech 19.století (kolem 1889).

4.4.3. Strojová výšivka

Kombinace strojové výšivky s aplikovanými prvky a malovanou polopostavou Sv.Terezie z Lisieux v místě křížení, je užitá na kasuli ze Strahova.[98] Datace je možná na konec 19.století.

4.4.4. Výšivka kovovými nitěmi

Výšivka, která jako materiál využívá kovové nitě, je v 19.století na paramentech využívána jednak jako autonomní technika, jednak v kombinaci s jinými vyšivacími technikami.

Pracovním materiálem jsou zlaté nebo stříbrné dracounové nitě. Dracoun je tvořen tzv. duší, tedy základem z hedvábných nebo jiných vláken, okolo které jsou obtočeny kovové nitě.

K podkladové tkanině je dracounová niť přichycena pomocnými stehy.

Výšivka může být kombinována s bulionem, spirálovitě stočeným kovovým drátkem, puklicemi, pajetkami a dalšími aplikacemi.

Historicky se výšivka zlatými nitěmi objevuje na středověkých pracích, často společně s technikou rozeklaných stehů pracovanou barevným hedvábím, kde vytváří zlaté pozadí figurálních výjevů.

Výšivka zlatým dracounem je použita na pretextách, které jsou druhotně uspořádány do tzv. třeboňského antependia²⁵⁰, datovaných do 80.let 14.století.

---

²⁵⁰ Milena Zeminová (cit. v pozn.52), s.165-168.

Na dorzálním kříži kasule z Rokycan, provedeném kombinací rozeklaných stehů na scéně Nanebevzetí korunované Madony a výšivky zlatem monochromního pozadí, je dracounová niť pomocí přichytných stehů modelována do tvaru vířivých kotoučů²⁵¹. Jinde pomocné nitě vytváří geometrický rastr kosočtverečných polí. Výšivka je určena jako česká práce kolem roku 1390.

Období pozdní gotiky využívá dracounové nitě pro silně plasticky pojatou výšivku, jejíž pojetí se svou trojrozměrností blíží sochařskému reliéfu.

Tento přístup je použit na kasuli s Pannou Marií typu Assumpty a Sv.Václavem z Moravské galerie v Brně, z roku 1487²⁵².

Jádrem plastických těl je formovaná cupanina, ke které jsou připojeny vyšívané části. Zlatý dracoun doplňují aplikované říční perly a výšivka barevným hedvábím.

Výšivka zlatým dracounem a perlami na plastickém jádru, je užitá na predele a vnitřních stranách křídel Hasištejnsko-lobkovického oltáře²⁵³.

Výzdoba, do dnešní doby torzálně zachovaná práce, byla sestavena druhotně v 70.letech 16.století.

Časově je datována do období 1532 (křídla) až 1574-1575 (predela s vyobrazením Kristova triumfu) .

Význam této práce je podložen znalostí jmen obou vyšívačů, Hanse Placka a malostranského Filipa Innderfeldera.

---

²⁵¹ Ibidem, s.168.

²⁵² Eliška Lysková a kol.- *Doteky minulosti, Mistrovská díla uměleckého řemesla od antiky po secesi, výstava ke 125. výročí založení Moravského umělecko-průmyslového muzea v Brně*, Katalog výstavy, Brno 1998, kat.č.6.

²⁵³ Miloslav Vlček- K restaurování a rekonstrukci Hasištejnsko-lobkovického oltáře, *Památky a příroda IV*, 1981, 6, s.28-31.

V pozdějších obdobích se výšivka zlatými nitěmi více osamostatnila, používána byla hlavně na ornamentálních námětech.

Kasule ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze je v ploše členěna na tři svislé pruhy, vyplněné ornamentální symetrickou výšivkou rostlinných prvků a rozvilin²⁵⁴.

Technicky tvoří základ kladené dracounové nitě, částečně doplněny barevným hedvábím a výšivkou stříbrným dracounem.

Kasule je určena jako česká práce po polovině 17.století, ke které existuje množství analogických prací v Čechách i v zahraničí.

Obdobné pojetí utváření vzoru, inspirované těmito výšivkami, se objevilo také v 19.století.

V barokním vyšívání byla zlatá výšivka podkládána jiným materiálem, byl tak dosahován efekt plastičnosti vyšívané práce. Hlavním tématem zůstává rostlinný ornament.

Liturgická souprava z premonstrátského kláštera v Chotěšově²⁵⁵, je cele provedena výšivkou zlatým dracounem a bulionem, s aplikací pajetek.

Části výšivky jsou pracovány plasticky přes podložku z lepenky a silné podkladové nitě.

Rozsáhlý soubor je prací vyšívácké dílny ženského chotěšovského kláštera z let 1749 až 1755, objednan byl pro opata mužského premonstrátského kláštera v Teplé, Heřmana Ambrose.

Technika výšivky dracounovými nitěmi je ve druhé polovině 19.století zastoupena na příklad na pluviálu ze Strahova [97] a pluviálu z kostela Sv.Ludmily v Praze.[96]

---

²⁵⁴ Milena Zeminová (cit. v pozn.56), kat.č.12.

²⁵⁵ Ibidem, kat.č.90-91.

Obě práce jsou uvedeny společně, z důvodu velice blízkého provedení výšivky.

Výzdoba pluviálu je soustředěna do lemového pruhu svrchního rovného okraje.

Na pluviálu ze Strahova je provedena dvojice velice pevně sepjatých úponků, pravidelně se křížících do tvaru drobných polí mandorlového tvaru. Z těchto polí se směrem vně odštěpují střídavě listy a květy. Výšivka je provedena zlatým kladeným dracounem, její součástí jsou aplikované zlaté pajetky a temně červené kameny.

Pruh pluviálu z vinohradského kostela tvoří opět dvojice křížících se úponků, zde ale vytváří volnější spojení v podobě větších polí tvaru mandorly. Od tohoto základu se odštěpují listy a růžicové květy. Techniku kladeného zlata doplňují opět granátově červené kameny a zlaté pajetky.

Dracounová výšivka je pomocí přichytných stehů formována do odlišných struktur.

Strahovský pluviál má zachovaný dorzální štítek, kde výšivka zlatým dracounem vymezuje prostor figurální výšivce, provedené barevným hedvábím.

Štítek pluviálu ze Sv.Ludmily se nedochoval.

Výšivka zlatými nitěmi se jako hlavní výzdobný prostředek objevuje na zelené kasuli z kostela Sv.Cyrila a Metoděje.[58]

Plocha obou dílů je členěna třemi svislými pruhy.

Výzdoba je organizována symetricky, po vzoru kasulí období kolem poloviny 17.století.

Kladený zlatý dracoun je ve vzoru doplněn bulionem a množstvím zlatých pajetek, ty tvoří v určitém pravidelném rozestupu, aplikovány na zelené základové tkanině, také pozadí vzoru.

Obdobné pojetí utváření vzoru, inspirované historickými výšivkami, je použito na kasuli ze sbírek pražského Umělecko-průmyslového muzea.[59]

Základ tvoří růžovo-červená tkanina, vzor je pracován stříbrným dracounem, reliéfně přes podložku.

Výrobce kasule byla brněnská firma E.Werner, datace je možná v období konce 19. až počátku 20.století.

Bohatá plastická výšivka zlatým dracounem je použita na celé ploše krémově bílé kasule ze souboru ve sbírkách Uměleckoprůmyslového muzea v Praze.[99]

Plocha kasule je členěna zlatou vyšivanou bortou na tři svislé pruhy, masivní rozviliny s odštěpujícími se plody granátových jablek a květy se vinou kolem těchto bort směrem z centrálního pole.

Kasule má na podšívce vyšit letopočet 1897.

4.5. Témata výzdoby

Mezi velmi oblíbené a často variované náměty liturgických rouch období historismu patří motiv Beránka Božího²⁵⁶ nebo téma pelikána krmícího mláďata vlastní krví²⁵⁷.

Oba tematické prvky patří mezi eucharistické motivy.

Společně se vyskytují na příklad na pretextách tzv.třeboňského antependia z 80.let 14.století, nebo na pokrývce (vélu?) s vyšitým letopočtem 1698²⁵⁸.

---

²⁵⁶ James Hall- *Slovník námětů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s.76; Jan Royt, Hana Šedinová (cit. v pozn.215), s.154-155.

²⁵⁷ James Hall (cit. v pozn.256), s.346; Jan Royt, Hana Šedinová (cit. v pozn.215), s.131.

²⁵⁸ Emanuel Poche, Josef Šámal (cit. v pozn.51), kat.č.69.

V rámci historizujících parament se setkávají na souboru, jehož výzdoba vyšívaná zlatými nitěmi je datována do roku 1910, určena jako práce mnichovské firmy Harslem²⁵⁹.

Beránek je umístěn do křížení dorzálního kříže, pelikán pak na střed pluviálového štítu. Ornamentální výzdobu tvoří úponky s vinnými hrozny, klasy a zakomponovaný motiv kalichu s hostií.

4.5.1. Beránek Boží

Samostatné použití motivu Beránka Božího na historickém liturgickém textilu je součástí výzdoby dorzálního kříže třeboňské kasule²⁶⁰ z 80.let 14.století, objevuje se na Krakovském rationale²⁶¹ z let 1384-85.

Na burse²⁶², ze druhé poloviny 16.století, je Beránek Boží s vítěznou korouhví. Krajkové velum²⁶³ má ne svém středu stejný motiv, datace je kolem roku 1730. Oba předměty jsou ze sbírek Umělecko-průmyslového muzea v Berlíně.

Španělská kasule²⁶⁴, datovaná na počátek 17.století, nese na svém dorzálním středovém pruhu motiv Beránka Božího, který je součástí ornamentální rostlinné výzdoby.

Beránek Boží na knize se sedmi pečetěmi je začleněn do výzdoby dorzální strany kasule²⁶⁵ ze druhé poloviny 18.století.

Z historizujících parament zastupuje užití motivu Beránka Božího kasule²⁶⁶ datovaná kolem poloviny 19.století, zde je v křížení pole

---

²⁵⁹ Ruth Hagen (cit. v pozn.4), kat.č.40.

²⁶⁰ František Matouš- Rožmberská kasule z konce 14.století, *Zvláštní otisk z výroční zprávy Městského muzea v Českých Budějovicích za léta 1926-1931.*

²⁶¹ Klemens Honselmann- *Das Rationale der Bischöfe*, Paderborn 1975, kat.č.6.

²⁶² Eva Mühlbacher (cit. v pozn.165),kat.č.44.

²⁶³ Ibidem, kat.č.72.

²⁶⁴ Saskia Durian-Ress (cit. v pozn.164), kat.č.61.

²⁶⁵ Ibidem, kat.č.111.

²⁶⁶ Peter Barnet a kol. (cit. v pozn.247), kat.č.34.

vymezené baldachýnem, pod kterým spočívá na kříži a knize s pečetěmi Beránek.

Stejný motiv je na vytkávaném kříži německé kasule²⁶⁷ ze druhé poloviny 19.století a také na kasuli²⁶⁸, jejíž základ tvoří tkanina ze čtyřicátých let 18.století, výšivka stříbrným dracounem je však německou prací z 19.století.

Do druhé poloviny 19.století je datována kasule²⁶⁹ s Beránkem Božím a korouhví s nápisem „Agnus Dei“.

Národní muzeum v Praze má ve svých sbírkách zlomek tkaniny [100] s Beránkem Božím²⁷⁰ a kasuli, jejíž vytkávaný dorzální latinský kříž má křížení podloženo čtvercovým polem s Beránkem Božím na knize se sedmi pečetěmi a křížem.[101]

Kasule je ze druhé poloviny 19.století²⁷¹.

4.5.2. Pelikán krmící svá mlád'ata

Motiv pelikána je použit na lemu pluviálu²⁷² označeném za anglickou práci z doby kolem poloviny 14.století. Zde je pelikán součástí větší figurální kompozice s tématem Jidášovy zrady Ježíše Krista.

Centrální výjev Jidášova polibku s vojáky po stranách, je umístěn v architektonickém orámování, v jehož vrcholu je hnízdo pelikána.

Pelikán jako součást většího celku je použit na vyšivaném výzdobném pruhu se stromem Jesse a ukřižováním²⁷³. Výšivka

---

²⁶⁷ Brigitte Tietzel (cit. v pozn.68), kat.č.9.

²⁶⁸ Ruth Hagen (cit. v pozn.4), kat.č.18.

²⁶⁹ Brigitte Tietzel (cit. v pozn.68), kat.č.3.

²⁷⁰ Na kartě uvedena datace druhá polovina 19.století, označení jako část výšivky.

²⁷¹ Na kartě je chybně uvedena datace druhá polovina 18.století.

²⁷² Inger Estham, Margareta Nockert- *Skatter I, Textilkammaren- Textile treasures*, Katalog Národního historického muzea, Stockholm 1987, s.14.

²⁷³ Christa C.Mayer-Thurman (cit. v pozn.70), kat.č.10.

barevným hedvábím je určena jako anglická práce ze třicátých let 14.století.

Pelikán krmící mláďata krví, tryskající z jeho hrudi, tvoří součást dvou kasulí italského původu. Kasule²⁷⁴ z vídeňského umělecko-průmyslového muzea je datována do let 1710-1720, londýnská kasule²⁷⁵ byla vyrobena Savario Cassellim v Bologni v letech 1776-1782.

Kasule z majetku Premonstrátů na Strahově [85] je na své dorzální straně opatřena latinským křížem, jeho původní podoba však odpovídá typu kříže se čtvercovým podložením křížení. Vytkávaný kříž má na svém středu motiv pelikána, břevna vyplňuje bujný rostlinný ornament s listy a odštěpujícími se květy. Ve svislém břevnu rostlinný prvek tvoří vzhůru stoupající zvlněnou úponku²⁷⁶. Datace je vzhledem k typu dorzálního kříže možná do druhé třetiny 19.století, nebo do období kolem poloviny století.

Tkaný kasulový kříž z Národního muzea v Praze [102] odpovídá typem latinskému kříži. Na bílém podkladě je zlatý vzor, který vytváří vzájemně propojená medailonová pole různých tvarů (kvadrilob, trojlíst, roseta), ta vyplňuje (shora) nápis „Ihs“, latinský kříž, pelikán a písmena alfa, omega. Pole s akantovými listy používají gotizující tvarosloví. Vzhledem k charakteru výzdoby je možné kříž určit do poslední třetiny 19.století, nebo na počátek 20.století²⁷⁷.

Obdobné spojení pelikána v medailonu s gotizujícími prvky je užito na kasuli ze Strahova [103], kruhový medailon je umístěn v křížení. Za hlavou pelikána, sehnutou k hrudi, vyrůstá latinský kříž,

---

²⁷⁴ Ibidem, kat.č.107.

²⁷⁵ Ibidem, kat.č.133.

²⁷⁶ Způsobem utváření rostlinného ornamentu se blíží kasuli z Mnichova, datovanou do roku 1845.- Lorenz Seelig (cit. v pozn.167), kat.č.171.

²⁷⁷ Uvedená datace na kartě 19.století.

předobraz Ježíše Krista je zde takto zesílen.

Téma pelikána použil na svých návrzích Josef Fanta. Pluviálový lem se štítkem a kasule souboru z katedrály Sv.Víta²⁷⁸ pochází z doby kolem roku 1910.[25]

4.5.3. Srdce Ježíše Krista, Boží oko, figurální motivy

K frekventovaným motivům výzdoby, kterým bylo obdobně jako u předešlých prvků vymezeno obvykle místo v křížení dorzálního kříže, patří srdce Ježíše Krista a Boží oko.

Hořící srdce sevřené trnovou korunou je centrálním motivem kříže dvou německých kasulí²⁷⁹, obě jsou určeny do druhé poloviny 19.století. Odlišuje je pojetí rostlinných prvků, vyplňujících břevna, první vychází ze zvlněné stoupající úponky, druhé je symetrické.

Kasule z majetku kanonie Premonstrátů na Strahově, má na svém základě aplikovaný latinský dorzální kříž se čtvercovým podložením, ze tkaniny imitující vzory druhé poloviny 18.století.[74]

V křížení je vyšit kruhový medailon v podobě trnové koruny, v jeho středu pak zlatým dracounem a barevným hedvábím Ježíšovo srdce. Tkanina aplikovaného kříže je patrně druhotně použita.

Motiv trojúhelníku Božího oka se objevuje na dvou tkaných dorzálních křížích německých kasulí²⁸⁰, první je datována do roku 1845, další do druhé čtvrtiny 19.století.

---

²⁷⁸ Z chrámu Sv.Víta je antependium (inv.č.V736) s pelikánem v centrálním medailonu a evangelisty v menších medailonech, datované do druhé poloviny 19.století.

²⁷⁹ Brigitte Tietzel (cit. v pozn.68), kat.č.10,11.

²⁸⁰ Lorenz Seelig (cit. v pozn.167), kat.č.171,172.

Kasule ze sbírky Bernheimer²⁸¹ je určena do druhé třetiny 19.století.

Dalšími možnými náměty jsou postavy Ježíše Krista²⁸², Panny Marie²⁸³, světců²⁸⁴ [97,96,71], nebo větší figurální celky.

4.5.4. Ornamentální výzdoba

Ornament, převážně rostlinného původu, doplňuje často hlavní motiv výzdoby.

Zde se podrobněji zmíním o autonomním typu ornamentální výzdoby, který vychází ze způsobu výzdoby kasulí kolem poloviny 17.století.

Plocha kasule (pektorální i dorzální díl) je v tomto pojetí členěna na tři svislé pruhy pomocí borty. Do takto vymezených pruhů je umístěna výzdoba, ve střední části symetricky pojatá, na bocích pak shodná zrcadlově. Základním prvkem výzdoby je rozvilinový úponek který se odvíjí střídavě vpravo a vlevo, a od něj se dále odštěpují květy.

Výšivka je pracována kovovými nitěmi, někdy akcentována barevným hedvábím.

Historickými příklady jsou kasule z Uměleckoprůmyslového muzea v Praze²⁸⁵, provedena barevně tónovanou zlatou a stříbrnou výšivkou, datovaná do období po polovině 17.století. Kasule z chrámu Sv.Víta „slaminou vyšíváná“²⁸⁶, je určena do 17.století. Stejný způsob

²⁸¹ Saskia Durin-Ress (cit. v pozn.164), kat.č.148.

²⁸² Polopostava Ježíše Krista na štítku pluviálu.

²⁸³ Postava Panny Marie na dorzálním kříži kasule.

²⁸⁴ Polopostava Sv.Václava na dorzálním kříži kasule.

²⁸⁵ Milena Zeminová (cit. v pozn.56), kat.č.12; Zeminová uvádí další příklady užití ornamentu.

²⁸⁶ Eduard Šittler, Antonín Podlaha- *Chrámový poklad u sv.Víta v Praze, jeho dějiny a popis*, Praha 1903, s.304.

utváření vzoru je užit na kasuli z majetku Křižovníků²⁸⁷, provedené výšivkou kladeným zlatem.

Kasule ze zeleného rypsu z kostela Sv.Cyrila a Metoděje v Karlíně [58], uplatňuje stejné schéma vzoru. Obě strany kasule jsou úzkou zlatou bortou členěny na tři svislá pole, ta vyplňuje výšivka kladeným zlatem s aplikací pajetek a zlatého bullionu.

Středový pruh tvoří dvojice symetrických úponek, vytvářejících mandorlovitá pole přepásaná motivem koruny. Odštěpující se plody zastupuje granátové jablko ve stylizované podobě, lilie, tulipán.

Boky vyplňuje úponka se spirálovitě zatočenými odštěpkami, zakončenými květy. Plochá výšivka zlatým dracounem je doplněna zlatými pajetkami, které v pravidelných intervalech zdobí plochu podkladové tkaniny vzoru.

Kasule může mít souvislost s druhou vlnou výbavy kostela Sv.Cyrila a Metoděje v roce 1889, kdy bylo třeba, po pětadvaceti letech fungování kostela, obnovit a doplnit liturgická roucha²⁸⁸. Nedá se vyloučit že vznikla v okruhu Křesťanské akademie, časopis *Method* uvádí příklady liturgických oděvů, na kterých byly použity vzory historických rouch, Paramentickým ústavem restaurovaných²⁸⁹.

Růžovo-červená kasule ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze[59], má stejně pojatý vzor plastické výšivky stříbrným dracounem.

Plocha saténového podkladu je opět členěna na tři svislá pole, se symetrickou výšivkou středu a zrcadlově shodných boků.

---

²⁸⁷ Bez inv.č.

²⁸⁸ *Method* XV, 1889, 1, s.10-11.

²⁸⁹ „...za ozdobu středních pasů upotřebeno renesančních motivů z druhé poloviny 17.století, zachovaných na kasuli v knížecím arcibiskupském semináři, loňského roku restaurované...“- *Method* XXIV, 1898, 5,6, s.70-71.

Rozdílné je technické provedení reliéfní výšivkou, pracovanou přes podložku a pojetí rostlinných prvků výzdoby. Především výzdoba středového pole je zhuštěná a působí více hrubě.

Kasule je na podšívce opatřena štítkem výrobce, tím je firma Emanuel Werner z Brna.

Datace se pohybuje na konci 19. nebo začátku 20. století.

4.5.5. Erby

Použití erbu na liturgickém oděvu se jistě nedá chápat jako výzdobný motiv, do této kapitoly však byly zařazeny díky svému textilnímu provedení a začlenění do plochy výzdoby.

Erby připojené k paramentům upomínají na donátora či donátorku oděvu, někdy také zároveň na autora provedení²⁹⁰.

Jindy je do plochy začleněn erb církevního hodnostáře²⁹¹, pro kterého byl oděv zhotoven.

V kostele Sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně se zachovaly tři kasule, jejichž výzdoba je provedena výšivkou křížkovou nebo obdobnou technikou počítané nitě. [55,56,57]

Význam zmíněných tří kasulí tkví ve skutečnosti, že všechny pocházejí z období založení kostela, jedna nese letopočet 1862 [55], tedy rok před otevřením karlínského chrámu, jiná má vyšit rok 1863. [57]

Každá je také opatřena donačními erby. Ty jsou umístěny ve spodní části dorzální strany a představují vždy dvojici erbů, příslušející mužské a ženské rodové větvi, spojené sňatkem.

---

²⁹⁰ Erby jsou opatřeny dvě kasule (inv.č.5 065, 5 085) ze zámku Žleby, které Zeminová určila do 40. let 19. století, autorkou výzdoby je zde Gabriela roz. Lobkowiczová, v roce 1811 provdaná za Vincence Auersperga. - Za informace o kasulích děkuji PhDr. Evě Uchalové.

²⁹¹ Na příklad kasule a pluviál pro arcibiskupa Huyna, navržená Josefem Fantou v letech 1916-1918. [32,33]

Technicky je provedení erbů totožné. Štíty a koruny erbů jsou plastické, s aplikovanými tkaninami (temně červený samet korun, různobarevné tkaniny polí štítu) a výšivkou barevným hedvábím, zlatým dracounem a bullionem, zlatými pajetkami.

Erby jsou aplikovány na tkaninu či výšivku kasule.

Společným prvkem je pak vždy přítomnost lobkowiczského erbu.

V prvním případě [55], se jedná o dvojici lobkowiczských erbů, umístěných symetricky u paty dorzálního kříže.

U druhé [56] se objevuje u spodního okraje dorzálního výzdobného pruhu spojení lobkowiczského erbu (vlevo) se schwarzenberským (vpravo), završené korunou.

Třetí kasule [57] má erb proveden nejhonosněji. Na hermelínové půdě završené korunou je dvojice erbů, která naleží rodu Lobkowiczů (vlevo) a Liechtensteinů (vpravo). Oba štíty jsou spojeny řetězem Řádu zlatého rouna a doplněny letopočtem 1863.

Jak již bylo výše zmíněno, v době otevření novostavby karlínského kostela roku 1863, proběhla v Praze výstava parament, která byla k této příležitosti zhotovena a kostelu věnována.

Ve zprávě²⁹² o této výstavě jsou zmíněni také vybraní významní donátoři. Mezi nimi zástupce rodu Lobkowiczů- kněžna Zdenka.

Z uvedených tří kasulí, které se v karlínském kostele dodnes dochovaly, by tak bylo možné připsat zmíněné dárkyni Zdence z Lobkowicz fialovou kasuli.[55]

Ta jako jediná nese na pravé (heraldicky levé) straně, tedy straně která zastupuje ženskou rodovou větev, lobkowiczský erb.

Předpokládáme-li u této kasule s dvojicí lobkowiczských erbů, sňatek dvou zástupců téhož rodu, je možnou donátorkou Marie Sidonie zv.Zdena (1828-1917) z mělnické větve, která se roku 1848 stala druhou manželkou Josefa Františka Karla (1803-1875), majitele

---

²⁹² *Časopis katolického duchovenstva*, 1863, s.473.

Dolních Beřkovic a Cítova²⁹³. Zbylé dva erby odkazují na donátory do mužské větve lobkowiczského rodu.

U spojení lobkowiczského erbu se schwarzenberským na červené kasuli [56], se nabízí spojení rodičů Marie Sidonie, její otec August Longin Josef Lobkowicz (1797-1842) se oženil s M. Annou Bertou ze Schwarzenbergu (1807-1883).

Stejně tak lze tuto heraldickou kombinaci použít pro rodiče jejího chotě Josefa Františka Karla, kteří však již v roce 1863 byli po smrti. Jeho otec Josef František Maxmilián Lobkowicz (1772-1816) měl za manželku Reginu princeznu ze Schwarzenbergu (1775-1816)²⁹⁴.

Také pro spojení lobkowiczského erbu s liechtensteinským na bělavé kasuli [57] se nabízí dvojice potencionálních donátorů.

Oba jsou bratry Josefa Františka Karla, manžela Marie Sidonie a oba se oženili se zástupkyní liechtensteinského rodu.

Ferdinand Josef Jan Lobkowicz (1797-1868) si v roce 1826 vzal za manželku Marii princeznu z Liechtensteinu (1808-1871), Ludvík Jan Karel Lobkowicz (1807-1882) měl za ženu Leopoldinu princeznu z Liechtensteinu (1815-1899)²⁹⁵.

Předpokládaným donátorem je starší z obou bratrů, Ferdinand Josef Jan, vévoda roudnický, který roku 1830 předal panství Dolní Beřkovice a Želeč choti Marie Sidonie a o šest let později se stal rytířem Řádu zlatého rouna, které je na honosném erbu třetí kasule provedeno²⁹⁶.

---

²⁹³ Marie Mžuková, Petr Mašek, Stanislav Kasík- *Lobkowiczové, dějiny a genealogie rodu*, České Budějovice 2002, s.150, 177-178.

²⁹⁴ Ibidem, s.176,142.

²⁹⁵ Ibidem, s.146,150.

²⁹⁶ Za pomoc při určování jednotlivých erbů a jejich možných majitelů děkuji PhDr.Milanu Bubnovi z filozofické fakulty UK a PhDr.Petru Maškovi z Národního muzea, oddělení zámeckých knihoven.

5. Závěr

Základní otázka po vztahu historismu a liturgického textilu, položená v úvodu této práce, se zdá být kladně zodpovězena. Historismus na paramentech přesahuje obvyklé časové vymezení druhou polovinou 19.století a překračuje hranici 20.století, ačkoliv v této době již mohl být, a v některých případech byl nahrazen novým uměleckým názorem- secesí.

Sledujeme-li časový přesah historismu, je třeba zároveň připomenout působení odlišných inspiračních vlivů v období historických slohů, konkrétně na liturgickém textilu se projevující zájem o lidovou tvorbu, který byl podnícen Národopisnou výstavou Československou v roce 1895. Návrhy parament od Josefa Šímy staršího pracují s ornamentem výšivky Polabí.

V domácím prostředí se historismus projevuje na výrobcích Paramentického ústavu Křesťanké akademie, pro který v poslední čtvrtině 19.století navrhovali bohoslužebný oděv umělci František Sequens, Antonín V.Barvitius a Josef Mocker.

Na figurální témata specializovaný Sequens spolupracoval s renesančně zaměřeným Barvitiem, z jeho prací se podařilo dohledat pouze návrh pluviálu pro papeže Lva XIII., je však cenný především z toho důvodu, že se jedná o detailně rozpracovaný nákras pro vyšíváče (vyšíváčku).

Spolupráce dvojice Sequens a Mocker je zastoupena třemi zjištěnými pracemi, dary pro kardinála Schwarzenberga i kasule Strakovy akademie uplatňují gotické tvarosloví.

Z historických předloh čerpaly výzdobné prvky jak námětově, zde s poukazem na to, že určitá (figurální) témata charakterizují to které historické období, ale zároveň se objevují napříč slohy, tak formálně.

Tkaniny, které kopírují či volně variují historické vzory, byly Paramentickým ústavem z počátku dováženy, zmiňováno je především textilní centrum Krefeld a Vídeň. Shodné desény tkanin se objevují na zakázkách většího časového rozpjetí, velká obliba patří tkaninám s motivem granátového jablka. Tento typ tkanin je použit také na výrobcích z první čtvrtiny 20.století.

Období počátku 20.století zastupuje Paramentický ústav svými návrhy Josef Fanta, jehož práce již patří secesnímu cítění. V některých případech dochází k zajímavému propojení nového formálního pojetí výzdoby parament s historickými vzory.

Někde se zdá být použití historizujícího prvku záměrné, podobně jako je tomu na kasuli se Sv.Václavem pro stejnojmenný kostel v Bohnicích, jehož základem je damašek se vzorem vycházejícím z desény tkaniny tzv.svatováclavské kasule.

Významné jsou Fantovy soupravy pro chrám Sv.Víta (1910), nebo pro Svatou Horu (1932).

Do doby před založením Křesťanské akademie patří zakázka pro kostel Sv.Cyrila a Metoděje v Karlíně z roku 1863. Neorománské pojetí liturgického oděvu navrženého Bedřichem Wachsmannem koresponduje s architekturou kostela.

Ze stejného období a místa pochází umělecky méně významné donace zástupců šlechtických rodů. Důležitost těchto liturgických rouch spočívá ve znalosti jejich donátorů a donátorek (možná zároveň i tvůrkyň), které je možno určit díky rodovým erbům aplikovaným na oděvech.

V souvislosti s novostavbami kostelů druhé poloviny 19.století je slohová jednota architektury a oděvní výbavy spíše vyjímečná. Jiná karlínská kasule je ozdobena výšivkou, jejíž kořeny jsou pozdně

renesanční. Základem parament neogotického kostela Sv.Ludmily na Vinohradech jsou tkaniny vycházející z barokních vzorů.

Jestliže paramenta 19. a počátku 20. století charakterizuje malá míra možnosti jejich přesného časového určení, platí to především pro běžnou produkci liturgického textilu.

Výrobky Paramentického ústavu jsou zmiňovány na stránkách časopisu *Method*, některé bylo možné určit díky torzu archivu Paramentického ústavu Křesťanské akademie. Činnost ostatních firem a dílen specializujících se na výrobu parament je známa minimálně. V obrazové části jsou zahrnuty práce Josefa Neškudly z Jablonného nad Orlicí a Emanuela Wenera z Brna, jejichž výrobky patří již 20.století.

Také čeští výrobci tkanin a potencionální dodavatelé pro výrobce parament (Paramentický ústav) jsou nezpracovanou oblastí.

V tomto směru diplomová práce „Církevní textil období historismu“ otvírá řadu příbuzných témat a měla by být výchozím bodem dalšího bádání na půdě liturgického textilu sledovaného období.

6. Bibliografie

- Akademie křesťanská v Praze*, nabídkový katalog, nedatováno (r.1932 nebo po r.1932), strany nečíslovány.
- Anděla Horová (ed.)-*Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha 1995.
- Architekt Jan Koula, *výstava ke 100. Výročí narození*, Katalog Národního technického muzea, Praha 1955.
- Klara Antons- *Paramente, Dimension der Zeichengestalt*, Regensburg 1999.
- Peter Barnet- *Clothed in Majesty, European Ecclesiastical Textiles from the Detroit Institut of Arts*, Katalog výstavy, Detroit 1991.
- Antonín V.Barvitijs- Bericht über die Ausstellung Geschenke für Papst Leo XIII. in Prag, Prag 1887, novinový výstřížek.
- Nina Bažantová- *Pohřební roucha českých králů*, Praha 1993.
- Nina Bažantová- Mitra svatého Vojtěcha, *Památky a příroda XXI*, 1998, 7, s.401-406.
- Barbara Beaucamp-Markowsky – Inspiriert und Imitiert, Anmerkungen zu Seidengeweben des 19.Jahrhunderts, in: *Documenta Textilia*, München, 1981, s.261-268.
- Oldřich J.Blažiček, Jiří Kropáček- *Slovník pojmů z dějin umění*, Praha 1991.
- Franz Bock- *Commentar zu der mittelalterlichen Kunst-Ausstellung zu Crefeld, die Geschichte der Paramentik und der kirchlichen Gefäße vom 10.-16.Jahrhundert*, Katalog výstavy, Krefeld 1852.
- Franz Bock- *Das heilige Köln*, Leipzig 1858.
- Franz Bock- *Katalog der Ausstellung von neueren Meisterwerken mittelalterlichen Kunst*, Katalog výstavy, Aachen 1862.
- Thomas Brandlmeier- Vom Luxusartikel zum Konsumgut. [online]. [cit. 2005-06-30].Dostupné z: <<http://www.deutsches-museum.de/ausstell/meister/web.htm>>.
- Jarmila Brožová- *Historismus, umělecké řemeslo 1860- 1900*, Katalog výstavy Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, 1975, stránky nečíslovány.
- Hana Čížinská- *Beuronská umělecká škola v opatství sv.Gabriela*, Praha 1999.
- Jarmila Brožová- Umělecké řemeslo historismu, Čechy 1860-1890, in:Taťána Petrasová, Helena Lorenzová (ed.)- *Dějiny českého výtvarného umění 1780-1890*, III/2, Praha 2001.
- Zoroslava Drobná- *Les Trésors de la Broderie Religieuse en Tchecoslovaquie*, Praha 1950.
- Saskia Durian-Ress- *Meisterwerke mittelalterlicher Textilkunst aus Bayerischen Nationalmuseum*, München 1986.
- Saskia Durian-Ress- *Textilien Sammlung Bernheimer- Paramente 15.-19.Jahrhundert*, München 1991.
- Inger Estham, Margareta Nockert- *Skatter I, Textilkammaren- Textile treasures*, Katalog Národního historického muzea, Stockholm 1987.
- Ernst Flemming- *Encyclopedia of Textiles*, London 1958.
- Jitka Gollerová-Plachá- *Látky z pražské královské hrobky*, Praha 1937.
- Ruth Hagen- *Die Paramente der Heidelberger Jesuitenkirche*, Heidelberg 1990.
- Jaroslav Halada, Milan Hlavačka- *Světové výstavy od Londýna 1851 po Hannover 2000*, Praha 2000.
- James Hall- *Slovník námětů ve výtvarném umění*, Praha 1991.
- Zdeňka Hledíková, Jaroslav V.Polc (usp.)- *Pražské arcibiskupství 1344-1994*, sborník statí o jeho působení a významu v české zemi, Praha 1994.
- Klemens Honselmann- *Das Rationale der Bischöfe*, Paderborn 1975.
- Jubilejní výstava- 50 let výtvarné práce, architektura, byt- užité umění 1885-1935*, Katalog Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, 1935.

- Donald King, Monique King- Silk weaves of Lucca in 1376, in: *Opera Textilia Variorum Temporum*, Stockholm, 1988, s.67-76.
- Brigitte Klesse- *Seidenstoffe in der italienischen Malerei des 14.Jahrhunderts*, Bern 1967.
- K.Konrád- Církevní umění na rakouské výstavě Ve Vídni leta páně 1887, *Method XIII*, 1887, 12, s.140.
- Ludmila Kybalová- Historismus na synagogálních textiliích devatenáctého a počátku dvacátého století, *Starožitnosti a užité umění* 12, 1996, s.10- 12.
- Eliška Lysková a kol.- *Doteky minulosti, Mistrovská díla uměleckého řemesla od antiky po secesi, výstava ke 125. výročí založení Moravského umělecko-průmyslového muzea v Brně*, Katalog výstavy, Brno 1998.
- Ladislav Machoň- Architekt Jan Koula, úvodní slovo k otevření výstavy k oslavě stého výročí narození umělce v Národním technickém muzeu, in: *Sborník Národního technického muzea*, Praha 1956, s.142-145.
- Barbara Markowsky- *Europäische Seidengewebe des 13.-18. Jahrhunderts*, Katalog des Kunstgewerbemuseums Köln, Köln 1976.
- František Matouš- Rožmberská kasule z konce 14.století, *Zvláštní otisk z výroční zprávy Městského muzea v Českých Budějovicích za léta 1926-1931*.
- Christa C.Mayer-Thurman- *Raiment for the Lord's Service, a Thousand Years of Western Vestments*, Katalog výstavy, Chicago 1975.
- Anežka Merhautová (ed.)- *Katedrála sv.Víta v Praze*, Praha 1994.
- Antoneliana Molle- *Tessuti antichi nelle chiesi di Arona a cura di Donata Devoti e Giovanni Romano*, Katalog výstavy, Torino 1981.
- Barbara Mundt- *Die deutschen Kunstgewerbemuseen im 19.Jahrhundert*, München 1974.
- Barbara Morris- *Victorian Embroidery*, London 1962.
- Eva Mühlbacher- *Europäische Stickereien vom Mittelalter bis zum Jugendstil aus der Textilsammlung des Berliner Kunstgewerbemuseums*, Katalog Staatliche Museen zu Berlin, Berlin 1995.
- Marie Mžyková, Petr Mašek, Stanislav Kasík- *Lobkowiczové, dějiny a genealogie rodu*, České Budějovice 2002.
- Ingeborg Neubert- *Die Krefelder Paramentenstoffproduktion 1852-1914, Paramente aus Rheinland im 19.Jahrhundert*, disertační práce, filozofická fakulta Rýnsko-Vestfálské Technické vysoké školy, Cáchy 1990.
- Karel Otavský- *Franz Bock: known or unknown?*, text přednášky, Krefeld 1984.
- Snježana Pavičic- *Crkveni tekstil Hrvatskoga povijesnog muzeja*, Katalog výstavy, Záhřeb 1998.
- Antonín Podlaha, Eduard Šittler- *Vyšivaná roucha bohoslužebná na národopisné výstavě Československé*, *Method XXI*, 1895, 10, s.112-116; *Method XXI*, 1895, 11, s.121-126; *Method XXI*, 1895, 12, s.133-137; *Method XXII*, 1896, 1, s.1-3, *Method XXII*, 1896, 2, 30-32, *Method XXII*, 1896, 40-43, *Method XXII*, 1896, 5,6, 53-56; *Method XXII*, 1896, 7, s.73-78; *Method XXII*, 1896, 8, s.85-89; *Method XXII*, 1896, 10, s.110-113.
- Antonín Podlaha, Eduard Šittler- *Chrámový poklad u sv.Víta v Praze, jeho dějiny a popis*, Praha 1903.
- Antonín Podlaha- *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Českobrodském*, Praha 1907.
- Emanuel Poche, Josef Šámal- *Výstava církevních výšivek v Čechách*, Katalog výstavy, Praha 1938.
- John Pope-Hennessy a kol.- *Victorian Church Art*, Katalog výstavy Victorian and Albert Museum, London 1971.
- Miroslav Pojsl- *Svatý Hostýn, bazilika Nanebevzetí Panny Marie, Velehrad* 1992.
- Rudolf Reichelt- *Das Granatapfelmotiv in der Textilkunst*, Berlin 1956.
- Jan Royt, Hana Šedinová- *Slovník symbolů- kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.

Lorenz Seelig- *Kirchliche Schätze aus bayerischen Schlössern*, Katalog výstavy Residenz München, Berlin 1984.

A. Soldát- O účelnosti liturgických předpisů k barvě a látce paramentů, *Method XXIV*, 1898, 11,12, s.121-130.

Dana Stehlíková- *Klenotnice Vyšehradské kapituly, pretiosa a paramenta deseti století*, Katalog výstavy Národního muzea, Praha 2001, stránky nečíslovány.

Karen Stolleis- Ein Spätgotische Kaselbesatz aus dem Umkreis des Meisters von Alkmaar, in: *Opera Textilia*, Stockholm 1988, s.77-92.

Karen Stolleis- *Messgewänder aus deutschen Kirchenschätzen vom Mittelalter bis zur Gegenwart*- Regensburg 2001.

Středověké umělecké řemeslo ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, Katalog výstavy, Praha 1986.

Brigitte Tietzel- *Paramente des 19.Jahrhundert aus Kölner Kirchenbesitz*, Katalog výstavy, Köln 1980.

Josef Tumpach, Antonín Podlaha- *Český slovník bohovědný*, Praha 1912.

Renata Tyršová- O pěstování národního vyšívání, *Český lid IV*, 1895, s.42-49.

Josef Vajs- K pětadvacetiletému výročí trvání Křesťanské akademie, *Method XXVII*, 1901, 9,10, s.97-102.

Miloslav Vlk- K restaurování a rekonstrukci Hasištejnsko-lobkovického oltáře, *Památky a příroda IV*, 1981, 6, s.28-31.

Hana Volavková- *The synagogue treasures of Bohemia and Moravia*, Prague 1949.

Zdeněk Wirth- *Dílo arch. Dr. h. c. Josefa Fanty k 95. Narozeninám umělcovým*, Katalog Uměleckoprůmyslového muzea, Praha 1951-1952.

Milena Zeminová- *Barokní textilie, ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze*, Katalog výstavy, Praha 1974.

Milena Zeminová- K původu tzv.třeboňského antependia, *Časopis Národního muzea* 143, 1974, 3-4, s.118-150.

Milena Zeminová- České gotické výšivky a jejich objednavatelé, *Umění a řemesla XXIII*, 1978, 2, s.23-29.

Milena Zeminová- Malíři a vyšívači ve středověku, *Umění a řemesla XXV*, 1980, 4, s.21-25,69.

Milena Zeminová- Středověká tkanina královského původu, in: *Acta UPM*, XV, Praha 1980, s. 30-51.

Milena Zeminová- Textilie, in: *Dějiny uměleckého řemesla a užitého umění v českých zemích od Velké Moravy po dobu gotickou*, Praha 1999, s.65-72,153-175.

Čeněk Zíbrt- O praktickém použití lidového ornamentu českého I., *Český lid V*, 1896, s.39-45.

Čeněk Zíbrt- O praktickém použití lidového ornamentu českého II., *Český lid VI*, 1897, s.48-53.

Časopisy:
 Method
 Časopis katolického duchovenstva
 Internetové adresy:
 <<http://www.deutsches-museum.de/ausstell/meister/web.htm>>.
 <<http://www.jablonneno.cz/index.php?id=12>>.
 <[http://www.praha8.cz/\(phtldw5554vrdvvy2vnymcrv\)/zdroj.aspx?typ=2&id=47&sh=234441848](http://www.praha8.cz/(phtldw5554vrdvvy2vnymcrv)/zdroj.aspx?typ=2&id=47&sh=234441848)>.
 <<http://www.schreibmayr.de/ProductDetail.asp?ProductID=1561&NextPage=%2FProductTree%2Easp%3FcategoryID%3D103%26PPP%3D%26SP%3D0>>.
 <<http://cgi.ebay.com/ws/eBayISAPI.dll?ViewItem&category=70992&item=6174581268&rd=1#ebayphotostaging>>.

7. Příloha

7.1. Textová část

1/ MITRA

pro opata želivského kláštera Arnošta Sychravu a pro českobudějovického biskupa Jana Valeriána Jirsíka 1876
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.18 textu

2/ KASULE

návrh František Sequens, 1877
pro arciděkanský chrám v Plzni
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.19,22,69,101 textu

3a,b/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

návrh patrně František Sequens, 1877
pro Klobouky na Moravě
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.22,69,101 textu

4/ KASULE, kresba dorzální strany

návrh František Sequens, Josef Mocker, 1883
pro kardinála Bedřicha knížete Schwarzenberga
reprodukce: *Method IX*, 1883, 8,9, s.100.
viz.s.23,28,69 textu

5/ PLUVIÁL, kresba

návrh František Sequens, Josef Mocker, 1883
pro kardinála Bedřicha knížete Schwarzenberga
reprodukce: *Method IX*, 1883, 10,11, s.124.
viz.s.23,26,28,88 textu

6/ PLUVIÁL

návrh František Sequens, Antonín V.Barvitijs, 1887
pro papeže Lva XIII.
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.23,26,33,88 textu

7a,b,c,d,e/ NÁVRH PLUVIÁLU, kresba

Antonín V.Barvitijs, 1887
pro papeže Lva XIII.
Uměleckoprůmyslové muzeum, Praha
viz.s.33 textu

8/ KASULE

návrh František Sequens, Josef Mocker, 1897
pro kapli Sv.Václava Strakovy akademie
reprodukce: *Method XXIII*, 1897, 9,10, s.106.
viz.s.24,101 textu

9/ KASULE, kresba dorzální strany

návrh Josef Mocker, 1883
pro kardinála Bedřicha knížete Schwarzenberga
reprodukce: *Method IX*, 1883, 8,9, s.88.
viz.s.28,69 textu

10/ MITRA, kresba

návrh Josef Mocker, 1883
pro kardinála Bedřicha knížete Schwarzenberga
reprodukce: *Method IX*, 1883, 10,11, s.125.
viz.s.28 textu

11/ MITRA, kresba

návrh Josef Mocker, 1884
pro českobudějovického biskupa Františka de Paula hraběte Schönborna
reprodukce: *Method X*, 1884, 8,9, s.31.
viz.s.29 textu

12a,b,c/ KASULE, pektorální strana, dorzální strana, PLUVIÁL

návrh ornamentální části patrně Josef Mocker, 1897
pro faráře Kasimíra Reichlina a faráře J.M.Koudelku, Cleveland, USA
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
reprodukce: *Method XXIII*, 1897, 5,6, s.92,93.
viz.s.88 textu

13a,b,c,d/ KASULE, zadní strana fotografie s přípisem, PLUVIÁL, zadní strana fotografie s přípisem

návrh patrně Josef Mocker, 1891
řád Křižovníků s červenou hvězdou
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.30 textu

14/ KASULE

návrh Josef Mocker, 1897
pro královehradeckého biskupa Brynycha
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.30 textu

15/ PRAPOR

návrh Josef Fanta, 1901
pro Patronát mládeže, Praha
reprodukce: *Method XXVII*, 1901, 9,10, s.100,101.
viz.s.38 textu

16/ KASULE

návrh Josef Fanta, 1901
pro faráře Antonína Hynka, Cleveland, USA
reprodukce: *Method XXVII*, 1901, 9,10, s.98,99.
viz.s.38 textu

17a,b/ KASULE, pektorální a dorzální strana

návrh Josef Fanta, první čtvrtina 20.století
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.38,40 textu

18a,b/ KASULE, pektorální a dorzální strana

návrh Josef Fanta, první čtvrtina 20.století
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.38 textu

19/ KASULE

první čtvrtina 20.století
řád Křižovníků s červenou hvězdou
zelená damašková tkanina, dorzální latinský kříž s aplikací a výšivkou převážně
zlatem, kruhový medailon s monogramem „XP“ a písmeny alfa, omega ve
stylizovaném ozáření, ve spodní části klasy
D:108cm, Š:79cm
soubor: štola
viz.s.38 textu

20/ KASULE

návrh Josef Fanta, 1903
pro královehradeckého biskupa Doubravu
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.40 textu

21/ PLUVIÁL

návrh Josef Fanta, 1903
pro královehradeckého biskupa Doubravu
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.40 textu

22/ MITRA

návrh Josef Fanta, 1903
pro královehradeckého biskupa Doubravu
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.41 textu

23/ MITRA

návrh Josef Fanta, 1903
pro královehradeckého biskupa Doubravu
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.41 textu

24/ PLUVIÁL

návrh Josef Fanta, patrně 1903
pro královehradeckého biskupa Doubravu
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.42 textu

25/ PLUVIÁL

návrh Josef Fanta, kolem 1910
katedrála Sv.Víta, Praha
reprodukce: Emanuel Poche, Josef Šámal- Výstava církevních výšivek v Čechách,
Katalog výstavy, Praha 1938, kat.č.218.
viz.s.42,111 textu

26a,b/ MITRA

návrh Josef Fanta, kolem 1910
pro generálního vikáře T.Opatrného
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.42,44 textu

27a,b/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

návrh Josef Fanta, 1912
pro Svatý Hostýn
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.44 textu

28/ NÁVRH KASULE, kresba

Josef Fanta, 1912
pro sv.Hostýn
reprodukce: Josef Tumpach, Antonín Podlaha- Český slovník bohovědný, Praha 1912,
příloha II.
viz.s.44 textu

29/ KASULE

návrh Josef Fanta, po roce 1910 (až 30.léta 20.století)
přípis na zadní straně fotografie „Amerika- P. Matějů“
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.45 textu

30a,b/ KASULE, pektorální a dorzální strana

návrh Josef Fanta
pro Karlštejn, kolem roku 1914
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.45 textu

31a,b/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

návrh Josef Fanta, kolem roku 1914
pro Karlštejn
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.46,70 textu

32a,b/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

návrh Josef Fanta, 1916-1917
pro arcibiskupa Pavla Huyna
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.47 textu

33/ PLUVIÁL

návrh Josef Fanta, 1916-1918
pro arcibiskupa Pavla Huyna
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.47 textu

34/ KASULE

návrh Josef Fanta, 1914-1919
pro kostel Sv.Václava v Bohnicích
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.48,91 textu

35/ PLUVIÁL

návrh Josef Fanta, 1914-1919
pro kostel Sv.Václava v Bohnicích
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.49 textu

36/ PLUVIÁL

návrh Josef Fanta, 1914-1919
pro kostel Sv.Václava v Bohnicích
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.49 textu

37/ PLUVIÁL

návrh Josef Fanta, 1914-19
pro kostel Sv.Václava v Bohnicích
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.49 textu

38/ PLUVIÁL

návrh Josef Fanta, 1914-19
pro kostel Sv.Václava v Bohnicích
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.91 textu

39/ KASULE

návrh tkaniny Josef Fanta
pro velmistra řádu Vlasáka, datovaná 1937
řád Křižovníků s červenou hvězdou
červená tkanina se zlatým vzorem, motiv lilie, olemování a vnitřní členění plochy
kasule na tři svislé pruhy, pomocí zlaté paličkované krajky
na podšívce donační nápis s letopočtem 26.4.1937
viz.s.50 textu

40a,b/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

návrh Josef Fanta, počátek 30.let 20.století (1932)
pro Svatou Horu u Příbrami
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.50,70 textu

41a,b/ DALMATIKA, pektorální strana a dorzální strana

návrh Josef Fanta, počátek 30.let 20.století (1932)
pro Svatou Horu u Příbrami
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.51 textu

42/ DALMATIKA

návrh Josef Fanta, počátek 30.let 20.století (1932)
pro Svatou Horu u Příbrami
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.51 textu

43/ DALMATIKA

návrh Josef Fanta, počátek 30.let 20.století (1932)
pro Svatou Horu u Příbrami
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.51 textu

44/ PLUVIÁL

návrh Josef Fanta, počátek 30.let 20.století (1932)
pro Svatou Horu u Příbrami
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.51 textu

45/ PLUVIÁL

návrh Josef Fanta, počátek 30.let 20.století (1932)
pro Svatou Horu u Příbrami
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.51 textu

46/ PLUVIÁL

návrh Josef Fanta, počátek 30.let 20.století (1932)
pro Svatou Horu u Příbrami
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.51 textu

47/ ŠATIČKY NA SOCHU, POKRÝVKA

návrh Josef Fanta, počátek 30.let 20.století (1932)
pro Svatou Horu u Příbrami
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.52 textu

48a,b/ NEBESA, svrchní strana a boční části

návrh Josef Fanta
uvedená datace 1932
pro Svatou Horu u Příbrami
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.52 textu

49/ ANTEPENDIUM, ŠTOLA, MANIPUL, VÉLUM KALICHOVÉ, VÉLUM PROCESNÍ, PALLA

návrh Josef Fanta, počátek 30.let 20.století (1932)
pro Svatou Horu u Příbrami
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.52 textu

50a,b/ PLÁŠTÍKY NA CIBORIUM

návrh Josef Fanta, kolem 1932
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.53 textu

51a,b/ PLUVIÁL

návrh Bedřich Wachsmann, 1863
kostel Sv.Cyrila a Metoděje, Karlín
základem bílá, stříbrem protkaná látka, v ploše jsou pravidelně rozloženy v diagonální síti motivy pletenců a řeckého kříže s vepsanými monogramy „SC“ a „SM“ , u svrchního rovného okraje je aplikován vyšívaný ornamentální pruh na růžovém podkladě s motivy navazujících pletenců a kruhových medailonů v jejichž středech jsou nápisy „IHS“, „AVE“-„MRA“ nebo okřídlená hlava anděla;dorzální štítek je rozdělen na tři trojúhelná pole s ornamentálními výplněmi, jeho spodní okraj lemují třásně, výzdobné motivy jsou provedeny výšivkou barevným hedvábím (plochý a řetízkový steh), aplikací zlatého dracounu, pectorální strana je opatřena dvoudílnou kovovou sponou (motiv kvadrilobu složený z propletených částí a na koso vloženého čtverce)
D:136cm, Š:288cm, štítek- D:44cm, Š:50cm
soubor: dalmatika (2)
viz.s.56 textu

52/ KASULE

návrh dorzálního kříže Bedřich Wachsmann, 1863
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.58,68 textu

53a,b/ Fotografie

slavnostní mše ke stému výročí kostela Sv.Cyrila a Metoděje v Karlíně, 1963
farní úřad v Karlíně
viz.s.59 textu

54/ KASULE

pro kostel Sv.Cyrila a Metoděje v Karlíně, patrně 1889
archiv Paramentického ústavu Křesťanské akademie
viz.s.58,102 textu

55a,b,c/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

donátorka kněžna Zdenka z Lobkowicz, 1862

kostel Sv.Cyrila a Metoděje, Karlín

základ tvoří fialová tkanina s moire efektem, dorzální latinský kříž a pektorální pruh proveden křížkovou výšivkou na kanavě, růžové květy s nápisovou páskou „Rosu dejte oblakové, pršte spravedlivého“, na pektorální straně letopočet 1862, u paty kříže dvojice lobkowiczských erbů

D:108cm, Š:69,5cm

inv.č.CM20

viz.s.99,114-116 textu

56a,b/ KASULE, dorzální strana

patrně donace rodičů kněžny Zdenky z Lobkowicz, 1863

kostel Sv.Cyrila a Metoděje, Karlín

červená damašková tkanina, vzor tvoří síť listových palmet v mandorlovém poli, dorzální a pektorální pruh výšivka na kanavě, naturalistické květy a listy, u spodního okraje dorzálního pruhu dvojice erbů (lobkowiczský-schwarzenberský)

D:103cm, Š:69cm

inv.č.CM8

viz.s.99,114-116 textu

57a,b/ KASULE, dorzální strana

patrně donace Josefa Jana z Lobkowicz a Marie roz. z Liechtensteinu, 1863

kostel Sv.Cyrila a Metoděje, Karlín

plochu kasule tvoří cele výšivka (gobelínový, křížkový steh, ...), zdůrazněn je pektorální pruh a dorzální latinský kříž s nápisem „Ihs“ v křížení a motivem hořícího srdce, u paty kříže aplikace podoby hermelínové drapérie s dvojicí erbů (lobkowiczský-liechtensteinský)

D:111cm, Š:69cm

inv.č.CM12

viz.s.98,114-116 textu

58a,b/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

patrně 1889

kostel Sv.Cyrila a Metoděje, Karlín

základem tmavší zelený ryp, plocha členěna na tři svislé pruhy s výšivkou kladeným zlatým dracounem, bullionem, aplikované pajetky, motiv rozvilin s květy

D:105cm, Š:74cm

viz.s.106 textu

59a,b/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

Emanuel Werner, Brno, konec 19.století nebo počátek 20.st.

Uměleckoprůmyslové muzeum, Praha

inv.č. 64 934

základem růžovočervená tkanina s plastickou výšivkou stříbrným dracounem, výšivka organizovaná do tří svislých pruhů, motiv rozvilin s květy

D:110cm

viz.s.107 textu

60/ PEKTORÁLNÍ A DORZÁLNÍ STRANA KASULE

druhá třetina (polovina) 19.století
kanonie Premonstrátů na Strahově
inv.č. T164

krémově bílý ryps, tkaný pektorální pruh a dorzální latinský kříž se čtvercově podloženým křížením, na krémově bílém podkladě zlatý vzor s hnědou konturou, úponky vinné révy a klasy, v křížení písmena „Ihs“ v ozáření

D:110cm

61a,b/ KASULE, pektorální strana, VÉLUM

návrh Jan Koula (?), kolem 1900

Národní muzeum, Praha

inv.č. 59 207-211

bělavá damašková tkanina, motiv sítě čtyřlístů, dorzální latinský kříž a pektorální pruh vyšit na kanavě, na pektorální straně architektonicky pojatá pole s vnitřními květy

D:108cm, Š:68cm

soubor: štola, manipul, bursa, vélum

viz.s.61,93,100 textu

62/ KASULE, dorzální strana

návrh Jan Koula (?), kolem 1900

Národní muzeum, Praha

inv.č. 59 212-216

základ tvoří bílá tkanina s damaškovým efektem, dorzální latinský kříž a pektorální pruh vyšit na kanavě, květinové motivy, v křížení věneček s nápisem „Ihs“

D:108cm, Š:72cm

soubor: štola, manipul, bursa, vélum

viz.s.61 textu

63a,b/ KASULE, pektorální strana, VÉLUM

návrh Jan Koula (?), kolem 1900

Národní muzeum, Praha

inv.č. 59 217-221

vínově červená damašková tkanina, vzor tvoří síť čtyřlístů, dorzální latinský kříž a pektorální pruh vyšit na kanavě, na pektorální straně květy mučenky

D:110cm, Š:74cm

soubor: štola, manipul, bursa, vélum

viz.s.61,92 textu

64a,b/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

návrh Josef Šíma starší, do roku 1895

Uměleckoprůmyslové muzeum, Praha

inv.č. 45 646

krémově bílý hedvábný ryps, na pektorální i dorzální straně palliový kříž vyšitý zlatým dracounem a žlutým hedvábím, s aplikací pajetek a granátově červených skleněných kamínků, plochu kříže vyplňuje rostlinný ornament, v křížení dorzální strany kruhový medailon s nápisem „Ihs“

D:104,5cm, Š:74cm

soubor: manipul, štola, vélum

viz.s.62 textu

65/ KASULE

návrh Josef Šíma starší, do roku 1895

pro P.Hájka v Jenišovicích

soubor: manipul, štola, bursa, vélum

reprodukce: *Český lid V*, 1896, s.40.

viz.s.63 textu

66/ ANTEPENDIUM

návrh Josef Šíma starší, kolem 1895

pro kostel v Hořovicích

reprodukce: *Český lid IV*, 1895, příloha I.

viz.s.36,63 textu

67/ MITRA

návrh Josef Šíma starší, do roku 1897 (1895)
dar pí. Neureutterové pro biskupa Strossmajera
reprodukce: *Český lid* VI, 1897, s.49.

viz.s.63 textu

68/ KASULE

řád Křižovníků s červenou hvězdou

jasně červený damašek se vzorem palmetových kytic v listovém orámování, dorzální latinský kříž a pektorální pruh na červeném hedvábí vyšit plasticky zlatým a stříbrným dracounem s aplikací pajetek, skleněných kamínků, v křížení Beránek Boží v ozáření

viz.s.76 textu

69a,b,c/ PLUVIÁL

patrně počátek 90.let 19.století (1892)

kostel Sv.Ludmily, Praha- Vinohrady

krémově bílá damašková tkanina se vzorem kytic v listovém orámování, svrchní rovný okraj lemuje pruh výšivky kladeným zlatým dracounem, s aplikací pajetek a skleněných kamínků, motiv dvojice vzájemně se proplétajících úponků vytvářejících mandorlová pole s odštěpujícími se listy a květy

D:141cm, Š:283cm

viz.s.77,102 textu

70a,b/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

patrně počátek 90.let 19.století (1892)

kostel Sv.Ludmily, Praha- Vinohrady

výrobek Paramentického ústavu Křesťanské akademie (?)

růžovočervená damašková tkanina, vzor mohutných kytic v listovém orámování, dorzální latinský kříž a pektorální pruh na stejně barevné hedvábné tkanině (podklad pokryt částečně monochromní výšivou), v křížení medailon s polopostavou Ježíše Krista, do ramen navazují medailony se čtveřicí evangelistů, postavy provedeny výšivkou barevným hedvábím na zlatém pozadí; ramena vyplňuje listový ornament, vyšitý zeleným hedvábím se zlatou konturou

D:102cm, Š:71cm

viz.s.77,102 textu

71a,b,c/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

patrně počátek 90.let 19.století (1892)

kostel Sv.Ludmily, Praha- Vinohrady

červená tkanina s damaškovým efektem, listový vzor, dorzální latinský kříž a pektorální pruh temně červený ryp s výšivkou barevným hedvábím- polopostava Sv.Václava v mandorle (hlava a ruce dokolorovány) a stříbrným dracounem, bullionem, pajetkami- úponka s odštěpujícími se stylizovanými květy a plody

D:108cm, Š:81cm

viz.s.102,112 textu

72a,b/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

patrně počátek 90.let 19.století (1892)

kostel Sv.Ludmily, Praha- Vinohrady

boky z fialového sametu, dorzální a pektorální svislý pruh vyšit na kanavě (křížkový steh,...), motiv zvlněné úponky s květy a listy

D:108cm, Š:68cm

73a,b/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

kanonie Premonstrátů na Strahově

inv.č.T57

černá tkanina s damaškovým efektem, vzor palmetových kytic obklopených listovými motivy, dorzální latinský kříž a pektorální pruh na černohnědém podkladu vytkávaný žlutý vzor, mandorlovitá pole s centrálním medailonem s nápisem „Ihs“

D:110cm, Š:75cm

viz.s.77 textu

74/ KASULE

kanonie Premonstrátů na Strahově
inv.č.T10

základem růžovočervená tkanina s damaškovým efektem, vzor tvoří síť dotýkajících se čtyřlístů, dorzální latinský kříž se čtvercově podloženým středem a pektorální pruh proveden aplikací tkaniny v barevné kombinaci temně vínového pozadí a žlutého vzoru s bílými detaily, desén s bujnými listy a květy, v křížení výšivka zlatým a stříbrným dracounem, trnová koruna a vnitřní motiv hořícího srdce
viz.s.78,111 textu

75a,b/ KASULE, VÉLUM, BURSA

patrně konec 90.let 19.století
kanonie Premonstrátů na Strahově
inv.č.T13a-m

tkanina s bohatým zlatým vzorem, prvky hnědě akcentovány, plastická výšivka zlatým dracounem, bullionem, pajetky

D:113cm, Š:73cm

soubor:pluviál, dalmatika (2), manipul (3), štola (3), bursa, vélum, gremiále
viz.s.78 textu

76a,b/ KASULE

druhá polovina 19.století
kanonie Premonstrátů na Strahově
inv.č.T156 a-d

běžová tkanina s damaškovým vzorem vzájemně spojených kruhových medailonů s vnitřní dvojicí symetricky ložených pávů, dorzální latinský kříž a pektorální pruh z béžové atlasové tkaniny se strojovou výšivkou (řetízkový steh), mandorlová pole s květy a pláscíčkou výšivkou zlatým dracounem a bullionem, nápis „Ihs“ v křížení
D:106cm, Š:69cm

soubor:manipul, vélum, bursa

viz.s.81 textu

77/ ŠTOLA

druhá polovina 19.století
Národní muzeum, Praha
inv.č.147 996

bílá damašková tkanina se vzorem mandorlového pole s vnitřním listem a vnějšími hrozny, pole v pravidelných intervalech přetíná okřídlené zvíře, rozšířené spodní okraje z nevezorované bílé tkaniny lemují stříbrná borta a třásně, na středu křížek
D:108cm, Š:75cm

viz.s.82 textu

78/ KASULE

druhá polovina 19.století
kanonie Premonstrátů na Strahově
inv.č.T171

černá damašková tkanina se vzorem mandorlového pole s vnitřním listem a vnějšími hrozny, okraj pole přetíná okřídlené zvíře, černý palliový kříž pektorální i dorzální strany s vytkávaným fialovým ornamentálním vzorem

D:109cm

viz.s.82 textu

79/ ŠTOLA

konec 19.století
kanonie Premonstrátů na Strahově
inv.č.T139

olivově zelená damašková tkanina, vzor tvoří dvojice připoutaných jelenů v šestibokém poli a dvojice orlů v horní části pole, lehce rozšířené okraje lemují třásně, aplikované křížky

viz.s.83 textu

80/ KASULE

30.léta 20.st.

řád Křížovníků s červenou hvězdou

černá tkanina se zlatým vzorem, dvojice ptáků- fonghoangů a psů- khilinů s nápisovými páskami, olemování a vnitřní členění plochy kasule zlatou paličkovanou krajkou

D:107cm, Š:75cm

soubor:štola

viz.s.84 textu

81/ KASULE

30.léta 20.st.

řád Křížovníků s červenou hvězdou

temně zelená tkanina se zlatým vzorem a okrově hnědými prvky, dvojice figur v plachetnici, na stožáru pták, nad lodí polopostava s nápisovou páskou, olemování a vnitřní členění plochy kasule na tři svislé pruhy zlatou bortou

D:109cm, Š:75cm

soubor:štola

viz.s.85 textu

82/ KASULE

po roce 1934

Uměleckoprůmyslové muzeum, Praha

inv.č.100 088

temně zelená tkanina se zlatým vzorem a okrově hnědými prvky, dvojice figur v plachetnici, na stožáru pták, nad lodí polopostava s nápisovou páskou, na středu pektorálního i dorzálního dílu aplikován svislý pruh bílé tkaniny

viz.s.85 textu

83/ KASULE

30.léta 20.st.

Národní muzeum, Praha

inv.č.K 263

zvonovitý stříh kasule, temně zelená tkanina se zlatým vzorem, palmetové pole se střídá s geometrizujícím pletencem, vidlicový kříž dorzální a pektorální strany vymezen pomocí zlaté borty

viz.s.68,85 textu

84/ KASULE

patrně počátek 20.století

kanonie Premonstrátů na Strahově

inv.č.T 9 a-d

základ tvoří červená tkanina se zlatým vzorem, motiv granátového jablka, dorzální kříž a pektorální pruh vytkáni ve shodné barevné kombinaci, v křížení Ježíš Kristus mezi anděly, ve spodní části Assumpta, na pektorální straně Sv.Josef, figury v architektonickém orámování

na podšívce vyšit nápis: „Gew. Von Th.Zirkl“

D:105cm, Š:67,5cm

soubor:štola, manipul, vélum, bursa

viz.s.89,95 textu

85a,b/ KASULE

dorzální kříž patrně druhá třetina 19.století

kanonie Premonstrátů na Strahově

inv.č.T 110

lehce béžová tkanina se zlatavým vzorem s hnědou konturou, vzor tvoří síť vzájemně se dotýkajících se čtyřlístů, na dorzální straně latinský kříž (původně tvar se čtvercovým podložením křížení) s vytkávaným vzorem, na středu pelikán krmící svá mláďata v ozáření, v břevnech listy s květy

viz.s.93,110 textu

86/ KASULE

patrně počátek 20.století
Josef Neškudla, Jablonné nad Orlicí
kanonie Premonstrátů na Strahově
inv.č.T12

žlutá tkanina se zlatým vzorem bujných listových rozvilin (hnědá kontura), tkaný dorzální latinský kříž a pektorální pruh, v křížení Ježíš Kristus mezi anděly v architektonickém orámování, ve spodní části nápis „Ressurexit tertia die“ na podšívce předního dílu :*“Josef Neškudla Co, Jablonensis 86”*

D:106cm, Š:70,5cm

viz.s.95 textu

87/ KASULE

Emanuel Werner, Brno

patrně počátek 20.století

[on line].Dostupné z: <http://cgi.ebay.com/ws/eBayISAPI.dll?ViewItem&category=70992&item=6174581268&rd=1#ebayphotohosting>

viz.s.95 textu

88/ KASULE

Schreibmayr

nabídka firmy 2005

[on line].Dostupné z: <http://www.schreibmayr.de/ProductDetail.asp?ProductID=1561&NextPage=%2FProductTree%2Easp%3FCategoryID%3D103%26PPP%3D%26SP%3D0>

viz.s.96 textu

89a,b/ KASULE, pektorální strana a dorzální strana

1860

kanonie Premonstrátů na Strahově

inv.č.T170

plocha kasule cele pokryta výšivkou (křížkový steh pracovaný vlnou), na černém pozadí v odstínech šedé a žluté proveden dorzální kříž, složený z oválných navazujících polí s vnitřními květy, vnější prostor vyplňují akantové rozviliny s květy, motiv mřížky, obdobně pracován pruh pektorální strany na podšívce nápis „*Emanuela Wittwe Graefin Festetits (?) Tollna gebor´ne Matauschek- Benndorf 1860*“

D:114,5cm, Š:64cm

viz.s.98 textu

90/ KASULE

kolem nebo po polovině 19.století

Uměleckoprůmyslové muzeum, Praha

inv.č.64 508

boky bílo-stříbrná brokátová tkanina, dorzální a pektorální pruh výšivka křížkovým stehem na kanavě, mohutné květy růží s listy

D:103cm

viz.s.99 textu

91/ KASULE

kolem nebo po polovině 19.století

Uměleckoprůmyslové muzeum, Praha

inv.č.64 528

boky temně modrý samet s tlačným rostlinným vzorem, dorzální a pektorální pruh výšivka křížkovým stehem na kanavě, mohutné květy s listy

D: 106cm

soubor: štola, manipul, bursa, vélum

viz.s.99 textu

92/ KASULE

po polovině 19.století

kanonie Premonstrátů na Strahově

inv.č.T143

boky lehce krémová tkanina s damažkovým vzorem granátového jablka v laločnatém poli, dorzální a pektorální pruh výšivka křížkovým stehem na kanavě, naturalisticky pojaté květy a listy (růže, narcisy, lilie,...)

D:108cm, Š:71cm

viz.s.100 textu

93/ KASULE

kolem nebo po polovině 19.století

kanonie Premonstrátů na Strahově

inv.č.T141 a

boky béžová tkanina se vzorem čtyřlístů, jejichž středy jsou barevně akcentovány malými křížkovými čtyřlísty, dorzální a pektorální pruh výšivka křížkovými stehy na kanavě ve výrazných barvách, vzájemně spojená čtvercová pole s vnitřním řeckým křížkem a kružbovou výplní srdcového tvaru, ornamentální okraj na podšívce přišita cedulka s nápisem „28.Jindřichovice. Nostitz“

D:108cm, Š:69cm

soubor:štola, manipul, bursa, vélum

viz.s.100 textu

94/ KASULE

kolem nebo po polovině 19.století

kanonie Premonstrátů na Strahově

inv.č.T134 a

podklad krémový damašek, dorzální latinský kříž a pektorální pruh výšivka vlnou křížkovým stehem, na růžovo-vínovém podkladu vzájemně propojené čtyřlísty s vnitřním řeckým křížkem, v křížení nápis „Ihs“

na podšívce přišita cedulka s nápisem „27.Jindřichovice. Nostitz“

D:111cm, Š:70cm

soubor: vélum

viz.s.100 textu

95/ DORZÁLNÍ KŘÍŽ

počátek 20.století

Národní muzeum, Praha

inv.č.36 663a,b

výšivka na kanavě, na krémově bílém podkladu zvlněné úponky se stylizovanými květy a listy v odstínech zelené, fialové a žluté, v křížení oválné pole s nápisem „Ihs“

viz.s.100 textu

96/ KASULE

poslední čtvrtina 19.století

kanonie Premonstrátů na Strahově

inv.č.T 104

základ tvoří krémová tkanina se žlutavým vzorem řeckých křížků ve čtyřlístém poli, vidlicový kříž dorzální i pektorální strany proveden výšivkou barevným hedvábím, v křížení světle modré mandorlové pole s postavou Panny Marie (Mariánský monogram pektorální strany)

D:109cm, Š:74cm

viz.s.68,101,105,112 textu

97a,b/ PLUVIÁL

poslední čtvrtina 19.století

kanonie Premonstrátů na Strahově

inv.č.T182

krémově bílá tkanina s damažkovým vzorem vlnící se rostlinné girlandy s odštěpujícími se květy, svrchní rovný okraj proveden výšivkou kladeným zlatým dracounem s pajetkami a granátově červenými kameny, dvojice zvlněných úponků s odštěpujícími se listy a květy, dorzální štítek s polopostavou Ježíše Krista, výšivka barevným hedvábím, v architektonicky pojatém orámování s odštěpujícími se listy a květy, pracováno zlatým dracounem, dvoudílná kovová spona

D:142cm, Š:294cm, štítek-D:56cm, Š:57cm

viz.s.101,105,112 textu

98/ KASULE

konec 19.století

kanonie Premonstrátů na Strahově

inv.č.T180

krémově bílá tkanina s damaškovým vzorem, motiv růží, klasů a hroznů, dorzální latinský kříž a pektorální pruh z atlasové tkaniny stejné barvy se strojovou výšivkou (řetízkový steh), mandorlovitá pole s vnitřní rostlinou, v křížení kolorovaná polopostava Sv.Terezie z Lisieux mezi růžemi

D:112cm, Š:69cm

viz.s.103 textu

99/ KASULE

1897

Uměleckoprůmyslové muzeum, Praha

inv.č. 68 890 a-f

základem krémově bílé hedvábí s reliéfní výšivkou zlatým dracounem, pajetkami a žinylkou, plocha členěna na tři svislé pruhy, bohatá rostlinná výzdoba toto členění přesahuje, symetricky umístěné akantové rozviliny s odštěpujícími se květy a plody (granátové jablko,...), reliéfní zlaté borty

na podšívce nápis „*In memoriam P.J.B.L. 1897*“

D:116cm

soubor: štola, manipul, bursa, vélum, palla

viz.s.107 textu

100/ ZLOMEK TKANINY

Národní muzeum, Praha

inv.č. 36 413

zlomek na bělavé půdě se zlatým a stříbrným vytkávaným motivem beránka na knize se sedmi pečetěmi

viz.s.109 textu

101/ KASULE

dorzální kříž druhá třetina (polovina) 19.století

Národní muzeum, Praha

inv.č. 36 675

základem damašková tkanina, tkaný dorzální latinský kříž se čtvercovým podložením křížení, na červeném podkladě zlatý rostlinný ornament s hnědou konturou, v křížení beránek na knize se sedmi pečetěmi

D:104cm, Š:65cm

viz.s.109 textu

102/ DORZÁLNÍ KŘÍŽ

druhá polovina 19.století (počátek 20.století)

Národní muzeum, Praha

inv.č. 126 169

tkaný latinský dorzální kříž se zlatým vzorem, na středu kruhový medailon v gotizujícím orámování s nápisem „Ihs“ v ozáření, v břevnech čtyřlístá pole s odštěpujícími se akantovými listy, uvnitř s řeckým křížem, pelikánem s mláďaty, písmeny alfa, omega

D:108cm

viz.s.110 textu

103a,b/ KASULE

kanonie Premonstrátů na Strahově

inv.č.T140

krémová tkanina s damaškovým efektem, vzor granátového jablka ve stlačeném laločnatém poli, dorzální latinský kříž a pektorální pruh z krémové saténové tkaniny, v křížení aplikován tkaný medailon s gotizujícím orámováním, pelikán krmící mláďata vlastní krví

D:110cm, Š:79cm

viz.s.110 textu

104/ KASULE

konec 19.století, 20.století
kanonie Premonstrátů na Strahově
inv.č.T49

světle zelená tkanina se subtilním vzorem, tkaný pektorální pruh a dorzální latinský kříž se čtvercovým podložením středu, na zeleném podkladě zlatavě žluté úponky vinné révy a klasy, na středu nápis „Ihs“ v ozáření, vzor odpovídá dorzálnímu kříži kasule [60]

D:111cm, Š:70,5cm

105a,b/ KASULE

druhá polovina 19.století (počátek 20.století)
kanonie Premonstrátů na Strahově
inv.č.T7

temně červená tkanina se zlatým vzorem, motiv granátových jablek v mandorlových polích, pektorální pruh a dorzální latinský kříž vymezen v obrysu zlatou bortou, v křížení holubice Ducha Svatého, plastická výšivka stříbrným a zlatým dracounem s aplikací pajetek, lamely, skleněných korálků

D:105cm, Š:72,5cm

soubor:manipul, štola, bursa

106/ KASULE

druhá třetina (polovina) 19.století
řád Křížovníků s červenou hvězdou

krémově bílá damašková tkanina se vzorem kytic v listovém orámování (viz.č.69,70), pektorální strana doplněna, tkaný pektorální pruh a dorzální latinský kříž se čtvercovým podložením středu, na bělavém damaškovém podkladu stříbrné listové motivy střídající se s květy (růže,..), v křížení nápis „Ihs“ v ozáření, ve vrcholu latinský kříž

D:109,5cm, Š:68cm